

วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี

Journal of Mani Chettha Ram

Wat Chommani

ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (พฤศจิกายน – ธันวาคม 2565)

Vol 5 No. 3 (November - December 2022)

P-ISSN : 2774-0455 (Print)

E-ISSN : 2774-0978 (Online)

วัตถุประสงค์

วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี เป็นวารสารในกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย และบทความหนังสือ แก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติทางด้านศาสนาและปรัชญา วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การศึกษา สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 3 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

กำหนดออกวารสารตามประกาศวารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี เรื่อง การปรับเปลี่ยนกำหนดการออกตีพิมพ์วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี โดยฉบับแรกตีพิมพ์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561 ซึ่งตีพิมพ์วารสารปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 ออกประจำในเดือน มกราคม – มิถุนายน และฉบับที่ 2 ออกประจำในเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม

ของทุกปี ปัจจุบันเป็นปีที่ 5 และได้ผ่านการเมินคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) โดยได้รับการจัดให้อยู่ใน วารสารกลุ่มที่ 2 ระยะเวลาการรับรองคุณภาพวารสารตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2565 จนถึง วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2567 นั้น เนื่องจากมีบทความจำนวนมากที่รอตีพิมพ์ในวารสารฯ จึงทำให้เกิดความล่าช้าแก่ผู้ที่ส่งบทความ ดังนั้น กองบรรณาธิการวารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี จึงขอปรับและเปลี่ยนแปลงการออกตีพิมพ์ของวารสารฯ จากเดิมที่ออกปีละ 2 ฉบับ เป็นปีละ 6 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ ฉบับที่ 2 ประจำเดือนมีนาคม - เมษายน ฉบับที่ 3 ประจำเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน ฉบับที่ 4 ประจำเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม ฉบับที่ 5 ประจำเดือนกันยายน - ตุลาคม ฉบับที่ 6 ประจำเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม ของทุกๆ ปี ซึ่งจะเริ่มในปีที่ 5 ฉบับที่ 2 เป็นต้นไป

เจ้าของ

111/1 วัดจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43000 โทร 06-10186156
e-mail: manichettharam@gmail.com

ที่ปรึกษา

พระเทพกิตติมณี, ดร.

ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย

พระราชรัตนาลงกรณ์, รศ.ดร.

เจ้าคณะจังหวัดหนองคาย

พระศรีวิชิโรโมลี

รองเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย

พระครูปลัดสุวัฒนพรหมจริยคุณ

รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บรรณาธิการบริหาร

พระครูสุตรัตนภรณ์

เจ้าอาวาสวัดจอมมณี

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

ดร.เกษภา ผาทอง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

พระศรีญาณวงศ์, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระครูภาวนาธรรมโมจิต, ดร.

เจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

พระครูปริยัติสุวรรณวัฒน์, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระนัสชนะ ส่างช้าง, ดร.

วัดจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

พระมหาจ้านงค์ สิริวณโณ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระมหาฐิติวัธส์ หมั่นกิจ, ดร.

วัดจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์

มหาวิทยาลัยรังสิต

รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.ธโสธร ตู้อทองคำ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วินิจ ผาเจริญ

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พลตรี ดร.วัลลภ มณีเชษฐา

มหาวิทยาลัยเนชั่น

ดร.สมพงษ์ เกษานุช

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส

ดร.ธีรรัตน์ กัปโก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ดร.ภูษิต ปลัณรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ดร.วุฒิพงษ์ บัวซ้อย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

 ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

พระมหาสายัณ ติกขปัญโญ

วัดจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

นายสมศักดิ์ พะปะเสน

โรงเรียนพระเทพบัณฑิตวิทยานุสรณ์ จังหวัดหนองคาย

 ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระพรเทพ เข้มเครือ

วัดจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

พระณรงค์ฤทธิ์ ดีทองหลาง

วัดจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

❁ ฝ่ายกฎหมาย

ชัยวิทย์ ฤทธิพิชัยวัฒน์

นิติกรกรชำนาญการ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

❁ ออกแบบปก

นายสมศักดิ์ พะปะเสน

โรงเรียนพระเทพบัณฑิตวิทยานุสรณ์ จังหวัดหนองคาย

❁ จัดรูปเล่ม

พระวินัย นาคา

วัดจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

❁ พิมพ์ที่

ศูนย์เรียนรู้การผลิตและจัดการธุรกิจสิ่งพิมพ์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ใน

พระบรมราชูปถัมภ์ เลขที่ 1 หมู่ 20 ถ.พหลโยธิน ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี 13180

โทรศัพท์ 0 2529 0574 7, 0 2909 1633 www.vru.ac.th

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับแรก ประจำปีพุทธศักราช 2565 บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ เนื้อหาสาระของบทความยังคงเนื้อหาสาระที่หลากหลายเช่นเคย จำนวนบทความทั้งหมด จำนวน 8 เรื่อง ซึ่งประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 4 เรื่อง และบทความวิชาการ จำนวน 4 เรื่อง วารสารผ่านการประเมินคุณภาพวารสารใหม่เข้าสู่จากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) ให้วารสารจัดอยู่กลุ่มที่ 2 ระยะเวลาการรับรองคุณภาพวารสารตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2565 จนถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2567 และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาระดับบัณฑิต ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิก และท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี

พระครูสุตริตนาภรณ์

บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ	(ก)
บทบรรณาธิการ	(ฉ)
สารบัญ	(ช)

บทความวิจัย : Research Article

การบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาโรงเรียนมัธยม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี Management of Education Quality Assurance of School under the Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi กันยารัตน์ ทองศรีนุ่น	1-20
แนวทางการส่งเสริมการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี Guidelines for Promoting the Administration of Student Care and Support System in the Digital Era under the Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi พิมพ์ชนก สังขสิทธิ์	21-36
การประยุกต์หลักไตรสิกขาเพื่อใช้จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต An Application of The Trisikkha Principles to Prepare An Annual Action Plan of Administrators and Teachers under The Office of Education Phuket Municipality ภดาชไม บัวชุม, ทิพมาศ เสวตวรโชติ, และ สันติ อุณจะนำ	37-53
การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต The use of The Four Iddhipada Principles of Academic Administration of Educational Administrators According to The Opinions of Administrators and Teachers under the office of Education Phuket Municipality ดิเรกฤทธิ์ ยูเหล็ก, ทิพมาศ เสวตวรโชติ, และ สันติ อุณจะนำ	54-70

บทความวิชาการ : Academic Article**การพัฒนาภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ด้วยพระไตรปิฎก****71-85**

Developing the wisdom of learning through the Tipitaka

ธนุฤทธิ์ ดวงดี และ สมเดช นามเกตุ

แนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ในโรงเรียน**86-103****พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา**

Guidelines for educational development of the Thai Sangha of Buddhist

Scripture Schools of General Education

เรณูภา บุตมี

พุทธปรัชญาเถรวาทกับความจริงทางวิทยาศาสตร์**104-122**

Theravada Buddhist Philosophy and Scientific Truth

พระมหาตันทัฐวัฒน์ สุนตจิตโน (ถ้าวาปี), สมเดช นามเกตุ, และ บุญส่ง สิ้นจันทนอก

ภาวะผู้นำเชิงคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา**123-141**

Qualitative Leadership of School Administrators

ฐิติวัตร หมั่นกิจ

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน**142-161**

การบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาโรงเรียนมัธยม
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี*

Management of Education Quality Assurance of School under the
Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi

กัญญาณี ทองศรีนุ่น

Kanyanee Thongsrinoon

มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, ประเทศไทย

Rajapruk University, Thailand

E-mail: wasabi878@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการบริหารการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี กลุ่มตัวอย่าง คือ ครู จำนวน 344 คน เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามที่มีค่า IOC ที่ . 67 – 100 หาสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha- Coefficient) ตามวิธีของครอนบัค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ .96 ซึ่งมีค่าเกินกว่า .70 จึงถือว่าเครื่องมือมีความเที่ยงใช้ได้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติได้แก่ หาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน One-way ANOVA และเปรียบเทียบรายคู่โดย LSD

ผลการวิจัย พบว่า

1) การบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี โดยรวมมีการบริหารอยู่ในระดับมาก โดยการกำหนดเป้าหมายมาตรฐานคุณภาพ รองลงมาเป็นการขับเคลื่อนคุณภาพสู่มาตรฐาน การนำการเปลี่ยนแปลงสู่สถานศึกษา และการสร้างคุณค่าทางวิชาการ การเกิดวัฒนธรรมคุณภาพสะท้อนการพัฒนาที่ยั่งยืน การประเมินความสำเร็จตามมาตรฐาน ตามลำดับ

2) ผลการเปรียบเทียบการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี จำแนกตามประสบการณ์

* Received 5 November 2022; Revised 9 January 2023; Accepted 10 January 2023

ในการทำงาน โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน แต่ระดับการศึกษา หน้าที่ความรับผิดชอบของครูในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน มีการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาแตกต่างกันในด้านการขับเคลื่อนคุณภาพสู่มาตรฐาน การประเมินความสำเร็จตามมาตรฐาน การนำการเปลี่ยนแปลงสู่สถานศึกษาและการสร้างคุณค่าทางวิชาการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : การบริหาร, ประกันคุณภาพการศึกษา, โรงเรียนมัธยมศึกษา

Abstract

The objectives of this research were to study and compare the internal quality assurance administration of secondary schools. under the Office of Secondary Education Service Area, Nonthaburi. Sample was 344 teachers and administrators. Instrument was questionnaire with $\alpha = .67 - 1.00$ and The data were analyzed by finding the alpha coefficient (Alpha- Coefficient) according to the Cronbach method. The questionnaire's confidence value was .96, which is higher than .70, so the tool was considered reliable. Data were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, One-way ANOVA and compare pairs by LSD

The research results were as follow:

1) Quality Assurance Administration of Secondary Schools Under the Office of Secondary Education Service Area, Nonthaburi Overall, it was at a high level, the setting of quality standard goals, followed by the drive of quality to standards. Bringing change to educational institutions and creating academic value, the birth of a culture of reflecting quality sustainable development, assessment of success according to standards, respectively.

2) The comparison results showed that the educational quality assurance administration of secondary schools Under the Office of Secondary

Education Service Area, Nonthaburi classified by work experience in overall and in each aspect no different. But gender, education level The responsibilities and sizes of schools are different. It was found that driving quality to standards Standard Success Assessment Bringing change to schools and creating academic value The difference was statistically significant at .05.

Keywords: Administration, Quality Assurance, Secondary School

บทนำ

เป้าหมายการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552 – 2561) มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จึงกำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา อันนำไปสู่การกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้น ประกอบกับได้มีการประกาศใช้กฎกระทรวงการประกันคุณภาพ การศึกษา พ.ศ. 2561 ประกาศให้ใช้มาตรฐานการศึกษาในระดับต่างๆ เพื่อสร้างความมั่นใจว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้คุณภาพตามมาตรฐาน ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ ความสามารถมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่หลักสูตรกำหนด และสังคมต้องการและสืบเนื่องจากการที่ กระทรวงศึกษาธิการได้กระจายบทบาทการจัดการศึกษาให้สถานศึกษาเป็นหน่วยงานรับผิดชอบจัดและพัฒนา คุณภาพการให้เป็นที่เชื่อมั่น (กฤตพร แซ่แง สายจันทร์ และกัลยกร ภิบุญ, 2558) และพอใจของผู้เรียน ผู้ปกครองชุมชนและสังคม ดังนั้นหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตั้งแต่การวางแผนการดำเนินงานและการตรวจสอบผล การดำเนินงานตามภาระรับผิดชอบอย่างเป็นระบบและมี ประสิทธิภาพเพื่อให้ผู้เรียนมีสมรรถนะด้านการเรียน (นิลรัตน์ นวกิจไพฑูรย์, 2557) มีคุณภาพตามมาตรฐานที่ กำหนดไว้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553, น.2)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาธนบุรี (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 3) เป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี

โรงเรียนในสังกัด 47 โรงเรียน ได้ดำเนินการพัฒนามาตรฐาน และคุณภาพการศึกษาตามแนวทางระบบประกันคุณภาพภายในและกฎกระทรวง ทำให้สถานศึกษามีระบบและกลไกการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง จนได้รับรางวัล IQA Award พบว่า โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี จำนวน 18 โรงเรียน ประจำปีการศึกษา 2561 จำนวน 5 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดกลาง จำนวน 1 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 5.56 โรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน 1 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 5.56 และขนาดใหญ่พิเศษ จำนวน 3 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 16.67 (อ้างอิง ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่อง ผลการคัดเลือกสถานศึกษาเพื่อรับรางวัล IQA AWARD ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ประจำปี 2561) เมื่อพิจารณาผลการนิเทศโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี (เดิมสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3) จำนวน 47 โรงเรียน พบว่ามีโรงเรียน จำนวน 21 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 44.68 อยู่ในระดับดีเยี่ยม และ 31 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 65.96 อยู่ในระดับดี จึงควรนำผลจากผลการดำเนินการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาที่จำเป็นต้องมีระบบที่ชัดเจนถูกต้อง โดยเฉพาะบุคลากรที่เป็นกลไกหลักในการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษา และให้เกิดความตระหนักมุ่งมั่นพยายามที่จะนำองค์กรไปสู่จุดหมาย การบริหารประกันคุณภาพการศึกษาจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการพัฒนาคุณภาพภายในสถานศึกษา

จากรายงานการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา ประจำปีการศึกษา 2561 ของกลุ่มนิเทศติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3, 2561) เรื่องการประกันคุณภาพ พบปัญหาปัญหาในเรื่องการเปลี่ยนผู้รับผิดชอบงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาลดลง ทำให้ต้องเรียนรู้งานใหม่ ซึ่งทำให้ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา

ด้วยเหตุผล และปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาระดับการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรีว่ามีการบริหารประกันคุณภาพการศึกษาอย่างไร และเปรียบเทียบการบริหารจัดการคุณภาพเพื่อการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนโดยจำแนกตาม เพศ ระดับการศึกษา หน้าที่ความรับผิดชอบ ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของ

โรงเรียน เพื่อนำผลการวิจัยใช้วางแผนและเป็นแนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาในบริบทของโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารการประกันคุณภาพศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารการประกันคุณภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี ตามความคิดเห็นของครู จำแนกตามระดับการศึกษา หน้าที่ความรับผิดชอบ และขนาดของโรงเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยม สังกัดสำนักงานการศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี ปีการศึกษา 2561 จำนวน 18 โรงเรียน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 2,016 คน (ข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3, 2560)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี ในปีการศึกษา 2561 จำนวน 7 โรงเรียน จำนวน 344 คน ซึ่งได้มาโดยการเทียบกับตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (Krejcie and Morgan, 1970 อ้างในลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ สุภมาส อังศุโชติ และ อัจฉรา ชำนิ ประศาสน์ (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2, 2562: 264) สุ่มแบบแบ่งชั้นตามขนาดโรงเรียน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น เพื่อเป็นการศึกษาการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาโรงเรียนมัธยม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูล จากเอกสาร ตำรา ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและพัฒนาเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน ขนาดโรงเรียน และหน้าที่รับผิดชอบ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามมาตราประมาณค่า (Rating Scale) เกี่ยวกับการบริหารงาน ประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นบุรีรัมย์ มี 5 ระดับ

แบ่งออกเป็น 5 ตอน ได้แก่

5 หมายถึง มีการปฏิบัติในโรงเรียนเป็นระดับ มากที่สุด หรือตั้งแต่ร้อยละ 80 ขึ้นไป

4 หมายถึง มีการปฏิบัติในโรงเรียนเป็นระดับ มาก หรือตั้งแต่ร้อยละ 70 - 79

3 หมายถึง มีการปฏิบัติในโรงเรียนเป็นระดับ ในระดับปานกลาง

หรือตั้งแต่ร้อยละ 60 - 69

2 หมายถึง มีการปฏิบัติในโรงเรียนเป็นระดับ ในระดับน้อย

หรือตั้งแต่ร้อยละ 50 - 59

1 หมายถึง มีการปฏิบัติในโรงเรียนเป็นระดับ ในระดับน้อย ในระดับน้อยที่สุด

3. การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การสร้างเครื่องมือ มีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา รวมถึงทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อได้แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน เพื่อนำมาเป็นกรอบการร่างแบบสอบถาม

2. สร้างแบบสอบถามตามนิยามการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ โดยให้ ครอบคลุมทุกด้าน

3. นำเสนอแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบเนื้อหาให้ครอบคลุม ถูกต้อง และเหมาะสม ตลอดจนการใช้ภาษา สำนวน ศัพท์ทางวิชาการ ที่ใช้ให้ถูกต้องชัดเจนและเข้าใจง่ายขึ้น

3.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ มีขั้นตอนดังนี้

1. การหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ได้ค่า IOC (Index of Item – Objective Congruence) รายข้ออยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00

2. การหาความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามที่แก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มตัวอย่างใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha- Coefficient) ตามวิธีของครอนบัค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ .96 ซึ่งมีค่าเกินกว่า .70 จึงถือว่าเครื่องมือมีความเที่ยงใช้ได้

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และคำนวณค่าร้อยละ (Percentage)

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลระดับปฏิบัติการการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นบุรี โดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในภาพรวมและรายด้าน

4.3 การทดสอบสมมติฐานมีการเปรียบเทียบปฏิบัติการของครูโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 3 นนทบุรี จำแนกตามระดับการศึกษา โดยการวิเคราะห์สถิติที่ (t - test) กรณีจำแนกตาม ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน หน้าที่รับผิดชอบ และ ขนาดโรงเรียน ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน (One-way ANOVA) เมื่อพบแตกต่างกันจะทำการทดสอบรายคู่ ด้วยวิธี Least Significant Difference (LSD) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับการปฏิบัติการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี โดยรวม

องค์ประกอบที่	การบริหารจัดการประกันคุณภาพ ภายในโรงเรียน	$\bar{X}$	S.D.	แปลค่า	ลำดับ
1	การกำหนดเป้าหมายมาตรฐานคุณภาพ	4.32	0.61	มาก	1
2	การขับเคลื่อนคุณภาพสู่มาตรฐาน	4.28	0.69	มาก	2
3	การประเมินความสำเร็จตามมาตรฐาน	4.20	0.66	มาก	5
4	การนำการเปลี่ยนแปลงสู่สถานศึกษา	4.25	0.62	มาก	3

และการสร้างคุณค่าทางวิชาการ					
5	การเกิดวัฒนธรรมคุณภาพสะท้อนการ				
	พัฒนาที่ยั่งยืน	4.22	0.65	มาก	4
	รวมเฉลี่ย	4.26	0.63	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับปฏิบัติการการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, S.D.= 0.63) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้าน อยู่ในระดับมาก โดยด้านองค์ประกอบที่ 1 การกำหนดเป้าหมายมาตรฐานคุณภาพ มีค่าเฉลี่ยระดับระดับปฏิบัติการสูงสุดเป็นลำดับที่ 1 ($\bar{X} = 4.32$ S.D.= 0.61) รองลงมา ด้านองค์ประกอบที่ 2 การขับเคลื่อนคุณภาพสู่มาตรฐาน องค์ประกอบที่ 4 การนำการเปลี่ยนแปลงสู่สถานศึกษาและการสร้างคุณค่าทางวิชาการ องค์ประกอบที่ 5 การเกิดวัฒนธรรมคุณภาพสะท้อน การพัฒนาที่ยั่งยืน องค์ประกอบที่ 3 การประเมินความสำเร็จตามมาตรฐาน ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของระดับการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี จำแนกตาม หน้าที่รับผิดชอบ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig
องค์ประกอบที่ 1 การกำหนดเป้าหมายมาตรฐานคุณภาพ					
ระหว่างกลุ่ม	2	27.25	13.62	46.71**	.00
ภายในกลุ่ม	341	99.45	.29		
รวม	343	126.70			
องค์ประกอบที่ 2 การขับเคลื่อนคุณภาพสู่มาตรฐาน					
ระหว่างกลุ่ม	2	35.26	17.63	47.13**	.00
ภายในกลุ่ม	341	127.56	.37		
รวม	343	162.82			
องค์ประกอบที่ 3 การประเมินความสำเร็จตามมาตรฐาน					
ระหว่างกลุ่ม	2	36.13	18.06	55.24**	.00
ภายในกลุ่ม	341	111.51	.33		
รวม	343	147.64			
องค์ประกอบที่ 4 การนำการเปลี่ยนแปลงสู่สถานศึกษาและการสร้างคุณค่าทางวิชาการ					

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig
ระหว่างกลุ่ม	2	29.80	14.90	50.28**	.00
ภายในกลุ่ม	341	101.04	.30		
รวม	343	130.83			
องค์ประกอบที่ 5 การเกิดวัฒนธรรมคุณภาพสะท้อนการพัฒนาที่ยั่งยืน					
ระหว่างกลุ่ม	2	38.72	19.36	63.14**	.00
ภายในกลุ่ม	341	104.56	.31		
รวม	343	143.28			
โดยรวม					
ระหว่างกลุ่ม	2	32.76	16.38	54.34**	.00
ภายในกลุ่ม	94	102.81	.30		
รวม	96	135.57			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่าโดยรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีหน้าที่รับผิดชอบ แตกต่างกันมีระดับปฏิบัติการการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธี LSD. ระดับปฏิบัติการต่อการการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี จำแนกตามหน้าที่รับผิดชอบ

จำแนกตามหน้าที่รับผิดชอบ		หน้าที่รับผิดชอบ		
		หัวหน้า กลุ่มสาระ ฯ	คณะ กรรมการฯ	ผู้ปฏิบัติงาน สอน
องค์ประกอบที่ 1 การกำหนดเป้าหมาย	$\bar{X}$	3.88	4.57	4.44
มาตรฐานคุณภาพ				
หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้/หัวหน้างาน	3.88	-	-.69**	-.55**
คณะกรรมการงานประกันคุณภาพ	4.57			.14*

ผู้ปฏิบัติงานสอน	4.44			
องค์ประกอบที่ 2 การขับเคลื่อนคุณภาพสู่มาตรฐาน	$\bar{X}$	3.78	4.57	4.42
หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้/หัวหน้างาน	3.78	-	-.78**	-.64**
คณะกรรมการงานประกันคุณภาพ	4.57		-	.14
ผู้ปฏิบัติงานสอน	4.42			
องค์ประกอบที่ 3 การประเมินความสำเร็จตามมาตรฐาน	$\bar{X}$	3.71	4.52	4.31
หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้/หัวหน้างาน	3.71	-	-.81**	-.60**
คณะกรรมการงานประกันคุณภาพ	4.52		-	.21**
ผู้ปฏิบัติงานสอน	4.31			
องค์ประกอบที่ 4 การนำการเปลี่ยนแปลงสู่สถานศึกษาและการสร้างคุณค่าทางวิชาการ	$\bar{X}$	3.79	4.52	4.36
หัวหน้ากลุ่มสาระฯ	3.79	-	-.73**	-.57**
คณะกรรมการงานประกันคุณภาพ	4.52		-	.16*
ผู้ปฏิบัติงานสอน	4.36			
องค์ประกอบที่ 5 การเกิดวัฒนธรรมคุณภาพสะท้อนการพัฒนาที่ยั่งยืน	$\bar{X}$	3.71	4.54	4.34
หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้/หัวหน้างาน	3.71	-	-.83**	-.64**
คณะกรรมการงานประกันคุณภาพ	4.54		-	.20**
ผู้ปฏิบัติงานสอน	4.34			

ตารางที่ 3 (ต่อ)

จำแนกตามหน้าที่รับผิดชอบ	หน้าที่รับผิดชอบ			
	หัวหน้ากลุ่มสาระฯ	คณะกรรมการฯ	ผู้ปฏิบัติงานสอน	
ภาพรวม	$\bar{X}$	3.79	4.55	4.39
หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้/หัวหน้างาน	3.79	-	-.76**	-.60**
คณะกรรมการงานประกันคุณภาพ	4.55		-	.16*
ผู้ปฏิบัติงานสอน	4.39			

**** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05**

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับปฏิบัติการการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี จำแนกตามหน้าที่รับผิดชอบ โดยภาพรวม มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า หน้าที่รับผิดชอบ แตกต่างกันมีผลต่อระดับปฏิบัติการใน 5 ด้าน คือ องค์ประกอบที่ 1 การกำหนดเป้าหมายมาตรฐานคุณภาพ องค์ประกอบที่ 2 การขับเคลื่อนคุณภาพสู่มาตรฐาน องค์ประกอบที่ 3 การประเมินความสำเร็จตามมาตรฐาน องค์ประกอบที่ 4 การนำการเปลี่ยนแปลงสู่สถานศึกษาและการสร้างคุณค่าทางวิชาการ และองค์ประกอบที่ 5 การเกิดวัฒนธรรมคุณภาพสะท้อนการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยทั้ง 5 ด้านพบว่า คณะกรรมการงานประกันคุณภาพ มีค่าระดับปฏิบัติการเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ผู้ปฏิบัติงานสอน และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้/หัวหน้างานตามลำดับ

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของระดับการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัศึกษานนทบุรี จำแนกตาม ขนาดของโรงเรียน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig
องค์ประกอบที่ 1 การกำหนดเป้าหมายมาตรฐานคุณภาพ					
ระหว่างกลุ่ม	2	2.00	1.00	2.74	.07
ภายในกลุ่ม	341	124.74	.37		
รวม	343	126.74			
องค์ประกอบที่ 2 การขับเคลื่อนคุณภาพสู่มาตรฐาน					
ระหว่างกลุ่ม	2	2.92	1.46	3.11*	.05
ภายในกลุ่ม	341	159.90	.47		
รวม	343	162.82			
ตารางที่ 4 (ต่อ)					
แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig
องค์ประกอบที่ 3 การประเมินความสำเร็จตามมาตรฐาน					
ระหว่างกลุ่ม	2	3.346	1.673	3.95*	.02
ภายในกลุ่ม	341	144.296	.423		

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig
รวม	343	147.642			
องค์ประกอบที่ 4 การนำการเปลี่ยนแปลงสู่สถานศึกษาและการสร้างคุณค่าทางวิชาการ					
ระหว่างกลุ่ม	2	2.42	1.21	3.21*	.04
ภายในกลุ่ม	341	128.39	.38		
รวม	343	130.82			
องค์ประกอบที่ 5 การเกิดวัฒนธรรมคุณภาพสะท้อนการพัฒนาที่ยั่งยืน					
ระหว่างกลุ่ม	2	3.34	1.67	4.07*	.02
ภายในกลุ่ม	341	139.99	.41		
รวม	343	143.33			
โดยรวม					
ระหว่างกลุ่ม	2	2.67	1.34	3.43*	.03
ภายในกลุ่ม	94	132.91	.39		
รวม	96	135.58			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 พบว่าโดยรวมผู้ตอบแบบสอบถามที่มีขนาดของโรงเรียนแตกต่างกันมีระดับปฏิบัติการการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า องค์ประกอบที่ 1 การกำหนดเป้าหมายมาตรฐานคุณภาพ ผู้แบบสอบถามที่มีขนาดของโรงเรียนแตกต่างกันมีระดับปฏิบัติการไม่แตกต่างกัน ส่วนองค์ประกอบที่ 2 การขับเคลื่อนคุณภาพสู่มาตรฐาน องค์ประกอบที่ 3 การประเมินความสำเร็จตามมาตรฐาน องค์ประกอบที่ 4 การนำการเปลี่ยนแปลงสู่สถานศึกษาและการสร้างคุณค่าทางวิชาการ และองค์ประกอบที่ 5 การเกิดวัฒนธรรมคุณภาพสะท้อนการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้แบบสอบถามที่มีขนาดของโรงเรียนแตกต่างกันมีระดับปฏิบัติการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 5 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธี LSD. ระดับปฏิบัติการต่อการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี จำแนกตามขนาดของโรงเรียน

จำแนกตามขนาดของโรงเรียน		ขนาดของโรงเรียน			
		กลาง	ใหญ่	ใหญ่พิเศษ	
องค์ประกอบที่ 2 การขับเคลื่อนคุณภาพสู่มาตรฐาน	$\bar{X}$	4.14	4.22	4.37	
	กลาง	4.14	-	-.08	-.23*
	ใหญ่	4.22	-	-.14	
	ใหญ่พิเศษ	4.37			
องค์ประกอบที่ 3 การประเมินความสำเร็จตามมาตรฐาน	$\bar{X}$	4.07	4.12	4.30	
	กลาง	4.07	-	-.05	-.22*
	ใหญ่	4.12	-	-.18*	
	ใหญ่พิเศษ	4.30			
องค์ประกอบที่ 4 การนำการเปลี่ยนแปลงสู่สถานศึกษาและการสร้างคุณค่าทางวิชาการ	$\bar{X}$	4.11	4.20	4.32	
	กลาง	4.11	-	-.10	-.22*
	ใหญ่	4.20	-	-.12	
	ใหญ่พิเศษ	4.32			
องค์ประกอบที่ 5 การเกิดวัฒนธรรมคุณภาพสะท้อนการพัฒนาที่ยั่งยืน	$\bar{X}$	4.06	4.17	4.31	
	กลาง	4.06	-	-.11	-.25**
	ใหญ่	4.17	-	-.14	
	ใหญ่พิเศษ	4.31			
ภาพรวม	$\bar{X}$	4.12	4.21	4.34	
กลาง	4.12	-	-.90	-.22*	

ใหญ่	4.21	-	-1.13
ใหญ่พิเศษ	4.34		

**** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05**

จากตารางที่ 5 ผลการทดสอบรายคู่พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับปฏิบัติการการบริหาร การประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี จำแนกตามขนาด ของโรงเรียน โดยภาพรวม มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ขนาดโรงเรียนแตกต่างกันมีผลต่อระดับปฏิบัติการใน 4 ด้าน คือ องค์ประกอบที่ 2 การขับเคลื่อนคุณภาพสู่มาตรฐาน องค์ประกอบที่ 3 การประเมินความสำเร็จตามมาตรฐาน องค์ประกอบที่ 4 การนำการเปลี่ยนแปลงสู่สถานศึกษาและการสร้างคุณค่าทางวิชาการ องค์ประกอบที่ 5 การเกิดวัฒนธรรมคุณภาพสะท้อนการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยทั้ง 4 ด้านพบว่า กลุ่มขนาดโรงเรียนใหญ่พิเศษ มีค่าระดับปฏิบัติการเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา ขนาดใหญ่ และขนาดกลางตามลำดับ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. การบริหารการประกันคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี โดยรวมและรายองค์ประกอบอยู่ในระดับมาก องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การกำหนดเป้าหมายมาตรฐานการศึกษา รองลงมาคือการขับเคลื่อนคุณภาพสู่มาตรฐาน การนำการเปลี่ยนแปลงสู่สถานศึกษาและการสร้างคุณค่าทางวิชาการ การเกิดวัฒนธรรมคุณภาพสะท้อนการพัฒนาที่ยั่งยืน และการประเมินความสำเร็จตามมาตรฐาน ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนในสังกัดได้ดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ข้อ 3 กำหนดไว้ว่าให้สถานศึกษาแต่ละแห่งจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของ สถานศึกษา โดยการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาแต่ละระดับ และประเภทการศึกษาที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศกำหนด พร้อมทั้งจัดทำแผนพัฒนา การจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตาม

มาตรฐานการศึกษาและดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ จัดให้มีการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ติดตามผลการดำเนินการ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และจัดส่งรายงานผลการประเมินตนเอง ให้แก่หน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษาเป็นประจำทุกปี เพื่อให้การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาตามวรรคหนึ่งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ให้หน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษามีหน้าที่ในการให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ และแนะนำสถานศึกษา เพื่อให้การประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และบุคลากรในโรงเรียนตระหนักถึง ความสำคัญของการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิพิฐพนธ์ สलगสิงห์ และคณะ (2559) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22 โดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ ศิริรัตน์ โนจิตร.(2559) ศึกษาเรื่องปัจจัยการดำเนินงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22 พบว่าประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยรวมอยู่ในระดับมาก และผลการวิจัยของนิวัติ เชียงแรง (2555) ได้ศึกษาการดำเนินการประกัน คุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36 พบว่า การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยตลาดวัลย์ ตั้งมัน (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการดำเนินการประกันคุณภาพในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับมาก และ แนวทางการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จังหวัดปทุมธานี มีทั้ง 8 แนวทาง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกิตติ์ดนัยและคณะ (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สภาพการบริหารการประกัน คุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ คือ 1) ด้านการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และด้านการรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีของสถานศึกษา 2) ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของ สถานศึกษา และ 3) ด้าน

การนำผลการประเมินคุณภาพไปใช้ของสถานศึกษา และงานวิจัยของอมรรัตน์ ไชยตะมาตย์ (2562) ได้ทำวิจัยการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23 พบว่า ขอบข่ายการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน ประกอบด้วย การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียน การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา การประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2. ผลการเปรียบเทียบระดับปฏิบัติการการบริหารการประกันคุณภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัศึกษานนทบุรี จำแนกตาม ระดับการศึกษา ประสิทธิภาพในการทำงาน หน้าที่ความรับผิดชอบ และขนาดของโรงเรียน

ระดับการศึกษามีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบุคลากรที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน ภาระงานและความรับผิดชอบที่ต่างกัน ย่อมมีเจตคติ การแสวงหาเทคนิคและวิธีการบริหารจัดการคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประกันคุณภาพในสถานศึกษาก็จะแตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของจันทร์เพ็ญ แจ่มจันทร์ (2561) ได้ศึกษาการจัดระบบสารสนเทศเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2 ผลการวิจัยพบว่าผลการเปรียบเทียบการจัดระบบสารสนเทศเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา จำแนกตามวุฒิการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่เมื่อพิจารณารายด้านให้ความสำคัญในการกำหนดเป้าหมายมาตรฐานคุณภาพมากที่สุด

สำหรับหน้าที่รับผิดชอบ มีความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญที่ .01 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครูที่มีตำแหน่งตามภาระงานต่างกันมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนที่ต่างกัน โดยคณะกรรมการงานประกันคุณภาพจะมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพภายในมากที่สุดเนื่องจากเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง จะเข้าใจการดำเนินงาน นอกจากนี้ยังได้รับการศึกษาอบรม ประชุมหรือสัมมนาเกี่ยวกับเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษา สอดคล้องกับกรวัฒน์ ต้นเจริญ (2555) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 พบว่าผลการเปรียบเทียบการ

ดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาขนาดของสถานศึกษาที่มีความแตกต่างกัน พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะขนาดของสถานศึกษาที่มีขนาดใหญ่มีความพร้อมทุกด้าน ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ และอื่นๆ ทำให้การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปีเพื่อรองรับการพัฒนาตามมาตรฐาน บรรลุตามเป้าประสงค์ ครอบคลุมการจัดสรรทรัพยากรเพื่อสนับสนุนพัฒนาคุณภาพ ขับเคลื่อนคุณภาพเพื่อนำแผนปฏิบัติการประจำปีสู่การปฏิบัติ นิเทศ กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ ให้ความช่วยเหลือเพื่อปรับปรุง พัฒนา และใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) อย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งรายงานความก้าวหน้า และผลการดำเนินงานเป็นระยะ ทำให้สร้างระบบและกลไกในการประเมินคุณภาพภายในที่ใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และประเมินตนเองเป็นระยะ โดยใช้เครื่องมือและวิธีการที่หลากหลายสอดคล้องตามบริบทของสถานศึกษา และกฎกระทรวงที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยภัทรินทร์ พิระยุทธ (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหารงานประกันคุณภาพภายในตามมาตรฐานคุณภาพของโรงเรียน กลุ่มกรุงเทพมหานคร สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าขนาดของสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ดนุภพ โพธิ์งาม (2558) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการพัฒนา การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 3 พบว่า โดยจำแนกตามขนาดสถานศึกษาพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ การเปรียบเทียบปัญหาในการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 30 โดยจำแนกตามขนาดสถานศึกษา พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยพบว่า ระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการระบบประกันคุณภาพ การศึกษาโรงเรียนมัธยม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นนทบุรี พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านมีระดับพฤติกรรมการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ฉะนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ควรนำผลการวิจัยไปหาแนวทาง ปรับปรุง แก้ไข หรือให้มีระดับการปฏิบัติการการบริหารจัดการระบบประกันคุณภาพภายในให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นที่มีระดับพฤติกรรมน้อยที่สุดของแต่ละด้าน และควรนำข้อเสนอของครู ที่มีต่อแนวทางทางการส่งเสริมการบริหารงานประกันคุณภาพภายใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี ไปวิเคราะห์หาแนวทางปฏิบัติพัฒนาตามบริบทของสถานศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีการจัดทำวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่กับการทำวิจัยเชิงสำรวจทั้งนี้เพื่อให้ได้สารสนเทศที่สามารถนำไปพัฒนา ปรับปรุงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. ควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกโดยการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องด้วยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและละเอียดมากยิ่งขึ้น
3. ควรให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้เสนอแนะแนวทางส่งเสริมการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา โดยแบ่งออกเป็นด้านๆตามที่ศึกษาทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงประเด็นและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.
- กิตติ์ดนัยและคณะ. (2564). รูปแบบการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน สถานศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน. มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- กรวิวัฒน์ ดันเจริญ. (2555). แนวทางการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2. สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.
- ดนุพล โพธิ์งาม. (2558). สภาพปัจจุบันปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3. การศึกษามหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

จันทร์เพ็ญ แจ่มจันทร์. (2561). การจัดระบบสารสนเทศเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 2. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

นิติ เชียงแรง. (2559). การดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 36. การศึกษาค้นคว้าอิสระ การศึกษา มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยพะเยา. พะเยา.

นิพิฐพนธ์ สलगสิงห์ และคณะ. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22. การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ภัทรินทร์ พิระยุทธ. (2561). การบริหารงานประกันคุณภาพภายในตามมาตรฐานคุณภาพของโรงเรียนกลุ่มกรุงธนเหนือ สังกัดกรุงเทพมหานคร. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์.

มยุรี รววรรณ. (2563). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมวัดหนองแขม. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. ภาควิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ลดาวัลย์ ตั้งมั่น. (2561). การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จังหวัดปทุมธานี. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์และคณะ. (2555). สถิติสำหรับการวิจัยและเทคนิคการใช้ SPSS ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.

ศิริรัตน์ โนจิตร. (2559) ปัจจัยการดำเนินงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22. ครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

- สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามกฎหมายกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561. ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็น.เอ.รัตนะเทรตติ้ง.
- _____. (2563). การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา. ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็น.เอ.รัตนะเทรตติ้ง.
- _____. (2563). การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา. ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็น.เอ.รัตนะเทรตติ้ง.
- _____. (2563). การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา. ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็น.เอ.รัตนะเทรตติ้ง.
- อมรรัตน์ ไชยตะมาตย์. (2562). การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23. ครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขานวัตกรรมการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

แนวทางการส่งเสริมการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี*

Guidelines for Promoting the Administration of Student Care and
Support System in the Digital Era under the Secondary
Educational Service Area Office Nonthaburi

พิมพ์ชนก สังขสิทธิ์

Pimchanok Sungsi

มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, ประเทศไทย

Rajapruk University, Thailand

E-mail: pimchanok8370@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี 2) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล 3) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี กลุ่มตัวอย่าง คือ ครู จำนวน 327 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาเท่ากับ.67-1.00 และความเที่ยงเท่ากับ.95วิเคราะห์ข้อมูลด้วย การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน, การทดสอบค่า (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ซึ่งเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี LSD

ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล ทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการส่งเสริมพัฒนา รองลงมาตามลำดับ คือ ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข ด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในยุคดิจิทัล และ ด้านการส่งต่อนักเรียน 2) ผลการเปรียบเทียบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล พบว่า โดยภาพรวมครู

* Received 4 November 2022; Revised 9 January 2023; Accepted 10 January 2023

ที่มี อายุ และประสบการณ์ในการทำงาน แตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และระดับการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) แนวทางการส่งเสริมการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล ควรใช้แอปพลิเคชัน ควรมีการประสานงานระหว่าง ผู้บริหาร ครู นักเรียนและผู้ปกครอง ในการให้ความร่วมมือดูแลนักเรียน โดยนำเทคโนโลยีมาใช้ เช่น ผ่าน website โรงเรียน line. Facebook. สมาร์ทโฟน Google Meet มีการจัดตั้งกลุ่มไลน์ผู้ปกครองและกลุ่มไลน์นักเรียน แต่ละห้องกับครูที่ปรึกษา และควรสนับสนุนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมส่งเสริม ป้องกัน แก้ไขปัญหาช่วยเหลือนักเรียนทุกด้านและใช้เทคโนโลยีในการเก็บรวบรวมข้อมูลมากขึ้น

คำสำคัญ : การบริหาร, ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน, ยุคดิจิทัล

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the administration of student care and support system in the digital era under the Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi 2) compare the guidelines for promoting the administration of student care and support system in the digital era under the Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi. 3) study the guidelines for promoting the administration of student care and support system in the digital era under the Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi. The sample was 327 teachers. The instrument was a questionnaire with the content validity of .67-1.00 and the reliability of .95. The frequency distribution, percentage, mean, standard deviation, t-test, and one-way ANOVA, compared pairs by LSD, were used to statistically analyze the data.

The results of the research were as follows: 1) Administration of student care and support system in the digital era, Overall, and specific aspects, was at a high level and the highest average was the promotion and development aspect, followed by student classification, knowing students individually, prevention and solving problems, the technology used in the digital era, and student referring. 2) Comparative results of student care and support system

administration in the digital era, Overall, teachers with different ages and work experience. Its overall difference of opinion was significant at the level of .05 and educational levels at .01 3) Coordination with administrators, teachers, parents, and students, as well as encouraging all parties to collect information using technology such as websites, Facebook, Google Meet, and smartphones, are important guidelines in the digital era for student care and support system.

Keywords: Administration, Student care and Support System, the Digital Era

บทนำ

จากสภาพสังคมปัจจุบันในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่วนหนึ่งมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ขณะนี้เด็กและเยาวชนกำลังเผชิญกับความเสี่ยงมากมายอันเกิดจากสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมอันตรายที่ล้อมรอบตัวเด็ก ซึ่งทำให้เด็กเยาวชนจำนวนมาก ซึมซับพฤติกรรมความรุนแรง สื่อลามกอนาจาร เสพยาเสพติด มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร อยู่ในแหล่งมั่วสุม และอื่นๆ จนพฤติกรรมเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตรวมสมัยของเด็กและเยาวชนที่เติบโตขึ้นทุกวัน ซึ่งบางอย่างเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นมา ที่ส่งผลกระทบต่อตัวเด็กนักเรียนทำให้มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมตามวัยและ ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เป็นอันตรายต่อชีวิต เช่น ปัญหาด้านยาเสพติด ปัญหาด้านพฤติกรรม ปัญหาด้านการศึกษา ปัญหาทางเพศการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาคุณธรรมจริยธรรม ปัญหาการใช้เวลาว่าง ปัญหาการก่ออาชญากรรม ปัญหาครอบครัว และปัญหาการค้ามนุษย์ เป็นต้น นอกจากนี้สถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดแต่มีความสำคัญมากที่สุด มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจ พ่อแม่ต้องไปทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนดูแลใกล้ชิดลูก จึงทำให้เด็กๆ เรียนรู้ชีวิตด้วยตนเองจากสังคมนอกบ้าน และอาจถูกชักจูงไปในทาง ที่เสื่อมเสีย ซึ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบทั้งต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ถึงแม้ว่ารัฐบาลโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมีกฎหมายหรือระเบียบต่างๆ เป็นเครื่องมือในการพัฒนา และส่งเสริมเด็กและเยาวชนในด้านต่างๆ รวมทั้งมีนโยบายหรือโครงการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนแล้วก็ตามแต่เด็กเยาวชนของไทยจำนวนไม่น้อยยังคงเผชิญกับปัญหาดังกล่าว และยังหาทางออกไม่ได้ (หลักสูตรสิทธิเด็กและการวางแผนท้องถิ่นเพื่อเด็กและเยาวชน, 2556 :

17) จากการรวบรวมสถิติข้อมูลสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนของหน่วยงานต่างๆ พบว่าในปัจจุบันเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มต้องการความช่วยเหลือด้านสุขภาพจิตมากยิ่งขึ้น ในช่วงอายุ 11-25 ปี และ 5 อันดับปัญหาที่พบมาก คือ ปัญหาความเครียด หรือความวิตกกังวล ปัญหาจิตเวช ปัญหาความรัก ปัญหาซึมเศร้า และปัญหาครอบครัว ที่อาจนำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือเหตุการณ์ที่เป็นอันตราย (กรุงเทพมหานคร, 2562 : ออนไลน์) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในหมวดที่ 4 ว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษา มาตรา 39 ได้กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาไว้ว่า “ให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานการศึกษาเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง หลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2546 :24)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงกำหนดเป็นนโยบายสถานศึกษาให้สังกัดทุกแห่งมีจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับภัยคุกคามที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงภัยจากยาเสพติด ความรุนแรงการคุกคามในชีวิตและทรัพย์สิน การค้ามนุษย์ อาชญากรรม ไซเบอร์ ภัยพิบัติและภาวะฉุกเฉิน และภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ตลอดจนรู้จักวิธีการป้องกัน และแก้ไขหากได้รับผลกระทบจากภัยดังกล่าว ซึ่งมีมาตรการแนวทางการป้องกันยาเสพติดการจัดสภาพแวดล้อมให้มีความปลอดภัยมีระบบการดูแล ติดตาม และช่วยเหลือผู้เรียนในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้รับคำปรึกษาชี้แนะและความช่วยเหลืออย่างทันการณ์ ทันเวลารวมทั้งอบรมบ่มนิสัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563: 38-39) ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญกับงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยเฉพาะกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาซึ่งเป็นนักเรียนในช่วงวัยรุ่นและเป็นวัยที่มีพฤติกรรมเสี่ยงและไม่เหมาะสม เพราะถ้าผู้บริหารยังปล่อยให้เป็นปัญหาอยู่ต่อไป อาจทำให้เกิดปัญหาทางสุขภาพจิต ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของนักเรียน การปรับตัวในสังคมของนักเรียนในโรงเรียนได้

แนวทางการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบที่เป็นหัวใจของการดำเนินงาน 5 กิจกรรม ได้แก่ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) คัดกรองนักเรียนและนำผลการคัดกรองมาใช้ดำเนินงาน 3) ส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน 4) จัดกิจกรรมป้องกัน ช่วยเหลือ และแก้ไข 5) ส่งต่อนักเรียน (สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557: 6) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี มุ่งพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพิ่มโอกาสให้นักเรียนเข้าถึงบริการการศึกษา เต็มตาม ศักยภาพ และมีคุณภาพ พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ และพัฒนาระบบการบริหารจัดการ การวางแผนการกำหนดนโยบายในการบริหารและกำกับติดตามงานโดยให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียน งานป้องกันและแก้ไขปัญหาการใช้สารเสพติดและระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งงานป้องกันและแก้ปัญหาสารเสพติดของทุกโรงเรียนในสังกัด และพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างยั่งยืน จากภาพรวมของเด็กไทยในปัจจุบัน สถานการณ์วิกฤตด้านสังคมมีแนวโน้มสูงขึ้น ซึ่งอาจจำแนกตามปัญหาที่พบมาก คือ ความเครียด หรือความวิตกกังวล ปัญหาจิตเวช ปัญหาความรัก ปัญหาซึมเศร้า และปัญหาครอบครัว ที่อาจนำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือเหตุการณ์ที่เป็นอันตราย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562 : ออนไลน์)

จากการศึกษาสภาพสังคมปัจจุบันตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี พบว่าสถานศึกษาแต่ละแห่งมีการดำเนินงาน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นล้วนมีสาเหตุ และไม่ได้เกิดขึ้นทันทีทันใดแต่เป็นการสั่งสมประสบการณ์ที่มีผลเชิงลบต่อพฤติกรรมนักเรียนทั้งด้านความคิด ความรู้สึกและการกระทำหากไม่ได้รับการช่วยเหลือในเบื้องต้นตามระบบที่ดีต่อเนื่องปัญหาก็จะลุกลามมากขึ้น จนมีความซับซ้อนยาก ต่อการแก้ปัญหาในที่สุด (แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 3, 2562:38) กรมสุขภาพจิต, กระทรวงสาธารณสุข (2550:9) ได้สรุปไว้ว่าการจัดการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้น ม.1-3) ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่น ซึ่งจัดเป็นวัยวิกฤติ เนื่องจากเป็นวัยที่มีภาวะอารมณ์แปรปรวนสูง วุฒิภาวะทางอารมณ์ไม่สมบูรณ์ มีความสับสนในการวางบทบาทของตนเองในสังคม ขาดทักษะ และประสบการณ์ในการเผชิญกับปัญหา เกิดความวิตกกังวลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและเกิดความสับสนในการปฏิบัติตนต่อเพื่อนจึงมีพฤติกรรมและการแสดงออกที่ไม่เหมาะสม เป็นต้นว่า แต่งกายผิดระเบียบ กระด้างกระเดื่อง ไม่มีสัมมาคารวะ เหม่อลอย เก็บตัว เชื่องซึม พูดจាក้าวร้าวไม่สุภาพโต้เถียง เสียงดัง เอะอะ

จากสภาพดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยซึ่งเป็นครูที่ได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้างาน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความสนใจที่จะหาแนวทางการส่งเสริมการบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัศึกษานนทบุรี เพื่อ

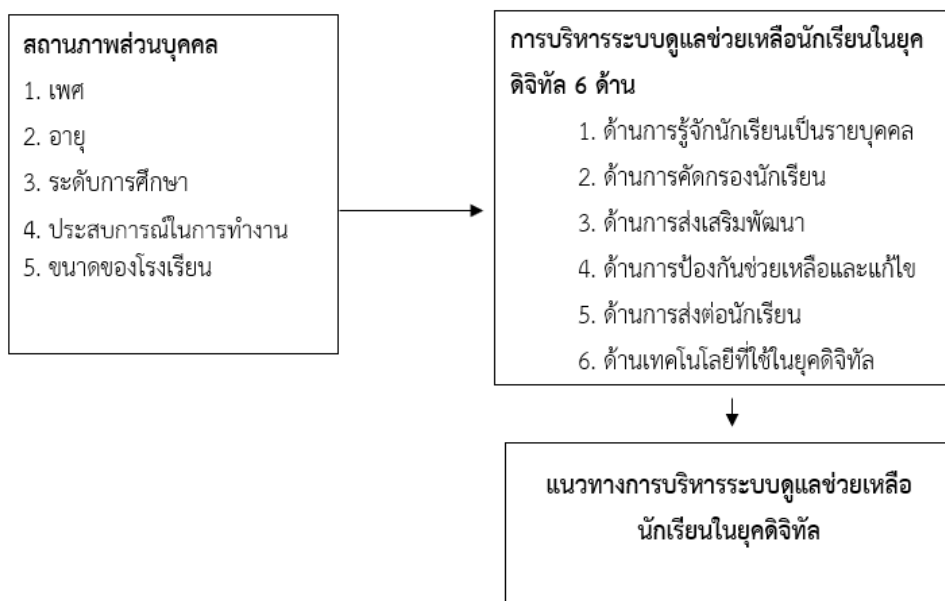
ศึกษาและนำข้อมูลมาปรับใช้เป็นข้อมูลให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อการพัฒนาผู้บริหาร ซึ่งจะส่งผลให้สถานศึกษามีคุณภาพในการพัฒนาผู้เรียนสู่ยุคดิจิทัลและเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี ตามความคิดของครู จำแนก ตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของโรงเรียน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี โดยใช้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เนื่องจากเป็นแนวคิดที่สถานศึกษาต่างๆ นิยมนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ประกอบด้วย 1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) ด้านการคัดกรองนักเรียน 3) ด้านการส่งเสริมพัฒนา 4) ด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข 5) ด้านการส่งต่อนักเรียน และ 6) ด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในยุคดิจิทัล กรอบแนวคิดการวิจัยแสดง ได้ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาในรูปแบบของการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินงานตามระเบียบวิธีวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู รวมทั้งสิ้นจำนวน 2,009 คน ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น จากสถานศึกษาทั้งหมด 18 โรงเรียน โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ 7 โรงเรียน จำนวน 1,162 คน โรงเรียนขนาดใหญ่ 6 โรงเรียน จำนวน 620 คน และโรงเรียนขนาดกลาง 4 โรงเรียน จำนวน 197 คนและโรงเรียนขนาดเล็ก 1 โรงเรียน จำนวน 30 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู รวมทั้งสิ้น จำนวน 327 คน ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น จากสถานศึกษา 13 โรงเรียน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยตามตารางของ เครจซี และมอร์แกน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% (Krejcie and Morgan. 1970 อ้างถึงใน ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และคณะ. 2562) และสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามขนาดกลุ่มโรงเรียน

2. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นแบบสอบถามเพื่อศึกษาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล ตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาณนทบุรี ผู้วิจัยได้พิจารณาจากกรอบแนวคิดและตัวแปรที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสร้างแบบสอบถาม ลักษณะโครงสร้างแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เพศ อายุ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาณนทบุรี ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert) ซึ่งแบ่งเกณฑ์การให้คะแนนแบบสอบถามเป็น 5 ระดับ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามเสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการดังนี้

3.1 ศึกษาค้นคว้าหลักการ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางการสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล

3.2 นำแบบสอบถามฉบับร่างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจพิจารณา แก้ไข ให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุง เพื่อความเหมาะสมและความถูกต้องของแบบสอบถาม

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ มีขั้นตอนดังนี้

1. การหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำแบบสอบถาม แนวทางการส่งเสริมการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัลและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน

2. การหาความเที่ยง (Reliability) นำแบบสอบถามที่ผ่านการแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มทดลอง จำนวน 30 คนแล้ว

วิเคราะห์หาค่าความเที่ยงทั้งฉบับได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) เท่ากับ .95

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4. 1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และคำนวณค่าร้อยละ (Percentage)

4.2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร โดย ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation หรือ S.D.)

4.3 ทดสอบสมมติฐานโดยเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูเกี่ยวกับการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ใช้การทดสอบค่าที (t-test แบบIndependent) และกรณีตัวแปรมากกว่า 2 กลุ่ม ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่าง ใช้การทดสอบ ความแตกต่างรายคู่แบบ LSD (Least Significant Difference)

4.4 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล โดยการวิเคราะห์ความถี่ (Frequency)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสกลนคร ตามความคิดเห็นของ ครู โดยภาพรวมและรายด้าน

(n=327)

ข้อ	การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนในยุคดิจิทัล	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1	ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.26	0.63	มาก	3
2	ด้านการคัดกรองนักเรียน	4.34	0.62	มาก	2
3	ด้านการส่งเสริมพัฒนา	4.43	0.64	มาก	1

4	ด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข	4.24	0.65	มาก	4
5	ด้านการส่งต่อนักเรียน	4.14	0.70	มาก	6
6	ด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในยุคดิจิทัล	4.16	0.72	มาก	5
ภาพรวม		4.27	0.56	มาก	-

จากตารางที่ 4.1 การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่นบุรี โดยภาพรวมดำเนินการได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$, S.D.=0.56) และเมื่อพิจารณารายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการส่งเสริมพัฒนา ($\bar{X} = 4.43$, S.D.=0.64) 2) รองลงมา คือ ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข ด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในยุคดิจิทัล และด้านการส่งต่อนักเรียน

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่นบุรี โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในยุคดิจิทัล	สถานภาพส่วนบุคคล				
	เพศ	อายุ	ระดับ การศึกษา	ประสบการณ์ใน การทำงาน	ขนาดของ โรงเรียน
1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	0.07	.00*	.01*	.00*	.62
2. ด้านการคัดกรองนักเรียน	0.04*	.00*	.12	.00*	.36
3. ด้านการส่งเสริมพัฒนา	0.02*	.01*	.16	.01*	.79
4. ด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข	0.42	.34	.00*	.04*	.00*
5. ด้านการส่งต่อนักเรียน	0.62	.00*	.00*	.00*	.00*
6. ด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในยุคดิจิทัล	0.54	.43	.00*	.33	.00*
รวม	0.35	.03*	.00*	.05*	.07

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ครูที่มีอายุ ประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่นบุรี โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ ยังพบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่นบุรี โดยรวมแตกต่าง

กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพบว่าครูที่มีเพศ ขนาดโรงเรียนแตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสายนนทบุรี โดยรวมไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผล

1. การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี พบว่า โดยภาพรวมดำเนินการได้อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านด้านการส่งเสริมพัฒนามีค่าเฉลี่ยทั้งนี้อาจเป็นเพราะสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี มีการวางแผนและจัดกิจกรรมโฮมรูม มีการจัดตั้งเครือข่ายผู้ปกครองเพื่อมีส่วนร่วมในการป้องกันแก้ปัญหาของนักเรียน มีการจัดกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงความสามารถ และมีการสนับสนุน ชมเชย ยกย่องนักเรียนที่ประกอบคุณงาม ความดี ซึ่งได้มีการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวอย่างเป็นระบบ รองลงมาคือ ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข ด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในยุคดิจิทัล และ ด้านการส่งต่อนักเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี ได้ตระหนักและให้ความสำคัญให้โรงเรียนที่อยู่ในสังกัด ปฏิบัติงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล โดยนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริมพัฒนา ด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขและ ด้านการส่งต่อนักเรียน เพื่อให้มีความสะดวกและเป็นส่วนช่วยให้สามารถปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพได้ จึงส่งผลให้การบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นนทบุรี ทั้งในภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องงานวิจัยของ ธนภฤต อึ้งน้อย (2563) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการดำเนินงานระบบช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็ก:กรณีศึกษาบ้านวังจานพบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิผล มีผลดังนี้ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยครูที่ปรึกษาควรมีจิตวิทยาในการสร้างความคุ้นเคยกับนักเรียน โรงเรียนควรมีวิธีการที่หลากหลายในการทำควารู้จักนักเรียน และครูที่ปรึกษาควรมีแผนในการส่งเสริมนักเรียนแต่ละคน ด้านการคัดกรองนักเรียน โดยการจัดกลุ่มนักเรียน ด้านการเรียน พฤติกรรม สุขภาพ จำแนกนักเรียนความสามารถพิเศษ และจำแนกกลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา เป็นรายการณด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาตามความถนัดและความ

สนใจของนักเรียน และจัดกลุ่มครูที่มีความสามารถพิเศษเพื่อพัฒนานักเรียน ด้านการป้องกัน และแก้ไข โดยการมีส่วนร่วม ทั้งครู และผู้ปกครอง จัดกิจกรรมป้องกัน และการดำเนินการ แก้ไขอย่างเป็นขั้นตอน ด้านการส่งต่อนักเรียน โดยกำหนดวิธีการและขั้นตอนการดำเนินการส่ง ต่อภายในจากครูที่ปรึกษา ไปยังหัวหน้างาน หรือผู้บริหารและส่งต่อนอกโดยผู้เชี่ยวชาญ หรือหน่วยงานอื่น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูติมา ถาวรแก้ว (2559) ที่พบว่า การ ดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือของสถานศึกษาในจังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 (ปทุมธานี- สระบุรี) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อ พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการคัดกรองนักเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการ ป้องกันและแก้ไขปัญหาและด้านการส่งต่อมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคุณภาพชีวิตนักเรียนโดยภาพ รวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี ตามความคิดของครู จำแนกตามเพศ ใน ภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของ ผล พรหมทอง (2555) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริมพัฒนา ครูที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่นๆ ไม่ต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี มีการให้ ความสำคัญกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และมีการปฏิบัติงานที่ชัดเจนจึงทำให้ครูที่มีเพศ ต่างกันมองเห็นการดำเนินงานในภาพรวมไม่แตกต่างกัน จำแนกตามอายุ ครู ที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เมื่อ พิจารณารายด้านพบว่า ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการ ส่งเสริมพัฒนา ด้านการส่งต่อนักเรียน อายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานระบบ ดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจ เป็นเพราะ ผู้ที่มีอายุน้อย ๆ จะมองเห็นการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัลได้ ไม่ละเอียด ชัดเจน เหมือนกับผู้ที่มีอายุมากซึ่งมีประสบการณ์มากกว่ามีความเข้าใจงานมากกว่า จำแนกตามระดับการศึกษา ครู ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการ บริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา ในภาพรวมและรายด้าน ด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข ด้านการส่งต่อ

นักเรียน และด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในยุคดิจิทัล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 ส่วนด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องงานวิจัยของ ผล พรหมทอง (2555) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูที่มีระดับการศึกษาที่สูงกว่าสามารถเข้าใจ ระบบขั้นตอนการทำงานได้ดีกว่า จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน ครู ที่มีประสบการณ์ทำงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี ในภาพรวม และรายด้าน ด้านการส่งเสริมพัฒนา ด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งต่อนักเรียน ครู ที่มีประสบการณ์ทำงานแตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาพ อัยยะ (2552) ที่พบว่า สภาพและปัญหาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานพบว่า ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประสบการณ์การทำงาน ที่มากกว่าจะทำให้มองเห็นสภาพการทำงานได้ดีกว่า จำแนกตามขนาดโรงเรียน ครู ที่มีขนาดโรงเรียนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ที่ผลเป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี มีการบริหารงานที่ไม่ว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง หรือขนาดเล็ก สามารถที่จะดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ไม่แตกต่างกัน ด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข ด้านการส่งต่อนักเรียน และด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในยุคดิจิทัล ครู ที่มีขนาดโรงเรียนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่กว่ามีความพร้อมมากกว่า เช่น ในด้านทรัพยากรสนับสนุนต่างๆจึงทำให้สามารถดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัลได้ดีกว่า สอดคล้องกับ Johnson. (2016) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อแผนการให้คำปรึกษาที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียน พบว่า แผนการแนะแนวในปัจจุบัน ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้เหมาะสมกับเป้าประสงค์ นอกจากนั้นการสำรวจประสิทธิภาพของแผนงานของโรงเรียนจะสามารถนำมาใช้ได้กับฝ่ายกิจกรรมการป้องกันการศึกาและผู้มีวิชาชีพเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาที่แสวงหาแผนงานการให้คำปรึกษาที่มีประสิทธิภาพที่มุ่งให้

ความสำคัญกับความก้าวหน้าของนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนมัธยมศึกษาที่ต้องการคำแนะนำ การช่วยเหลืออย่างมาก และสอดคล้องกับ Douglas. (2016) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีความผิดปกติทางอารมณ์หรือพฤติกรรม ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีความต้องการบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพให้มีรูปแบบทางเลือกมากขึ้น และต้องการได้รับการสนับสนุนเพื่อให้มีความเข้าใจที่ดีขึ้นมีการพัฒนาโปรแกรม การศึกษาเป็นรายบุคคล มีการประสานความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

3. แนวทางการส่งเสริมการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี พบว่า แนวทางการส่งเสริมการบริหารระบบ ดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุคดิจิทัล 3 ลำดับแรกคือ การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผ่านแอปพลิเคชัน PS-School ซึ่งใช้ระบบนี้ในการจัดการข้อมูลต่างๆ ของนักเรียนมาใช้ในการ บันทึกและประมวลผล ทำให้เข้าถึงข้อมูลได้ง่าย การลงเวลาเข้า-ออกของนักเรียน การให้ คะแนนความประพฤติ ธนาการความดี ผลการเรียนรู้ เยี่ยมบ้านนักเรียน ประเมิน SDQ,EQ ข้อมูลนักเรียน เช็กชื่อเข้าแถว เช็กชื่อรายคาบ กิจกรรมโฮมรูม และการชำระค่าเทอม เป็นต้น รองลงมา มีการประสานงานระหว่าง ผู้บริหารครู นักเรียนและผู้ปกครอง ในการให้ความร่วมมือ ดูแลนักเรียน โดยนำเทคโนโลยีมาใช้ เช่น ผ่าน website โรงเรียน line. facebook. สมาร์ท โฟน หรือจะเป็น Google Meet มีการจัดตั้งกลุ่มไลน์ผู้ปกครองและกลุ่มไลน์นักเรียนแต่ละ ห้องกับครูที่ปรึกษาห้องนั้นๆ และครูที่ปรึกษาประสานไปยังหัวหน้าระดับในกลุ่มไลน์ครูที่ ปรึกษาระดับนั้นๆ และ การสนับสนุนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมส่งเสริม ป้องกัน แก้ไขปัญหา ช่วยเหลือนักเรียนทุกด้านและใช้เทคโนโลยีในการเก็บรวบรวมข้อมูลมากขึ้น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาทำให้สรุปได้ว่า 1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำผลการวิจัยไปหาแนวทาง ปรับปรุง แก้ไข หรือให้มีระดับการดำเนินงานการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในยุค ดิจิทัลให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นที่มีระดับการบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนน้อยที่สุดของแต่ละด้าน 2. ควรนำข้อเสนอของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากร ทางการศึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีในการส่งเสริมการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยนำเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือวิเคราะห์หาแนวทางในการเก็บ

รวบรวมข้อมูลให้มากขึ้น และ โดยนำไปวิเคราะห์หาแนวทางปฏิบัติ พัฒนาตามบริบทของสถานศึกษาต่อไป หากจะให้การขับเคลื่อนเรื่องดังกล่าวให้ดียิ่งขึ้นควรดำเนินการตามข้อเสนอแนะดังนี้ 1. ควรมีการจัดทำวิจัยเรื่องการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยเป็นการทำวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่กับการทำวิจัยเชิงสำรวจทั้งนี้เพื่อให้ได้สารสนเทศที่สามารถนำไปพัฒนาปรับปรุงการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ควรมีการจัดทำวิจัยการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในสถานศึกษาอื่นๆที่มีบริบทใกล้เคียงกันและนำผลมาเปรียบเทียบ เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2550). คู่มือส่งเสริมสุขภาพจิตนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสำหรับครู. กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545. กรุงเทพมหานคร : ศุภสภา.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2562). 5 อันดับปัญหาเด็กไทย. [ออนไลน์]. 2562. เรียกใช้ข้อมูลเมื่อ 15 กรกฎาคม 2563. <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/844522>.
- ชุดิมา ถาวรแก้ว. (2559). การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตนักเรียนของสถานศึกษาในจังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 4 (ปทุมธานี – สระบุรี). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์, และอัจฉรา ชำนิประศาสน์. (2562). ระเบียบวิธีการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.
- ผล พรหมทอง. (2555). ระบบช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศสวนกุหลาบวิทยาลัย ปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

- สมพงษ์ จิตระดับ และอัญมณี บุญซื่อ. (2556). หลักสูตรสิทธิเด็กและการวางแผนท้องถิ่นเพื่อเด็กและเยาวชน . กรุงเทพมหานคร : ศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อเด็กและผู้มีความต้องการ พิเศษ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 3. (2562). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 3 นนทบุรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563. กลุ่มวิจัยและพัฒนานโยบาย สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). คู่มือการประเมินสมรรถนะครู. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). รายงานผลการดำเนินงานประจำปี พ.ศ.2562 เรียกใช้เมื่อ 15 กรกฎาคม 2563. จาก <https://www.obec.go.th/archives/290290>.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2546). คู่มือการปฏิบัติงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าพัสดุภัณฑ์. (ร.ส.พ.).
- สุภาพ อัยยะ. (2552). สภาพและปัญหาการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต1. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- Cronbach, Lee Joseph. (1972). Essentials of Psychological Testing, (3rd ed). New York: Harper and Row.

การประยุกต์หลักไตรสิกขาเพื่อใช้จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต*

An Application of The Trisikkha Principles to Prepare An Annual
Action Plan of Administrators and Teachers under The Office of
Education Phuket Municipality.

ภดาชไม บัวชุม

Padachamai Bouchoom

ทิพมาศ เศวตวรโชติ

Tippamas Sawetworravhot

สันติ อุนจะนำ

Santi Aunjanam

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์ราช, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus, Thailand

E-mail: padachamai.191034@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการประยุกต์หลักไตรสิกขา 2) เพื่อเปรียบเทียบการประยุกต์หลักไตรสิกขา และ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะของการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ใช้รูปแบบวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัยจำนวน 225 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น และแบบอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 40 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว One way Anova

ผลการวิจัย พบว่า

1. ระดับการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกชั้น

* Received 14 December 2022; Revised 17 December 2022; Accepted 30 December 2022

2. ผลการเปรียบเทียบการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต เมื่อจำแนกเพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนประสบการณ์ในการทำงานไม่แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ผู้บริหารและครูควรมีการจัดอบรมให้ความรู้ผู้ที่เกี่ยวข้องก่อน แล้วจึงนำไปสู่การกำหนดวางแผน แผนปฏิบัติการประจำปีทุกปี โดยอาจจะมีการเพิ่มลดโครงการหรือกิจกรรมที่ตอบสนองจุดเน้นซึ่งควรรับทราบข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและนำมาเป็นแนวทางหรือปรับปรุงแก้ไข โดยเมื่อขึ้นปฏิบัติ ควรมีปฏิทินการดำเนินงาน มีการวางแผนล่วงหน้าก่อนทำโครงการหรือกิจกรรมอย่างน้อย 2 สัปดาห์ และเมื่อเสร็จสิ้นควรติดตามโครงการและผลที่เกิดขึ้น

คำสำคัญ: หลักไตรสิกขา, แผนปฏิบัติการประจำปี, ผู้บริหารสถานศึกษา

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the level of application of the threefold principle, 2) to compare the application of the threefold principle, and 3) to study the suggestion of the application of the threefold principle. to prepare an annual action plan of administrators and teachers Under the Office of Education Phuket City Municipality using a quantitative research model A sample of 225 people was used in this study by stratified random sampling. and simple The tools used were 40 items of 5-point scaled questionnaires. Statistics used in data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test and one-way ANOVA test.

The research results found that

1. Level of application of the threefold principle to prepare an annual action plan of administrators and teachers Under the Office of Education Phuket City Municipality Overall, it was at a high level in every step.

2. Comparison of the application of the threefold principle to prepare an annual action plan of administrators and teachers Under the Office of

Education Phuket City Municipality When classified by gender, age, education level and position, they were significantly different at the .05 level, while work experience was not different.

3. Suggestions: Administrators and teachers should provide training to educate those involved first. and then leads to the planning Annual action plan every year There may be more or less projects or activities that respond to the focus, which should be informed of the suggestions from the basic education committee and bring them as guidelines or improvements. by when the practice There should be a calendar of operations. It is planned at least 2 weeks in advance of the project or activity, and upon completion, the project and its results should be monitored.

Keyword: Trisikkha Principles, Action Plan, School administrators

บทนำ

สถานศึกษาเป็นสถานที่ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงาม ของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม โดยมีผู้บริการสถานศึกษา หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพ ที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งของรัฐและเอกชน ทำหน้าที่ในการบริหารกิจการต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้าน รวมทั้งสถานศึกษา ต้องมีการเป็นการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น และสถานศึกษาให้มากที่สุด ดังนั้น โรงเรียนจึงต้องมีการเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร จากการคอยรับคำสั่งจากหน่วยงานระดับสูง มาเป็นบริหารโดยริเริ่มและสนองความต้องการจำเป็นของโรงเรียนเอง (สมาน อัครภูมิ, 2549, หน้า 15)

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ในหมวด 3 การบริหารราชการเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ มาตรา 9 การบริหารราชการเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐให้ สอนราชการต้องจัดทำแผนปฏิบัติการราชการไว้เป็นการล่วงหน้า เป็นการกำหนดแผนปฏิบัติการของสอนราชการตาม และจะต้องมีรายละเอียดขั้นตอนระยะเวลาและงบประมาณที่จะต้องใช้ในการดำเนินการของแต่ละขั้นตอน เป้าหมายของภารกิจ ผลสัมฤทธิ์ของภารกิจ และตัวชี้วัดความสำเร็จของภารกิจและให้มีการ

ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการราชการ และต้องเผยแพร่ให้ราชการและประชาชนทราบทั่วกัน (ราชกิจจานุเบกษา, 2546, หน้า 10) โดยสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานในปีงบประมาณนั้นๆ และเพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่ารายได้ และการจ่ายเงินของสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2562 ทำให้สถานศึกษาทราบว่า จะต้องทำอะไรบ้าง ถึงจะช่วยสนับสนุนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศดังกล่าว (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, 2562, หน้า 13)

ปัญหาในการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ขาดการมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเป็นการวิเคราะห์สภาพองค์การ หรือหน่วยงานในปัจจุบัน เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดจุดอ่อน โอกาส อุปสรรค หรือสิ่งที่อาจเป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินงานสู่สภาพที่ต้องการในอนาคต การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการมีหลายโครงการที่ไม่ได้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด และมีข้อสังเกตในเรื่องการเขียนโครงการบางโครงการที่ลักษณะเป็นงานที่ทำเป็นประจำมีระยะเวลาเริ่มต้นแต่ไม่มีระยะเวลาดำเนินการสิ้นสุดที่ชัดเจน เมื่อมีการดำเนินโครงการแล้วเสร็จจะมีการรายงานสรุปผลการดำเนินโครงการ แต่ไม่มีการประเมินและรายงานผลการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการประจำปีในภาพรวมทำให้ไม่มีข้อมูลว่าผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการในรอบปีที่ผ่านมาได้ผลออกมาเป็นอย่างไร มีปัญหาและข้อเสนอแนะเพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับวางแผนปฏิบัติการประจำปีในปีต่อไปอย่างไรโครงการใดที่ควรดำเนินการต่อหรือควรมีโครงการใหม่หรือไม่ซึ่งส่งผลให้การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีในปีต่อไปไม่สอดคล้องกับปัญหาที่พบในปีการศึกษาที่ผ่านมา (กณิษฐา สุภาศรี, 2560, หน้า 6) ส่งผลให้คุณภาพของโรงเรียนตามมาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2561 ที่มีจำนวน 3 มาตรฐาน มีผลการประเมินไม่น่าพึงพอใจ แต่เมื่อมองดูงบประมาณที่ใช้ แต่ละปีงบประมาณใช้ไปมากกว่า 90% ของงบประมาณทั้งหมดที่ได้รับการจัดสรรตามโครงการต่าง ๆ รวมทั้งการเบิกจ่ายอาจจะขัดกับกฎหมายหรือระเบียบหนังสือสั่งการต่างๆ ทำให้ผู้ปฏิบัติเสี่ยงต่อการถูกดำเนินคดีในฐานการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าแผนปฏิบัติการประจำปี เป็นการคิดก่อนทำ ทำให้หน่วยงานดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการภายในเวลาที่กำหนด การดำเนินงานจะประสบผลสำเร็จมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับ การวางแผน หากวางแผนดีก็เท่ากับดำเนินงานสำเร็จไปแล้วกว่าครึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เน้นเกี่ยวกับหลักไตรสิกขาเพื่อใช้ในการ

ปฏิบัติงาน คือ หลักการพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จเป็นคนสมบูรณ์แบบตามแนวพุทธไตรสิกขา จึงจัดอยู่ใน มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) คือ ควรทำให้เกิดมีขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาชีวิต ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา 3 หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา 1 อย่าง คือ 1) อธิสัสสิกขา สิกขา คือ ศีลอันยิ่ง 2) อธิจิตตสิกขา สิกขา คือจิตอันยิ่ง หมายถึง สมาธิ 3) อธิปัญญาสิกขา สิกขา คือ ปัญญาอันยิ่ง

ผู้วิจัยในฐานะเป็นหัวหน้าฝ่ายที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีสู่การนำไปปฏิบัติ และเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สาขาการบริหารการศึกษา จึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์หลักไตรสิกขาเพื่อนำแผนปฏิบัติการประจำปีไปใช้ในสถานศึกษา ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต เพื่อพัฒนางานที่รับผิดชอบให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต
2. เพื่อเปรียบเทียบการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต เมื่อจำแนกตามตัวแปรเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่ง
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา เรื่อง การประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ประกอบด้วย 7 โรงเรียน และ 3 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 458 คน (กองการเจ้าหน้าที่, 2564, หน้า 15)

กลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำนวน 225 คน สำหรับการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ใช้การเปิดตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน (Robert V. Krejcie & Daryle W. Morgan) ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) และวิธีการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปสำหรับถามผู้ให้ข้อมูลคำตอบ เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่ง

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามระดับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู เกี่ยวกับการประยุกต์หลักไตรสิกขาเพื่อใช้จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการวางแผน 2) ขั้นดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี 3) ขั้นอนุมัติแผนปฏิบัติการประจำปี 4) ขั้นนำแผนปฏิบัติการประจำปีไปปฏิบัติ 5) ขั้นติดตามประเมินผล โดยนำหลักพุทธธรรม ไตรสิกขาอันได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ทั้งสามหลักหรือหลักใดหลักหนึ่งเข้ามาประกอบการบริหารควบคู่ไปการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ซึ่งหลักไตรสิกขาประกอบด้วย หัวข้อ ดังนี้

1. หลักศีล (ศีลสิกขา) เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรม
2. หลักสมาธิ (จิตตสิกขา) เป็นการกำหนดจิตให้แน่วแน่มั่นคง
3. หลักปัญญา (ปัญญาสิกขา) เป็นการกระทำให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้

ควรเห็น

3. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัยด้วยการศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎี แล้วนำเครื่องมือที่ได้รับการตรวจสอบแก้ไขแล้วไปทดสอบหาคุณภาพด้วยการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) โดยนำเครื่องมือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบทั้งหมดจำนวน 3 คน จากนั้นนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน (โรงเรียนเทศบาลเมืองป่าตอง (บ้านไสน้ำเย็น) เทศบาลเมืองป่าตอง) เพื่อหาคุณภาพความ

เชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ 0.70 ขึ้นไป เพื่อจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยประสานงานนำส่งหนังสือถึงสถานศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต เพื่อแจ้งประสงค์ขอความอนุเคราะห์จัดการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นส่งลิงก์แบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งในส่วนของสถานศึกษา หรือกลุ่มตัวอย่างใดไม่สามารถส่งคำตอบแบบสอบถามได้ ผู้วิจัยจะทำการติดตามเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาร้อยละ (Percentage)

วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามตอนที่ 2 เกี่ยวกับการประยุกต์หลักไตรสิกขาเพื่อใช้จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต นำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์มาหาร้อยละจากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

วิเคราะห์การประยุกต์หลักไตรสิกขาเพื่อใช้จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำแนกเพศ และตำแหน่ง โดยใช้ t-test (Independent Samples)

วิเคราะห์การประยุกต์หลักไตรสิกขาเพื่อใช้จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำแนกอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน โดยการใช้ทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (F-test One-way ANOVA)

วิเคราะห์ข้อมูลเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์หลักไตรสิกขาเพื่อใช้จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด วิเคราะห์โดยการจัดกลุ่มใช้สถิติค่าความถี่ตามองค์ประกอบของหลักไตรสิกขา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาวิธี โดยเขียนลักษณะความเรียง

ผลการวิจัย

1. ระดับการปฏิบัติโดยตรวจสอบจากความคิดเห็นของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ที่มีต่อการการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ที่ตอบแบบสอบถามการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต โดยส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน 146 คน คิดเป็นร้อยละ 64.89 ด้านเพศชาย จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 35.11 มีอายุ 41-50 ปี จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 36.89 อายุมากกว่า 50 ปี จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 27.11 อายุ 31-40 ปี จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 27.11 อายุ 20-30 ปี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 8.89 ระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 72.44 ระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 24.00 ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 3.56 ประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 10 ปี จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 71.56 ประสบการณ์ในการทำงาน ต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 28.44 ตำแหน่ง ครู จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 91.11 และตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 8.89

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.25$ S.D. = 0.62) โดยเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด ได้แก่ ขั้นนำแผนปฏิบัติการประจำปีไปปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.32$ S.D. = 0.56) ขั้นอนุมัติแผนปฏิบัติการประจำปี อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.29$ S.D. = 0.64) ขั้นดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.27$ S.D. = 0.60) ขั้นติดตามประเมินผลอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.25$ S.D. = 0.61) และขั้นขึ้นเตรียมการวางแผนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.10$ S.D. = 0.71)

2. เปรียบเทียบการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำแนกเพศ ประสบการณ์ในการทำงาน ตำแหน่ง อายุ และระดับการศึกษา

ผลการเปรียบเทียบการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำแนกเพศ โดยรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบรายชั้น พบว่า ชั้นติดตามประเมินผล แตกต่างกัน

ผลการเปรียบเทียบการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำแนกประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบรายชั้น พบว่า ชั้นดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี และชั้นติดตามประเมินผล แตกต่างกัน

ผลการเปรียบเทียบการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำแนกตำแหน่ง โดยรวมแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบรายชั้น พบว่า ชั้นดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีไม่แตกต่างกัน

ผลการเปรียบเทียบการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำแนกอายุ โดยรวมไม่ต่างกัน และเมื่อพิจารณารายชั้น พบว่า ชั้นดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีแตกต่างกัน

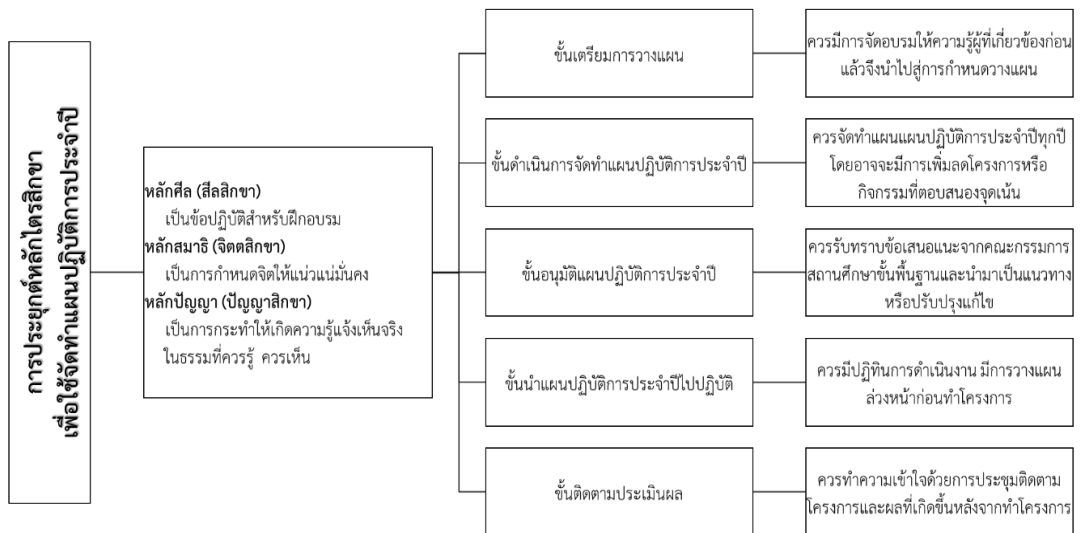
ผลการเปรียบเทียบการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำแนกระดับการศึกษา โดยรวมต่างกัน และเมื่อพิจารณารายชั้น พบว่า ชั้นดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี และชั้นอนุมัติแผนปฏิบัติการประจำปี ไม่แตกต่างกัน

ผลความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำแนกระดับการศึกษา โดยชั้นเตรียมการวางแผน แตกต่างกัน 2 คู่ ได้แก่ ต่ำกว่าปริญญาตรี-ปริญญาตรี และปริญญาตรี-สูงกว่าปริญญาตรี ขึ้นนำแผนปฏิบัติการประจำปีไปปฏิบัติ แตกต่างกัน 2 คู่ ได้แก่ ต่ำกว่าปริญญาตรี-สูงกว่าปริญญาตรี และปริญญาตรี-สูงกว่าปริญญาตรี และชั้นติดตามประเมินผล แตกต่างกัน 1 คู่ ได้แก่ ปริญญาตรี-สูงกว่าปริญญาตรี

3. ข้อเสนอแนะการประยุกต์หลักไตรสิกขาเพื่อใช้จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต

จากการวิเคราะห์ผลงานวิจัย เรื่อง การประยุกต์หลักไตรสิกขาเพื่อใช้จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ตพบว่าได้
ข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการวางแผน ผู้บริหารและครูควรมีการจัดอบรมให้ความรู้ผู้ที่เกี่ยวข้อง
ก่อนแล้วจึงนำไปสู่การกำหนดวางแผนหรือทิศทางการพัฒนาโรงเรียน
2. ขั้นดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ผู้บริหารและครูควรจัดทำแผน
แผนปฏิบัติการประจำปีทุกปี โดยอาจจะมีการเพิ่มลดโครงการหรือกิจกรรมที่ตอบสนองจุดเน้น
หรือต้องการแก้ปัญหาเกี่ยวกับนักเรียน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน
3. ขั้นอนุมัติแผนปฏิบัติการประจำปี ผู้บริหารและครูควรรับทราบข้อเสนอแนะจาก
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและนำมาเป็นแนวทางหรือปรับปรุงแก้ไขโครงการหรือ
กิจกรรมให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
4. ขั้นนำแผนปฏิบัติการประจำปีไปปฏิบัติ ผู้บริหารและครูควรมีปฏิทินการดำเนินงาน
มีการวางแผนล่วงหน้าก่อนทำโครงการหรือกิจกรรมอย่างน้อย 2 สัปดาห์ เพื่อให้การ
ดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น
5. ขั้นติดตามประเมินผล ผู้บริหารและครูควรทำความเข้าใจด้วยการประชุมติดตาม
โครงการและผลที่เกิดขึ้นหลังจากทำโครงการไปแล้ว เพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินผลและ
สามารถนำเป็นข้อมูลในการดำเนินโครงการของปีถัดไปได้

แผนภาพแสดงการสังเคราะห์ผลการวิจัยที่ค้นพบ

อภิปรายผล

1. ระดับการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหาร และครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกชั้น และเมื่อเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยระดับการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีจากมากไปน้อย ได้แก่ ขั้นนำแผนปฏิบัติการประจำปีไปปฏิบัติ ขั้นอนุมัติแผนปฏิบัติการประจำปี ขั้นดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ขั้นติดตามประเมินผล และขั้นเตรียมการวางแผน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารและครูประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีอย่างสอดคล้องกัน จึงมีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันมาก และค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรวิทย์ ขาวฟอง (2562) ศึกษาวิจัยการศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 36 ผลการวิจัย พบว่า สภาพการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน (วรวิทย์ ขาวฟอง, 2563) และสอดคล้องกับงานวิจัยของกรรณิการ์ เก่งวินิจ (2560) ศึกษาวิจัยการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการตามแผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษาของบุคลากรโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) ผลการวิจัย พบว่า บุคลากรมีส่วนร่วม

วมในการจัดทำโครงการโดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน (กรรณิการ์ เก่งวินิจ, 2560, หน้า 73) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี เป็นการดำเนินงานโดยบูรณาการหลักไตรสิกขา ที่เป็นข้อศึกษาและปฏิบัติ 3 ประการที่เป็นหลักสำหรับศึกษา ผูกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้มีความพร้อมต่อการปฏิบัติหน้าที่ ประกอบด้วย ศิล คือ การพัฒนาที่เริ่มจากร่างกาย วาจา อันเป็นส่วนภายนอกที่เห็นได้ง่าย ให้มีสภาวะปกติ และให้เกิดความสงบเรียบร้อยในกลุ่ม ในสังคม สมานธิ คือ การพัฒนาด้านจิตใจ ที่มีความตั้งมั่น เข้มแข็งพร้อมกล้าต่อการเผชิญปัญหาอุปสรรค และช่วยส่งเสริมให้ปัญญาได้ทำงานอย่างอิสระคล่องแคล่ว สามารถแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ได้ และปัญญา คือ การศึกษาที่ฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง หาแนวทางในการหาความรู้ที่ถูกต้องและนำมาสู่การปฏิบัติตามระเบียบที่เกี่ยวข้อง เช่น ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยรายได้และรายจ่ายเงินของสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2562 หรือหนังสือสั่งการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งให้สถานศึกษาในการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ต้องเกิดจากปัญหาและความต้องการของบุคลากรและโรงเรียน รวมทั้งลักษณะของแผนปฏิบัติการประจำปีที่ดี ต้องมีความชัดเจนและให้เห็นถึงความต้องการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นใน 1 ปี ซึ่งต้องมีวัตถุประสงค์ของโครงการหรือกิจกรรมที่ชัดเจน เข้าใจง่ายและนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การเปรียบเทียบการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต เมื่อจำแนกตามตัวแปรเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่ง

โดย ผู้บริหารและครูที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ที่ต่างกัน มีการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยวรวิทย์ ขาวฟอง (2562) ศึกษาวิจัยการศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36 ผลการวิจัย พบว่า การเปรียบเทียบระดับสภาพและปัญหาการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนมัธยมศึกษา จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (วรวิทย์ ขาวฟอง, 2563, หน้า 113) และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุตฉะณีย ยืนยง (2563) ศึกษาวิจัยการศึกษาปัญหาและแนวทางการนำแผนปฏิบัติการประจำปีไปปฏิบัติในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 พบว่า ผลการเปรียบเทียบปัญหาการนำแผนปฏิบัติการประจำปีไปปฏิบัติพบว่า ผู้บริหารและครูที่มีสถานภาพและระดับการศึกษาต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ที่ต้องจัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานประจำปี ซึ่งได้บรรจุโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา แต่ด้วยเทศบาลนครภูเก็ตมีสถานศึกษา 2 ประเภท คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และโรงเรียน ที่ต้องจัดการศึกษาของนักเรียนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา (อายุ 3-6 ปี) ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีความแตกต่างกัน (สุดเฉลี่ย ยืนมั่น, 2563, หน้า 103)

3. ข้อเสนอแนะการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต

1) ขั้นเตรียมการวางแผน โดยผู้บริหารและครูควรมีการจัดอบรมให้ความรู้ผู้ที่เกี่ยวข้องก่อนแล้วจึงนำไปสู่การกำหนดวางแผนหรือทิศทางการพัฒนาโรงเรียน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ก่อนเริ่มวางแผนซึ่งเป็นกระบวนการคิดก่อนทำต้องมีความรู้ หรือข้อมูลสารสนเทศพื้นฐานก่อน ซึ่งตรงกับ ปัญญา หรือการศึกษาที่ฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง

2) ขั้นดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ผู้บริหารและครูควรจัดทำแผนแผนปฏิบัติการประจำปีทุกปี โดยอาจจะมีการเพิ่มลดโครงการหรือกิจกรรมที่ตอบสนองจุดเน้นหรือต้องการแก้ปัญหาเกี่ยวกับนักเรียน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เป็นขั้นที่จะเพิ่มลดโครงการหรือกิจกรรมที่มีความสำคัญทั้งในแง่ของพัฒนาการศึกษาหรือเกี่ยวข้องกับการงบประมาณรายจ่ายประจำปี ซึ่งตรงกับศีล หรือการฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบ วินัย ความสุจริต

3) ขั้นอนุมัติแผนปฏิบัติการประจำปี ผู้บริหารและครูควรรับทราบข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและนำมาเป็นแนวทางหรือปรับปรุงแก้ไขโครงการหรือกิจกรรมให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เป็นขั้นตอนที่ต้องนำเสนอผู้เกี่ยวกับพร้อมทั้งชี้แจงในประเด็นที่คณะกรรมการสงสัย ซึ่งตรงกับศีลที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและระเบียบของกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ที่ระบุให้ต้องมีการขออนุมัติแผนปฏิบัติการประจำปีก่อนสิ้นปีงบประมาณ จากนั้นให้สถานศึกษาประกาศใช้แผนปฏิบัติการประจำปีให้ประชาชนทราบโดยทั่วกัน

4) ชำนาญแผนปฏิบัติการประจำปีไปปฏิบัติ ผู้บริหารและครูควรมีปฏิทินการดำเนินงาน มีการวางแผนล่วงหน้าก่อนทำโครงการหรือกิจกรรมอย่างน้อย 2 สัปดาห์ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เป็นขั้นของการปฏิบัติตามโครงการหรือกิจกรรมที่ต้องการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งตรงกับสมาธิหรือการศึกษาที่ฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิต

5) ขั้นตอนติดตามประเมินผล ผู้บริหารและครูควรทำความเข้าใจด้วยการประชุมติดตามโครงการและผลที่เกิดขึ้นหลังจากทำโครงการไปแล้ว เพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินผลและสามารถนำเป็นข้อมูลในการดำเนินโครงการของปีถัดไปได้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เป็นขั้นของการเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กับผลลัพธ์ที่ได้ดำเนินมาแล้วตามโครงการ เพื่อหาข้อดีหรือสิ่งที่ต้องพัฒนาต่อไปในปีถัด ซึ่งตรงกับศีล ที่เกี่ยวข้องกับผลหรือความประพฤติดังเกิดจากเหตุและส่งผลให้เกิดผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินงานตามโครงการหรือกิจกรรม

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษา เรื่อง การประยุกต์หลักไตรสิกขาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วผู้วิจัยได้ ทำการสังเคราะห์มาเป็นปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาและครู ได้แก่ 1) เพศ 2) อายุ 3) วุฒิการศึกษา 4) ประสบการณ์ในการทำงาน และ 5) ตำแหน่งที่ทำให้เกิดการประยุกต์หลักไตรสิกขาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการวางแผน 2) ขั้นตอนการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี 3) ขั้นตอนอนุมัติแผนปฏิบัติการประจำปี 4) ชำนาญแผนปฏิบัติการประจำปีไปปฏิบัติ 5) ขั้นตอนติดตามประเมินผล โดยนำหลักพุทธธรรมไตรสิกขาอันได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ทั้งสามหลักหรือหลักใดหลักหนึ่งเข้ามาประกอบการบริหารควบคุมไปการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ซึ่งหลักไตรสิกขาประกอบด้วย หัวข้อ ดังนี้

1. หลักศีล (ศีลสิกขา) เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรม
2. หลักสมาธิ (จิตตสิกขา) เป็นการกำหนดจิตให้แน่วแน่มั่นคง
3. หลักปัญญา (ปัญญาสิกขา) เป็นการกระทำให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้

ควรเห็น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

1. ระดับการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหาร และครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต พบว่า ระดับการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกชั้น

2. การเปรียบเทียบการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต เมื่อจำแนกตามตัวแปรเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่ง พบว่า ผู้บริหารและครูที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วน ประสบการณ์ในการทำงานไม่แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะการประยุกต์หลักไตรสิกขา เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ได้แก่

1) ขั้นเตรียมการวางแผน ผู้บริหารและครูควรมีการจัดอบรมให้ความรู้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ก่อนแล้วจึงนำไปสู่การกำหนดวางแผนหรือทิศทางการพัฒนาโรงเรียน

2) ขั้นดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ผู้บริหารและครูควรจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีทุกปี โดยอาจจะมีการเพิ่มลดโครงการหรือกิจกรรมที่ตอบสนองจุดเน้น หรือต้องการแก้ปัญหาเกี่ยวกับนักเรียน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

3) ขั้นอนุมัติแผนปฏิบัติการประจำปี ผู้บริหารและครูควรรับทราบข้อเสนอแนะจาก คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและนำมาเป็นแนวทางหรือปรับปรุงแก้ไขโครงการหรือ กิจกรรมให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

4) ขั้นนำแผนปฏิบัติการประจำปีไปปฏิบัติ ผู้บริหารและครูควรมีปฏิทินการดำเนินงาน มีการวางแผนล่วงหน้าก่อนทำโครงการหรือกิจกรรมอย่างน้อย 2 สัปดาห์ เพื่อให้การดำเนินงาน เป็นไปอย่างราบรื่น

5) ขั้นติดตามประเมินผล ผู้บริหารและครูควรทำความเข้าใจด้วยการประชุมติดตาม โครงการและผลที่เกิดขึ้นหลังจากทำโครงการไปแล้ว เพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินผลและ สามารถนำเป็นข้อมูลในการดำเนินโครงการของปีถัดไปได้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูได้นำหลักธรรมไตรสิกขา ทั้ง 5 ชั้น ไปใช้เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีได้อย่างสอดคล้องต่อไป ซึ่งควรมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของครูและนักเรียนให้มากยิ่งขึ้น

2) ควรสร้างความตระหนักและจัดอบรมให้กับบุคลากรของโรงเรียนเพื่อสร้างความเข้าใจและให้ความรู้เบื้องต้นในการเตรียมข้อมูลเพื่อดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีให้เป็นระบบและเป็นปัจจุบัน เพื่อให้การดำเนินการเตรียมการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีมีประสิทธิภาพ

3) สถานศึกษาควรมีการบูรณาการโครงการตามตัวชี้วัดของหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้สามารถดำเนินการตามภาระงานของต้นสังกัดได้อย่างครบถ้วน และประหยัดงบประมาณในการดำเนินการของโรงเรียน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีหรือนวัตกรรมการบริหารจัดการแผนปฏิบัติการประจำปีของหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จที่มีการประยุกต์ใช้หลักธรรมอย่างเป็นรูปธรรม

2) ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นๆ เช่น วิทยฐานะของครู หรือขนาดของโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

กนิษฐา สุภาศรี. (2560). แนวทางการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนบ้านเตียนอง อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : โรงเรียนบ้านเตียนอง.

กรรณิการ์ เก่งวินิจ. (2560). ศึกษาวิจัยการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการตามแผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษาของบุคลากรโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม). กรุงเทพมหานคร : โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม).

กองการเจ้าหน้าที่. (2564). พนักงานครู พนักงานจ้างตามภารกิจ สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ประจำปีงบประมาณ 2564. ภูเก็ต : สำนักการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต.

ราชกิจจานุเบกษา. (2546). พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารบ้านเมือง พ.ศ 2546. ม.ป.พ.

- วรวิทย์ ขาวฟอง. (2563). การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36. พะเยา : มหาวิทยาลัยพะเยา.
- สมาน อัครภูมิ. (2549). การบริหารการศึกษายุคใหม่ : แนวคิด ทฤษฎีและการปฏิบัติ. อุบลราชธานี : อุบลกิจออฟเซตการพิมพ์.
- สุดเฉลี่ย ยืนมั่น. (2563). การศึกษาปัญหาและแนวทางการนำแผนปฏิบัติการประจำปีไปปฏิบัติในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4. บุรีรัมย์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. (2562). ชักซ้อมแนวทางการทบทวนแผนพัฒนาการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในสังกัด. กรุงเทพมหานคร.

การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร
สถานศึกษาตามทรรศนะของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา
เทศบาลนครภูเก็ต*

The use of The Four Iddhipada Principles of Academic
Administration of Educational Administrators According to The
Opinions of Administrators and Teachers under the office of
Education Phuket Municipality.

ดิเรกฤทธิ์ ยูเหล็ก

Direkrit Yulek

ทิพนามาส เสวตวรโชติ

Tippamas Sawetworravhot

สันติ อุนจะนำ

Santi Aunjanam

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus, Thailand

E-mail: direkrit.y@kjsr.ac.th.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการใช้หลักอิทธิบาท 4 2) เพื่อเปรียบเทียบ การใช้หลักอิทธิบาท 4 และ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทรรศนะของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ใช้รูปแบบวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 225 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น และแบบอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เปรียบเทียบด้วย t-test และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว One way Anova

* Received 14 December 2022; Revised 17 December 2022; Accepted 30 December 2022

ผลการวิจัย พบว่า

1. ระดับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษาเทศบาลนครภูเก็ต ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ตามพบว่าอายุ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนเพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่ง ไม่แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ที่ทันสมัย พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็ว ต้องให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ของครูและการนำสื่อมาใช้กับผู้เรียนมีการสร้างแบบวัดและประเมินผลที่เกิดจากความต้องการของครูและ ผู้เรียนที่เน้นการประเมินเพื่อพัฒนาแบบรอบด้าน รวมทั้งผู้บริหารสถานศึกษา ต้องนิเทศการสอนเพื่อให้ครูเกิดการพัฒนาหรือปรับปรุงให้ดีขึ้น

คำสำคัญ: อิทธิบาท 4, การบริหารงานวิชาการ, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the level of using Four Iddhipada Principles 2) to compare The use of Four Iddhipada Principles and 3) to study suggestions for the use of Four Iddhipada Principles in academic administration of school administrators. According to the views of administrators and teachers Under the Office of Education Phuket City Municipality using a quantitative research model The sample used in the research were 225 school administrators and teachers using stratified random sampling. and simple The tool used was a 5-point estimation scale questionnaire. The statistics used to analyze the data were frequency, percentage, mean, standard deviation. and comparative analysis by t-test and one-way ANOVA test.

The results of the research found that

1 . The level of using the Four Iddhipada Principles in academic administration of school administrators according to administrators and teachers' perspectives. Under the Office of Education Phuket City Municipality The overall picture is at a high level.

2. The comparison of the use of Four Iddhipada Principles in academic administration of school administrators. According to the views of administrators and teachers Under the Office of Education Phuket City Municipality, according to the age difference was statistically significant at 0.05 level. Work experience and position are not different.

3 . Suggestions: Educational institution administrators must have a modern vision. ready to accept rapid changes in information Emphasis must be placed on teacher learning management and the use of media for learners. There must be a form of measurement and evaluation that arises from the needs of teachers and learners who focus on assessment for all-round development. Including school administrators Must supervise teaching for teachers to develop or improve.

Keywords: Four iddhipada principles, Academic administration, School administrators

บทนำ

การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของคนไทยทุกคน ที่รัฐต้องจัดให้เพื่อพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัยให้มีความเจริญงอกงามทุกด้าน เพื่อเป็นต้นทุนทางปัญญาที่สำคัญในการพัฒนาทักษะคุณลักษณะและสมรรถนะในการประกอบสัมมาชีพ และการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุขอันจะนำไปสู่เสถียรภาพ และความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติที่ต้องพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาประเทศในเวทีโลกท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560, หน้า 4) หน่วยงานตามกฎหมายที่มีหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา คือ สถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นของภาครัฐหรือ

ภาคเอกชน เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือ หน่วยงานการศึกษาอื่น ๆ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษารับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาและบริหารครูให้ทำหน้าที่หลักด้านการเรียนการสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน สถานศึกษาแต่ละแห่งมีสภาพแวดล้อม ปัจจัย และวัฒนธรรมแตกต่างกัน

การบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษาทุกแห่ง ผู้บริหารจำเป็นต้องศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีต่างๆ อย่างหลากหลาย เพื่อนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ให้การจัดการศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของบุคคลเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) ปี พ.ศ. 2562 ซึ่งการบริหารงานในโรงเรียนที่สำคัญที่สุดก็คือ การบริหารงานวิชาการ ทำให้งานวิชาการจึงเป็นงานหลักของโรงเรียนที่ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน มีความสำคัญสูงสุดและเป็นศูนย์กลางของสถานศึกษาทั้งระบบ

โรงเรียนใดที่มีการบริหารงานวิชาการที่เข้มแข็ง โรงเรียนนั้นก็มักจะมีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและสังคมอย่างกว้างขวาง แต่หากงานวิชาการของโรงเรียนไม่เข้มแข็ง โรงเรียนนั้นๆ ก็มักจะไม่เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง เพราะผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นเครื่องหมายยืนยันมาตรฐานการบริหารจัดการด้านวิชาการ แต่ในปัจจุบันคุณภาพการศึกษา เป็นการเพิ่มช่องว่างด้านคุณภาพ เช่น เมื่อพิจารณาคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนขั้นพื้นฐาน (O-NET) ในปีการศึกษา 2563 พบว่า มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 50 และผลการทดสอบ PISA (Program for International Student Assessment) ปี 2561 ที่ดำเนินการโดย OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development) พบว่า ผู้เรียนไทยมีค่าเฉลี่ยคะแนนทุกด้านอยู่ในกลุ่มต่ำ สะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนโดยเฉลี่ยมีความรู้และความสามารถในการใช้ความรู้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานนานาชาติ รวมทั้งค่าเฉลี่ยคะแนนดังกล่าว ยังอยู่ในระดับต่ำกว่าอีกหลายประเทศที่มีระดับการพัฒนาใกล้เคียงกัน เนื่องจาก ข้อจำกัดที่สำคัญของการศึกษาไทยทั้งปัญหาเรื่องหลักสูตรและระบบการเรียนการสอนที่เน้นการท่องจำทำให้ขาดความคิดสร้างสรรค์ ปัจจัยสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและครูที่มีคุณภาพยังกระจายไม่ทั่วถึงโดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นกลไกที่สำคัญในการบริหารงานวิชาการจึงต้องใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 เป็นคุณธรรมนำไปสู่

ความสำเร็จได้ที่มีองค์ประกอบ 4 อย่าง คือ 1) ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป 2) วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่น ประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง 3) จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำในสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยให้ ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้สิ่งที่ทำ 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่น ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล (พระพรหมคุณาภรณ์.(ป.อ.ปยุตฺโต), 2546, หน้า 35)

ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาระดับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา และศึกษาข้อเสนอแนะการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต เพื่อให้การบริหารงานวิชาการเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด ส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต
2. เพื่อเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต เมื่อจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่ง
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา เรื่อง การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนคร

ภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ประกอบด้วย 7 โรงเรียน และ 3 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 458 คน

กลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำนวน 225 คน สำหรับการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ใช้การเปิดตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน (Robert V. Krejcie & Daryle W. Morgan) ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) และวิธีการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) การใช้หลักอภิปาธ 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของ ผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ได้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปสำหรับถามผู้ให้ข้อมูลคำตอบ เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่ง

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามระดับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู เกี่ยวกับ การใช้หลักอภิปาธ 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตาม ทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ประกอบด้วย การใช้ หลักธรรมอภิปาธ 4 ในการบริหารงานวิชาการ 5 ด้าน (มัทธนา ปรียวนิตย์, 2563, หน้า 47) ดังนี้

- 1) หลักฉันทะ (การวางแผน) ในการบริหารด้านหลักสูตร
- 2) หลักวิธียะ (การปฏิบัติตามแผน) ในการบริหารด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านสื่อ การเรียนการสอน
- 3) หลักจิตตะ (การวัดและประเมินผล) ในการบริหารด้านการวัดและประเมินผล
- 4) หลักวิมังสา (การทบทวนเพื่อปรับปรุง) ในการบริหารด้านนิเทศภายใน

โดยใช้แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) ของลิเคอร์ต (Likert, 1970) (บุญชม ศรีสะอาด, 2554, หน้า 16)

3. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.1 ศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา แล้วดำเนินการสร้างแบบสอบถาม เรื่อง การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ตซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการแบบมาตราส่วนประมาณค่า และเป็นแบบสอบถามลักษณะปลายเปิด

3.2 นำแบบสอบถามที่สร้างเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำในการกำหนดประเด็นคำถามที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย ตรวจสอบสำนวนภาษา ความสมบูรณ์ และความถูกต้องของแบบสอบถามและทำการปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่อาจารย์ที่ปรึกษาเสนอแนะ

3.3 นำเครื่องมือที่ได้รับการตรวจสอบแก้ไขแล้วไปทดสอบหาคุณภาพด้วยการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) โดยนำเครื่องมือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบทั้งหมดจำนวน 3 คน

3.4 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ตที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อหาคุณภาพความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ 0.70 ขึ้นไป และจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย แล้วนำส่งหนังสือถึงสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต เพื่อแจ้งประสงค์ขอความอนุเคราะห์จัดการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นส่งลิงก์แบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งในส่วน of สถานศึกษา หรือกลุ่มตัวอย่างใดไม่สามารถส่งคำตอบแบบสอบถามได้ ผู้วิจัยจะทำการติดตามเก็บข้อมูลด้วยตนเอง นำแบบสอบถามมาตรวจสอบความเรียบร้อยและวิเคราะห์ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage)

5.2 วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามตอนที่ 2 เกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต นำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์มาหาค่าร้อยละจากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

5.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำแนกเพศ และตำแหน่ง โดยใช้ t-test (Independent Samples)

5.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำแนกอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน โดยใช้การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (F-test One-way ANOVA)

5.5 วิเคราะห์ข้อมูลเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด วิเคราะห์โดยการจัดกลุ่มใช้สถิติค่าความถี่ตามองค์ประกอบของหลักอิทธิบาท 4 และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยเขียนลักษณะความเรียง

ผลการวิจัย

1. ระดับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ที่ตอบแบบสอบถามการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 52.89 ด้านเพศชาย จำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 47.11 มีอายุ 41-50 ปี จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 36.00 อายุมากกว่า 50 ปี จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 29.78 อายุ 31-40 ปี จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 29.33 อายุ 20-30 ปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.89 ระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 52.89 ปริญญาตรี จำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 41.78 ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 5.33 ประสบการณ์ในการ

ทำงาน มากกว่า 10 ปี จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 61.78 น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 38.22 ด้านตำแหน่ง ครู จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 91.11 และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 8.89

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการปฏิบัติโดยตรวจสอบจากความคิดเห็นของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ที่มีต่อการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ระดับการปฏิบัติต่อการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.14$ S.D. = 0.22) เมื่อพิจารณารายหลักที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การใช้หลักวิริยะ (การปฏิบัติตามแผน) ในการบริหารด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านสื่อการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.22$ S.D. = 0.50) และหลักที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การใช้หลักวิมังสา (การทบทวนเพื่อปรับปรุง) ในการบริหารด้านนิเทศภายใน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.02$ S.D. = 0.32)

2. เปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามพรรณนะของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต เมื่อจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่ง พบว่า การเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามพรรณนะของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำแนกเพศ โดยรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณารายหลัก ได้แก่ การใช้หลักฉันทะ (การวางแผน) ในการบริหารด้านหลักสูตร แตกต่างกัน

การเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามพรรณนะของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำแนกประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวมไม่แตกต่างกัน

การเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามพรรณนะของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำแนกตำแหน่ง โดยรวมไม่แตกต่างกัน

การเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามพรรณนะของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำแนกอายุ โดยรวมแตกต่างกัน

การเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต จำแนกระดับการศึกษา โดยรวมไม่แตกต่างกัน

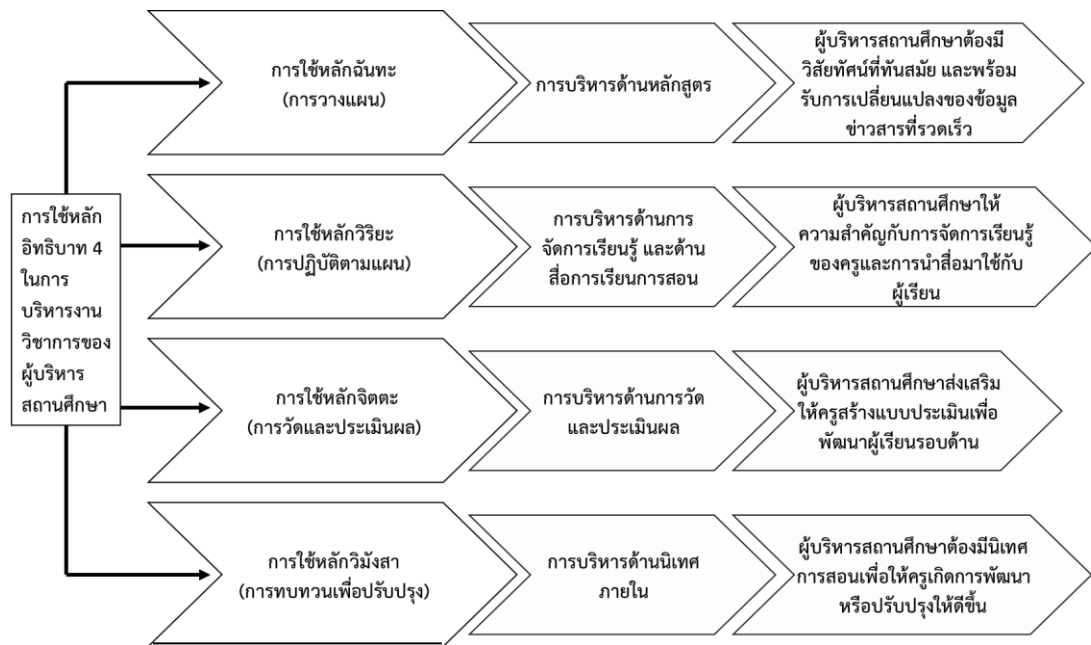
3. ข้อเสนอแนะการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต

1) การใช้หลักฉันทะ (การวางแผน) ในการบริหารด้านหลักสูตร พบว่า ข้อเสนอแนะที่มีความถี่และค่าร้อยละมากที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ที่ทันสมัย และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็ว สามารถตั้งรับและวิเคราะห์ความเป็นไปของสถานการณ์ได้ รวมทั้งพร้อมเป็นผู้นำที่สามารถจัดการศึกษาให้ตรงกับความต้องการของผู้ปกครองได้

2) การใช้หลักวิริยะ (การปฏิบัติตามแผน) ในการบริหารด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า ข้อเสนอแนะที่มีความถี่และค่าร้อยละมากที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ของครูและการนำสื่อมาใช้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามเนื้อหาในหลักสูตร รวมทั้งต้องมีการส่งเสริมสำหรับผู้เรียนที่มีปัญหาหรือเรียนไม่ทันเพื่อน

3) การใช้หลักจิตตะ (การวัดและประเมินผล) ในการบริหารด้านการวัดและประเมินผล พบว่า ข้อเสนอแนะที่มีความถี่และค่าร้อยละมากที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องสร้างแบบวัดและประเมินผลที่เกิดจากความต้องการของครูและนักเรียนที่เน้นการประเมินเพื่อพัฒนาแบบรอบด้าน ไม่ควรให้ครูประเมินผู้เรียนเพียงอย่างเดียว รวมทั้งควรมีการสะท้อนผลการวัดและประเมินผลจากผู้ปกครองด้วย

4) การใช้หลักวิมังสา (การทบทวนเพื่อปรับปรุง) ในการบริหารด้านนิเทศภายใน พบว่า ข้อเสนอแนะที่มีความถี่และค่าร้อยละมากที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องนิเทศการสอนเพื่อให้ครูเกิดการพัฒนาหรือปรับปรุงให้ดีขึ้น มากกว่านิเทศการสอนเพื่อจัดลำดับครู หรือเพื่อนเลื่อนเงินเดือนเท่านั้น และควรทำให้เป็นปกติอยู่ทุกเดือน

แผนภาพแสดงการสังเคราะห์ผลการวิจัยที่ค้นพบ

อภิปรายผล

1. ระดับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต

โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกหลัก โดยเรียงตามลำดับตามค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ การใช้หลักวิริยะ (การปฏิบัติตามแผน) ในการบริหารด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านสื่อการเรียนการสอน การใช้หลักจิตตะ (การวัดและประเมินผล) ในการบริหารด้านการวัดและประเมินผล การใช้หลักฉันทะ (การวางแผน) ในการบริหารด้านหลักสูตร และการใช้หลักวิมังสา (การทบทวนเพื่อปรับปรุง) ในการบริหารด้านนิเทศภายใน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการอย่างสมดุลกัน จึงมีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันมาก และค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของยุทธนา บัวบาล และคณะ (2564) ที่ได้ศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตรเขต 2 พบว่า ระดับการใช้หลักอิทธิบาท 4 โดยภาพรวมและรายด้านปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (ยุทธนา บัวบาล, สุนทร สายคำ และพระครูปลัดบุญช่วยโชติวิโส, 2564, หน้า 109) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระอภินันท์ กนตสีโล (สิงมาดา) และคณะ (2563) ที่ศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษาชั้น

พื้นฐาน อำเภอนาดูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านของการบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 อยู่ในระดับมาก (พระอภินันท์ กนต์สีโล (สิงมาตา), สุนทร สายคำ และเจ้าอธิการบุญช่วย โชติวิโส, 2563, หน้า 135) สอดคล้องกับงานวิจัยพระอนุชา สิริสาโร (แรงดี) (2561) พบว่า สภาพการพัฒนาวิชาชีพครูตามหลักอิทธิบาท 4 พบว่า โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (พระอนุชา สิริสาโร (แรงดี), 2561, หน้า 127) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า หลักอิทธิบาท 4 หลักธรรมพื้นฐานที่เป็นเส้นทางไปสู่ความสำเร็จหรือคุณธรรมที่ให้ถึงความสำเร็จในการการทำงาน ช่วยให้กาปฏิบัติงานต่างๆ ได้ผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2556, หน้า 105)

2. การเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทรรศนะของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต เมื่อจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่ง

โดยผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ที่มีเพศ ประสบการณ์ในการทำงาน ตำแหน่ง และระดับการศึกษา โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของ พระอภินันท์ กนต์สีโล (สิงมาตา) สุนทร สายคำ และเจ้าอธิการบุญช่วย โชติวิโส (2563) ที่ศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน อำเภอนาดูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยภาพรวม และรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความเข้าใจในขอบข่ายของการบริหารด้านหลักสูตร การบริหารด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านสื่อการเรียนการสอน การบริหารด้านการวัดและประเมินผล และการบริหารด้านนิเทศภายใน ซึ่งถือว่าเป็นงานพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของผู้เรียน โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีการส่งเสริมพัฒนาสนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษา มีความก้าวหน้าทางวิชาชีพทางด้านเทคนิคการสอน การนำนวัตกรรมเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องมีการวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกันเกี่ยวกับความรู้ความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษา โดยรวบรวมอุปสรรคข้อขัดข้องจากการบริหารในทุกๆ เรื่องมาพิจารณาเพื่อหาข้อสรุปว่า ความรู้ความสามารถของบุคลากรในด้านใดที่สถานศึกษาช่วยแก้ปัญหาได้เอง ด้านใดที่ต้องพึ่งพาจากบุคคลภายนอก การกำหนดช่วงเวลาของการพัฒนาบุคลากรเป็นระยะๆ ซึ่งควรกระทำอย่างสม่ำเสมอเพื่อ

ส่งเสริมศักยภาพของบุคลากรในสถานศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะพัฒนาคุณภาพ การศึกษาร่วมกันได้ ฉะนั้นไม่ว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะมีเพศ ประสบการณ์ในการทำงาน ตำแหน่ง และระดับการศึกษาใด มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการไม่แตกต่างกัน

ส่วนอายุแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของมณฑนา ปรียวณิชย์ (2561) ที่เปรียบเทียบการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารและครูจำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และตำแหน่งในการปฏิบัติงาน ไม่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่อายุแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 หรือหมายความว่า อายุที่เพิ่มขึ้นของผู้บริหารสถานศึกษา มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการที่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า งานวิชาการเป็นงานวิชาการ มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะงานวิชาการถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารโรงเรียน เป็นบทบาทหน้าที่หลักของผู้บริหารที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เป็นงานที่เกี่ยวข้องถึง การให้การศึกษากับผู้เรียนโดยตรง เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและทักษะที่จำเป็นตาม หลักสูตรที่กำหนด และบรรลุเป้าหมายของโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพเต็มศักยภาพ และ เป็นส่วนที่นำไปประเมิณความสำเร็จก่อให้เกิดประสิทธิภาพทางการบริหารของผู้บริหาร (จริศร เทียบปาน, 2562, หน้า 25) ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ความสามารถพร้อมกับอายุที่ เหมาะสมเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและสร้างความมั่นใจในการบริหารงานวิชาการโดยการใช้ หลักอิทธิบาท 4 ได้

3. ข้อเสนอแนะการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร สถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต

1) การใช้หลักฉันทะ (การวางแผน) ในการบริหารด้านหลักสูตร โดยผู้บริหาร สถานศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ที่ทันสมัย และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็ว สามารถตั้งรับและวิเคราะห์ความเป็นไปของสถานการณ์ได้ รวมทั้งพร้อมเป็นผู้นำที่สามารถจัด การศึกษาให้ตรงกับความต้องการของผู้ปกครองได้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การวางแผนที่ดีจะ เป็นเข็มทิศในการพัฒนาโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาต้องใช้ฉันทะ คือความพอใจรักใคร่ใน การเป็นผู้หาความรู้และวิธีการที่จะนำพาโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จ

2) การใช้หลักวิริยะ (การปฏิบัติตามแผน) ในการบริหารด้านการจัดการเรียนรู้ และ ด้านสื่อการเรียนการสอน โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ของ ครูและการ นำสื่อมาใช้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามเนื้อหาในหลักสูตร รวมทั้งต้องมี

การซ่อมเสริมสำหรับผู้เรียนที่มีปัญหาหรือเรียนไม่ทันเพื่อน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องมีสื่อที่น่าสนใจและเป็นสื่อที่เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้จากครูไปสู่ผู้เรียนได้ ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษามีหน้าที่เพียรพยายาม (วิริยะ) ในการสนับสนุนหรือส่งให้ครูผลิตสื่อไม่ว่าจะเป็นสื่อทำมือหรือสื่อเทคโนโลยี

3) การใช้หลักจิตตะ (การวัดและประเมินผล) ในการบริหารด้านการวัดและประเมินผล โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องสร้างแบบวัดและประเมินผลที่เกิดจากความต้องการของครูและผู้เรียนที่เน้นการประเมินเพื่อพัฒนาแบบรอบด้าน ไม่ควรให้ครูประเมินผู้เรียนเพียงอย่างเดียว รวมทั้งควรมีการสะท้อนผลการวัดและประเมินผลจากผู้ปกครองด้วย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ครูมักคุ้นชินกับการวัดและประเมินผลด้วยแบบทดสอบหรือแบบฝึกหัดที่ต้องมีการทดสอบประจำหน่วย หรือทดสอบกลางภาคเรียน หรือทดสอบปลายภาคเรียน แต่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีใจจดจ่อ (จิตตะ) ที่เน้นการประเมินเพื่อพัฒนา หรือการประเมินย่อย (Formative Evaluation) ที่เป็นการประเมินเพื่อใช้ผลการประเมินเพื่อปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ การประเมินประเภทนี้ใช้ระหว่างการจัดการเรียนการสอน เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในระหว่างการจัดการเรียนการสอนหรือไม่ และเน้นผู้ประเมินรอบด้านมากกว่าการตัดสินจากครูเพียงอย่างเดียว

4) การใช้หลักวิมังสา (การทบทวนเพื่อปรับปรุง) ในการบริหารด้านนิเทศภายใน โดยผู้บริหารสถานศึกษา ต้องนิเทศการสอนเพื่อให้ครูเกิดการพัฒนาหรือปรับปรุงให้ดีขึ้น มากกว่านิเทศการสอนเพื่อจัดลำดับครู หรือเพื่อเลื่อนเงินเดือนเท่านั้น และควรทำให้เป็นปกติอยู่ทุกเดือน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีการทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น (วิมังสา) จากการที่ครูได้จัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน นั่นคือ การนิเทศภายใน ที่ต้องให้เกิดการปรับปรุง แก้ไขพัฒนาประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในโรงเรียนให้มีคุณภาพตรงตามมาตรฐานของหลักสูตร มาตรฐานการศึกษาชาติเพิ่มสูงขึ้นอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง เพื่อเป็นการเพิ่มพลังและศักยภาพในการปฏิบัติงานของวิชาชีพครู รวมทั้งส่งเสริมให้ครูมีความก้าวหน้าในวิชาชีพและผลสุดท้าย คือ การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ที่ก้าวหน้าและพัฒนาแบบยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต ประกอบด้วย 1) การใช้หลักฉันทะ (การวางแผน) ในการบริหารด้านหลักสูตร 2) การใช้หลักวิริยะ (การปฏิบัติตามแผน) ในการบริหารด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านสื่อการเรียนการสอน 3) การใช้หลักจิตตะ (การวัดและประเมินผล) ในการบริหารด้านการวัดและประเมินผล 4) การใช้หลักวิมังสา (การทบทวนเพื่อปรับปรุง) ในการบริหารด้านนิเทศภายใน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

1. ระดับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกหลัก

2. ผลการเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต เมื่อจำแนกอายุ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งหลักวิริยะ (การปฏิบัติตามแผน) ในการบริหารด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านสื่อการเรียนการสอน แตกต่างกัน 3 คู่

3. ข้อเสนอแนะการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครภูเก็ต โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ที่ทันสมัย และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็ว (ฉันทะ) ซึ่งต้องให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ของครูและการนำสื่อมาใช้กับผู้เรียน (วิริยะ) แล้วต้องสร้างแบบวัดและประเมินผลที่เกิดจากความต้องการของครูและผู้เรียนที่เน้นการประเมินเพื่อพัฒนาแบบรอบด้าน (จิตตะ) รวมทั้งต้องมีนิเทศการสอนเพื่อให้ครูเกิดการพัฒนาหรือปรับปรุงให้ดีขึ้น (วิมังสา)

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) ผู้บริหารสถานศึกษาได้นำหลักอิทธิบาท 4 ทั้ง 4 ด้าน ไปใช้ในการบริหารงานวิชาการได้อย่างสมดุลต่อไป ซึ่งควรมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของครูและผู้เรียนให้มากยิ่งขึ้น ด้วยการจัดทำโครงการและกิจกรรมรองรับ โดยการเน้นการติดตามประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม

2) ด้วยผลการวิจัยที่ผู้บริหารสถานศึกษาได้นำหลักธรรมอิทธิบาท 4 มาใช้ในการบริหารอย่างสมดุลกันแล้ว ส่งผลให้บุคลากรทุกเพศ ทุกตำแหน่ง ทุกประสบการณ์ในการทำงาน ทุกระดับระดับการศึกษา มีทัศนคติที่สอดคล้องหรือไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นจุดเด่นของผู้บริหารสถานศึกษาที่ควรดำรงไว้เพื่อพัฒนาโรงเรียนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการนำอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการบริหารงานอื่นๆ
- 2) ควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นๆ เช่น วิทยฐานะของครู หรือขนาดของโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- ธีรศร เทียบปาน. (2562). การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคใต้. สงขลา : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : บริษัท สุวีริยาสาส์น จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2556). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ.ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมศาสตร์ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอนุชา สิริสาโร (แรงดี). (2561). การพัฒนาวิชาชีพครูตามหลักอิทธิบาท 4 ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอภินันท์ กนต์สีโล (สิงมาตา), สุนทร สายคำ และเจ้าอธิการบุญช่วย โชติวิโส. (2563). การบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอนาดูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มัทนา ปรียวณิตย์. (2563). การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1. พระนครศรีอยุธยา :
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ยุทธนา บัวบาล, สุนทร สายคำ และพระครูปลัดบุญช่วยโชติวิโส. (2564). แนวทางการ
บริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 2. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565, มกราคม 17). CBE Thailand.
Retrieved from <https://cbethailand.com/>.

การพัฒนาภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ด้วยพระไตรปิฎก*

Developing the wisdom of learning through the Tipitaka

ธนุฤทธิ์ ดวงดี

Thanurit Doungdee

สมเดช นามเกตุ

Somdet Namket

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: Thanurit062@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกล่าวถึงพระไตรปิฎกในฐานะที่เป็นศูนย์รวมแห่งภูมิปัญญาด้านต่างๆ ทั้งในด้านแห่งความเป็นมนุษย์ มารยาทและการดูแลสุขภาพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม คำสอนที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นวิถีที่มนุษย์ปฏิบัติสืบต่อกันมา ความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรม ความรู้ด้านการจัดระเบียบสังคม ความรู้ด้านการประเพณีปฏิบัติตนที่ถูกต้องและแสดง ถึงวิถีชีวิตของพระสงฆ์และฆราวาสด้านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ เสริมด้วยองค์ความรู้แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าด้วยเรื่องของความเป็นแก่นสารแห่งชีวิตที่วนเวียนอยู่กับกฎแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จึงถือว่าเป็นคลังแห่งภูมิปัญญาที่บุคคลทั้งหลายควรศึกษาเล่าเรียนและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม ภูมิปัญญาคือความรู้ ความเข้าใจในหลักคำสอนที่มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของมนุษย์ด้านต่างๆ จนทำให้เกิดเป็นภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้และเป็นแนวปฏิบัติขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: พระไตรปิฎก, ภูมิปัญญา, วิถีชีวิตมนุษย์

Abstracts

The purpose of the academic article was to describe the Pāli Canon, so-called Tipitaka, as an aggregation of human wisdom, accounting for humankind,

* Received 1 December 2022; Revised 15 December 2022; Accepted 25 December 2022

courtesy, health care, environmental conservation, belief, custom and tradition and ritual ceremonies. Teachings and principles in the Pāli Canon were generally involved with successive ways of human life, including knowledge on language and literature, social organization, and appropriate self-practice. In addition, the ways of ecclesiastical and householding life on beliefs, customs and traditions, and rites were demonstrated in line with the Buddha's knowledge on the essence of human life, which was in reality under the rule of three characteristics of existence (Tilakkhaṇa in Pāli): impermanence or transiency (Aniccatā), the state of suffering or being oppressed (Dukkhatā) and soullessness of not-self (Anattatā). As a result, Tipitaka was regarded as a bank of wisdom to be studied, learned and applied to all people's living life in order to improve themselves and their society. Wisdom is knowledge, understanding of doctrines related to various aspects of human life. resulting in the wisdom of learning and practice up to the present.

Keywords: Tipitaka, Wisdom, Way of Human Life

บทนำ

พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ที่บรรจุพุทธพจน์และเรื่องราวชั้นเดิมของพระพุทธศาสนา 3 ชุด หรือประมวลแห่งคัมภีร์ที่รวบรวมพระธรรมวินัย 3 หมวด กล่าวคือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก และอภิธรรมปิฎก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2559: 111) ทั้งนี้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวกที่ได้ทรงแสดงและกล่าวไว้ในครั้งพุทธกาลได้มีการนำมารวบรวมเรียบเรียงจัดเป็นหมวดหมู่ในการทำสังคายยานับตั้งแต่ พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระพรหมคุณาภรณ์ อธิบายไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ว่า พระวินัยปิฎกเป็นประมวลพระพุทธพจน์ หมวดพระวินัย คือพุทธบัญญัติ เกี่ยวกับความประพฤติ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมและการดำเนินกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ พระสุตตันตปิฎกเป็นประมวลพุทธพจน์ หมวดพระสูตร คือพระธรรมเทศนาคำบรรยายธรรมต่างๆ ที่ตรัสยกย่องให้เหมาะกับบุคคลและโอกาส ตลอดจนบทประพันธ์ เรื่องเล่า และเรื่องราวทั้งหลายที่เป็นชั้นเดิม ในพระพุทธศาสนา และพระอภิธรรมปิฎกเป็นประมวลพุทธพจน์ หมวดพระอภิธรรม คือ

หลักธรรมและ คำอธิบายที่เป็นหลักวิชาล้วนๆ ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์ (ป. อ. ปยุตโต) (2559: 111-112)

พระไตรปิฎก เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าทางสติปัญญาของมนุษย์ เพราะเป็นการแสดงถึงหลักธรรม แนวปฏิบัติ เหตุการณ์เรื่องราว และศาสตร์ต่างๆ ไว้ ทำให้มนุษย์เข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรม และมีความรู้เหตุการณ์เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา พร้อมกับมีความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับหลักพระพุทธศาสนา ความเข้าใจและความรู้ต่างๆ ได้เกิดเป็นภูมิปัญญาของมนุษย์และเป็นข้อคิดเตือนใจในการนำมาใช้ในชีวิต เป็นไตรปิฎกเป็นแหล่งศึกษาข้อมูลที่ทรงคุณค่าที่สุดแห่งการเรียนรู้ทุกศาสตร์ทุกสาขาวิชาทั้งความรู้ที่เป็นทฤษฎีทางธรรมและทางโลก เป็นประโยชน์อย่างสำหรับผู้ที่จะสืบค้นข้อมูล เรื่องราวแล้วนำมาใช้กับการศึกษาเล่าเรียนทั้งในห้องเรียนและในชีวิตจริง

ในบทความนี้ จึงได้กล่าวถึงสาระสำคัญของพระไตรปิฎกที่กล่าวถึงภูมิปัญญาคือความรู้ ความเข้าใจในหลักคำสอนที่มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของมนุษย์ด้านต่างๆ จนทำให้เกิดเป็นภูมิปัญญาแห่ง การเรียนรู้และเป็นแนวปฏิบัติขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ในพระไตรปิฎก

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของคำว่า ภูมิปัญญา ว่า หมายถึง พื้นความรู้ความสามารถ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 826) พระพรหมคุณาภรณ์ (2554: 231) อธิบายไว้ใน พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ว่า ภูมิปัญญา มาจากคำว่า ภูมิ กับ ปัญญา คำว่า ภูมิ หมายถึง พื้นเพ พื้นชั้น ที่ดิน แผ่นดิน และคำว่า ปัญญา หมายถึง ความรู้ทั่ว ปรัชชายังรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น

ภูมิปัญญาเป็นความรู้และความคิดของมนุษย์ ซึ่งได้รับการถ่ายทอด สั่งสม ปรับปรุง ดัดแปลง และสืบทอดกันมาหลายชั่วบรรพบุรุษ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่ามีคุณค่า ละเอียดประณีต มีลักษณะแสดงความ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของกลุ่มชนหรือชนชาตินั้นๆ

ภูมิปัญญาในพระไตรปิฎก เป็นองค์ความรู้ที่เกิดมาจากการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงตรัสรู้แล้วนำมาตรัสสอนแก่พระสาวกให้รู้ตามและได้นำไปประพฤติปฏิบัติ ดังนั้น ในพระไตรปิฎกจึงได้บรรจุหลักคำสอนที่เป็นภูมิปัญญาด้านต่างๆ ที่

มนุษย์ต้องเรียนรู้ไว้แทบทุกเรื่อง เพราะหลักคำสอนแต่ละเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั้น ได้ให้ข้อคิด ข้อปฏิบัติและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เมื่อได้ศึกษาให้เข้าใจและรู้ชัดแล้วก็จะเกิดเป็นภูมิปัญญาคือเป็นความรู้ ความสามารถเข้าใจในเรื่องต่างๆ ได้อย่างแจ่มแจ้ง แล้วนำมาเป็นแนวทางดำเนินชีวิตของตนเอง ภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ในพระไตรปิฎกที่นำมากล่าว ไว้ในที่นี้เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์และบุคคลทั่วไปประกอบด้วย 4 เรื่อง คือ

1) ภูมิปัญญาแห่งความเป็นมนุษย์ พระไตรปิฎกถือว่าเป็นคัมภีร์ที่ประชาชนทั่วโลกให้ความสนใจศึกษาในหลายองค์ความรู้ ในวงการ

สมัยใหม่พระไตรปิฎกถือว่าเป็นแหล่งภูมิปัญญาได้เป็นอย่างดี เพราะคุณลักษณะพิเศษที่โดดเด่นอย่างยิ่งคือ พระพุทธธรรมในพระไตรปิฎกเป็นปัญญาที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับมนุษยธรรมชาติ และสังคม และกระบวนการแสวงหาความรู้และวิธีการคิดทำให้เกิดความรู้ตามความเป็นจริง มองเห็นประโยชน์หลายระดับ มีการสืบค้นเหตุปัจจัยมีการวิเคราะห์แยกแยะ และมีการคิดแบบมองหาคุณโทษและทางออก (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2541: 142)

ภูมิปัญญาแห่งความเป็นมนุษย์ เป็นรากฐานแห่งภูมิปัญญาทั้งหลายที่มีอยู่ในสังคมมนุษย์ เป็นสิ่งที่หมายรวมถึงทุกอย่างที่มนุษย์ได้กระทำ รู้ลึก นึกคิด จินตนาการ สร้างสรรค์ นวัตกรรม เพื่อความดี ความงาม ในการดำรงรักษาเผ่าพันธุ์มนุษยชาติได้อย่างมีคุณค่าแก่งโลก (วารัณญา ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม อังใน กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545: 325)

ภูมิปัญญาแห่งความเป็นมนุษย์ในพระไตรปิฎกที่จะนำมากล่าวในที่นี้ มี 3 เรื่องด้วยกัน ได้แก่ 1) ภูมิ ปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม 2) ภูมิปัญญาด้านการจัดระเบียบสังคม และ 3) ภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพ

1.1) ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม เป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาของภาษาไทย ภาษาเป็น เครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารสื่อความหมายร่วมกันอย่างมีแบบแผน มีระเบียบวิธีการใช้ มีโครงสร้างทาง ไวยากรณ์และวรรณกรรม ทำให้การสื่อภาษามีพลังในการถ่ายทอดความรู้คิด เช่น คุณสมบัติที่เรียกว่า “การอุปมาอุปมัย” โดยขอยกตัวอย่างการเปรียบเทียบปรากฏการณ์ธรรมชาติของมหาสมุทรกับพระธรรมวินัย ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ในปหาราหสูตร อัฐกนิบาต อังคุตตรนิกาย พระสุตตันตปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2533 ฉ: 399 – 180)

นอกจากนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงอธิบายหลักธรรมด้วยการใช้อุปมาอุปไมย ทำให้เข้าใจชัดเจนขึ้นไว้ใน คัมภีร์อังคุตตรนิกาย เช่น เปรียบพระบำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา เหมือนขาวนา

ปรับพื้นที่นา หวานกล้า และไข่น้ำ เปรียบสามีภรรยา คนหนึ่งดีอีกคนหนึ่งไม่ดี เหมือนศพอยู่ กับเทพ (หรือผีกับเทวดา) ถ้าดีสองคนก็เหมือนเทพอยู่กับเทพ ถ้าเลวทั้งคู่เหมือนผีอยู่กับผี เปรียบคนดีกับคนชั่วอยู่ห่างไกลกันเหมือนฟ้ากับดิน ผึ้งนี้กับผึ้งโน้น พระอาทิตย์ขึ้นกับพระ อาทิตย์ตก เปรียบคนล้มเหลวทั้งทางโลกและทางธรรมเหมือนคนตาบอด คนประสบความสำเร็จทางการดำเนินชีวิตแต่ไร้ศีลเหมือนคนตาเดียว คนที่สมบูรณ์ทั้งสองด้านเหมือนคน สองตา เปรียบ คนดีแต่พูด แต่ไม่ทำ เหมือนฟ้าร้องฝนไม่ตก คนทำด้วยพูดด้วย เหมือนฟ้าร้อง ฝนตกด้วย เปรียบคนโง่งง่าย หายเร็วเหมือนรอยขีดบนดิน คนโง่งง่ายหายช้าเหมือนรอยขีด บนแผ่นหิน คนไม่มักโกรธเหมือนรอยขีดในน้ำ เปรียบคนไม่มีคุณธรรมเหมือนคนจน คนทำชั่ว เหมือนการกัณฑ์ คนทำชั่วและปกปิดไว้เหมือนการเสียดอกเบี้ย คนทำชั่วถูกนิทานตำหนิเหมือน ถูกท้วงหนิ คนทำชั่วได้รับความเดือดร้อนใจเหมือนถูกตามตัว คนทำชั่วได้ผล กรรม เหมือนคน เป็นหนีถูกฟ้องร้องและตัดสินจำคุก เป็นต้น (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2553: 234 – 235)

จากข้อความที่กล่าวมานี้ ได้เห็นภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรมในพระไตรปิฎกที่ พระพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้ในลักษณะของการอุปมาเปรียบเทียบให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจในหลักคำสอน ได้ง่ายขึ้น ซึ่งพระองค์ได้ทรงใช้ จิตวิทยาและทรงมีพระพุทธานุภาพที่อยากจะหาผู้ใดในโลก เหมือน

1.2) ภูมิปัญญาด้านการจัดระเบียบสังคมมนุษย์ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ และหลักปฏิบัติของมนุษย์ในสังคมที่อยู่ร่วมกัน ในพระวินัยปิฎกได้แสดงถึง ศีลที่เป็นข้อห้ามมิให้พระภิกษุล่วง ละเมิด อันเป็นเกราะในการครองตน พระวินัยเป็นกฎ ข้อบังคับ ที่มีลักษณะเป็นกฎหมายของสังคมสงฆ์ ให้งดเว้นการกระทำและอนุญาตการกระทำ สำหรับบริหารหมู่ใหญ่ คณะพระวินัยเป็นกฎข้อบังคับที่พระพุทธเจ้าได้ ทรงบัญญัติขึ้นจาก ธรรมชาติของสิ่งทั้งปวง มีตั้งแต่อนาคาริกวินัย ได้แก่ วินัยของบรรพชิต คือ ภิกษุ ภิกษุณี สามเณร สามเณรี และอาศารวินัย ได้แก่ วินัยของคฤหัสถ์ คืออุบาสก อุบาสิกา ได้แก่ศีล 5 และศีล 8 หรือ อุโบสถศีล ตลอดถึงการเว้นจากอบายมุข ต่าง ๆ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2559: 372)

1.3) ภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ในเรื่องนี้กล่าวถึงภูมิ ปัญญาที่มนุษย์ต้อง เรียนรู้และศึกษาหลักธรรมไปในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ มี หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ พระองค์ได้ทรงแสดงถึงหลักธรรมที่เป็นแนวทางการ ดำเนินชีวิตไว้ เช่น แสดงถึงหลักความสุขของคฤหัสถ์หรือผู้ ครองเรือน ผู้ครองเรือนที่ถูกต้อง

ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หรือตามหลักกฎหมายบ้านเมือง ย่อมจะ ได้รับความสุข 4 อย่าง คือ

- 1) อตฺถิสุข สุขที่เกิดจากการมีทรัพย์
- 2) โภคสุข สุขที่เกิดจากการบริโภคใช้สอยทรัพย์สมบัติ
- 3) อนนฺนสุข สุขที่เกิดจากการไม่ต้องเป็นหนี้เป็นสินคนอื่น
- 4) อนวชฺชสุข สุขที่เกิดจากการประกอบกิจการงานที่ปราศจากโทษ (อง.

จตุกก. 21/42 อ้างถึงใน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. 2509: 71)

นอกจากนี้ยังได้แสดงประโยชน์ในปัจจุบัน หรือทิฏฐธัมมิกัตถะ 4 อย่าง ซึ่งผู้ครองเรือนที่จะ ได้รับความสุข 4 อย่างนั้นต้องมาจากกระทำในประโยชน์ทั้ง 4 ประการ ได้แก่

- 1) อุฏฐานสัมปทา สมบูรณ์ด้วยความขยันหมั่นเพียร
- 2) อารักขสัมปทา สมบูรณ์ด้วยความรักษาทรัพย์สมบัติ
- 3) กัลยาณมิตตตา คบหาสมาคมกับคนดี และ
- 4) สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตพอสมควรแก่กำลังทรัพย์ของตน (อง. อฎฐก. 23/294 อ้างถึง

ใน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. 2509: 67)

จะพบว่าหลักทิฏฐธัมมิกัตถะ คือประโยชน์ในปัจจุบัน 4 ประการนี้ครอบคลุมหลักเศรษฐกิจศาสตร์ แต่ของพระพุทธศาสนาเด่นกว่าเพราะมีการควบคุมด้วยคุณธรรม คือ

“อุฏฐานสัมปทา หรือผลิตรกรรม ต้องเป็นการกระทำอย่างมีสายตากว้างไกล มีปัญญาที่จะพัฒนาจน ชำนาญ และเมื่อนำมาแห่งการสนับสนุนในด้านต่างๆ ตามอาชีพ อารักขสัมปทา และสมชีวิตา คือหลักบริโภค กรรมมีหลักการของความรู้จักประมาณ คือ มัตตัญญูตาเป็นตัวควบคุม กัลยาณมิตตตา หรือ หลักของปวิรรตกรรม และวิภาครกรรม อันจำต้องอาศัยความมีน้ำใจของความเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งกลุ่มผลประโยชน์ทั้งสองฝ่าย จะต้องมิจิตสำนึกในทางที่เป็นมิตรกัน โดยแสดงความมีน้ำใจต่อกัน เพราะกลุ่มคนทั้งสองฝ่ายนั้นจะอิงอาศัยกันจนไม่อาจแยกออกจากกันได้ ที่เป็นปัญหากันทุกยุคทุกสมัยเพราะความขาดแคลนนํ้าใจของความเป็นมิตร ต่อกันนั่นเอง” (พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตญาณโณ), 2537: 190)

ประโยชน์ทั้ง 4 อย่างนี้ คนโบราณท่านเรียกว่าเป็นหัวใจเศรษฐกิจ ที่มีตัวย่อว่า “อุ อา กะ สะ” ซึ่งเป็นแนวทางชีวิตในปัจจุบันของคนที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากพระพุทธเจ้าทรงแสดงแนวทางการดำเนินในปัจจุบันแล้ว ยังได้ทรงแสดงแนวทางที่จะไปสู่โลกหน้าหรือประโยชน์ในโลกหน้าของผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ที่เรียกว่า สัมปรายิกัตถสังวัตตนิกกรรม

ซึ่งเป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เบื้องต้น ธรรมเป็นเหตุให้สมหมาย หรือหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สูงขึ้น สูงขึ้นไป มี 4 ประการ ได้แก่

- 1) สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา
- 2) สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล
- 3) จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการเสียสละ และ
- 4) ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา (อง. อฎฐก. 23/297 อ้างถึงใน สมเด็จพระ

มหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. 2509: 67 - 68)

สำหรับการประกอบอาชีพนั้น ในวนิชชาสูตร อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉักกนิบาต พระสุตตันตปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2533 จ: 376) พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสถึงการค้าขายที่ชาวพุทธควรงดเว้นที่เรียกว่า “มิฉฉาวณิชชา” คือการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด เพราะเป็นการเบียดเบียนตนเองให้ลำบาก และทำอันตรายต่อคนอื่น ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาควรงดเว้นจากอาชีพเหล่านี้ ซึ่งได้แก่

- 1) การค้าขายเครื่องประหาร ตลอดถึงอาวุธสงคราม
- 2) ค้าขายมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการค้าขายเพื่อความเป็นทาส การค้าประเวณี ตลอดถึงการค้าขาย แรงงานทาส
- 3) ค้าขายสัตว์เป็นสำหรับปรุงเป็นอาหาร แม้จะเป็นอาชีพที่ไม่ผิดกฎหมาย แต่ในแง่ของศีลธรรม แล้วถือว่าการละเมิดชีวิตสัตว์ทั้งนั้น
- 4) ค้าขายน้ำเมา หมายถึงรวมถึงสิ่งเสพติดนานาชนิด สรุปว่าไม่ขายสิ่งเสพติดให้โทษต่างๆ

- 5) ค้าขายยาพิษ เป็นเช่นเดียวกับพวกอาวุธ เพราะฆ่าคน สัตว์โดยส่วนเดียว

ยังมีหลักคำสอนอีกมากมายที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ เช่น สัมมัตถฐาน 4 อิทธิบาท 4 พละ 5 ทิศา 6 อปริหานิยธรรม 7 มรรค 8 อกุศลกรรมบถ 10 เป็นต้น ที่เกิดเป็นภูมิปัญญาให้คนได้ นำมาประพฤติปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน

2) ภูมิปัญญาด้านมารยาทในการฉันและการดูแลสุขภาพอนามัยของพระสงฆ์

ในพระไตรปิฎกมีหลายเรื่องที่ได้กล่าวถึงหลักการและคำสอนที่เกี่ยวกับการมารยาทในการฉัน และการดูแลสุขภาพอนามัยที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้และตรัสเป็นคำสอนไว้จนพระสงฆ์ได้ยึดเป็นแนว ปฏิบัติมาถึงปัจจุบันนี้ พระพุทธเจ้าได้แสดงมารยาทในการฉันของพระสงฆ์ไว้ซึ่งถือว่าเป็นสิกขาบทหรือศีลของพระภิกษุไว้ในสิกขาบทหมวดเสขิยะ กลุ่ม

โภชนปฏิบัติยังดูดีไว้ เช่น ฉันทินทบาทด้วยความเคารพ ในขณะที่ฉันทินทบาท ให้แลดูแต่ในบาตร ฉันทินทบาทพอสมควรกับแกง ไม่ฉันทินทบาทมากเกินไป ฉันทินทบาทไม่ขมแต่ยอกลงไป ไม่เอา ข้าวกลบแกงและกับด้วยหวังจะได้มาก ไม่ขอแกงหรือข้าวสุกเพื่อประโยชน์แก่ตนมาฉันทิน หาก ไม่เจ็บไข้ ไม่มองดูบาตรของผู้อื่นด้วยคิดจะยกโทษ ไม่ทำคำข้าวให้ใหญ่เกินไป ทำคำข้าวให้กลม กล่อม ไม่อ้าปากรอเมื่อคำข้าวยังมาไม่ถึง ไม่เอามือทั้งมือใส่ปากในขณะที่ฉันทิน ไม่พูดในขณะที่มีคำ ข้าวอยู่ในปาก ไม่ฉันทินโดยการโยนคำข้าวเข้าปาก ไม่ฉันทินกัดคำข้าว ไม่ฉันทินทำกระพุ้งแก้มให้ตู่ย ไม่ ฉันทินพางสะบัดมือพาลาง ขณะฉันทินไม่ทำให้ เมล็ดข้าวหกกระเริ่ยราด ไม่ฉันทินแลกลืน ไม่ฉันทินดงจับๆ ไม่ ฉันทินดงซุดๆ ไม่เลียมือ ไม่เลียบาตร ไม่เลียริมฝีปาก ไม่เอามือเปื้อนจบบาษณะน้ำ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2509: 23 - 24)

นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังได้ทรงแสดงสิกขาบทที่เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัยไว้ใน สิกขาบทหมวด เสนิยะ กลุ่มปภิกกะ เช่น ห้ามพระภิกษุถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ และบ้วนน้ำลาย ในแม่น้ำ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2509: 25 - 26) ห้ามพระภิกษุ ฉันทินอาหารในภาชนะเดียวกัน ห้ามพระภิกษุดื่มน้ำในถ้วยหรือใส่น้ำเดียวกัน ห้ามรับผู้เป็นโรคพึง รังเกียจ เช่น โรคเรื้อน เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เป็นต้น ยังมีพระวินัยอีกหลายข้อที่ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัย เช่นการรู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร การใช้ไม้สีฟัน การ สวมรองเท้า การใช้ร่ม การนอน เป็นต้น

3) ภูมิปัญญาด้านการรักษาสีงแวดล้อม

พระไตรปิฎกได้แสดงถึงคำสั่งสอนที่นำสมัยเกี่ยวกับการดูแลรักษาสีงแวดล้อม ซึ่ง พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติเป็นสิกขาบทให้พระภิกษุได้ปฏิบัติ และทรงแสดงสั่งสอนไว้ในพระ สูตรต่างๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นคำสั่งสอนที่ทรงคุณค่าและเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้น แล้วส่งผลมาให้ พระสงฆ์ได้อนุรักษรักษาสีงแวดล้อมจนถึงปัจจุบัน ในที่นี้จะนำคำสั่งสอนและบทบัญญัติบาง ประเด็นในพระไตรปิฎกมานำเสนอไว้พอสังเขป

ในพระวินัยปิฎก พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับการอนุรักษสีงแวดล้อมไว้ มากมาย สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ประมวลไว้ในหนังสือ นวโกวาท (หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี) ดังนี้

1) ภิกษุใดใช้ผ้ารองนั่งผสมโยใหม่ ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ (2509: 7) พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ สิกขาบทนี้ด้วยทรงมุ่งรักษาสีงแวดล้อม เพราะพระองค์ทรงมีพระ มหากรุณาในหมู่สัตว์เป็นที่ตั้ง

2) ภิคุใดชุดดินเอง หรือใช้ให้คนอื่นชุดดิน ต้องอาบัติปาจิตตีย์ (2509: 10) พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ เพื่อมุ่งรักษาชีวิตสัตว์และรักษาสภาพดินไว้ให้ปกติ

3) ภิคุพรากรกฏคาม ต้องอาบัติปาจิตตีย์ (2509: 11) กฏคามคือพืชพันธุ์ในป่าทั้งหมด พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทนี้เพื่อช่วยอนุรักษ์ป่าไม่ให้เจริญเติบโต

4) ภิคุใดรู้ยูน่าน้ำมีสัตว์มีชีวิต รดหรือใช้ให้รดหญ้าหรือดิน ต้องอาบัติปาจิตตีย์ (2509: 12) พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทนี้มุ่งรักษาชีวิตของสัตว์ในน้ำไม่ให้ถูกฆ่าและยังช่วยรักษาความสมดุลทางธรรมชาติด้วย เพราะสัตว์น้ำบางจำพวกเป็นห่วงโซ่อาหารของกันและกันตามธรรมชาติ

5) ภิคุใดจงใจฆ่าสัตว์มีชีวิต ต้องอาบัติปาจิตตีย์ (2509: 17) พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้ภิคุไปฆ่าสัตว์ ซึ่งไม่เหมาะสมกับสมณภาวะ และเพื่ออนุรักษ์สัตว์ป่าไม่ให้สูญพันธุ์ด้วย

6) ภิคุพึงระลึกอยู่เสมอว่า เราจักไม่เหน้าล้างบาตรมีเมล็ดข้าวลงในละแวกบ้าน (2509: 24) การ เหน้าล้างบาตรไม่เป็นที่นับว่าได้ทำลายสภาพแวดล้อมให้เสื่อมโทรมเป็นบ่อเกิดแห่งโรคภัยทั้งปวง

จะเห็นได้ว่าพระวินัยปิฎก ได้แสดงถึงหลักคำสอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่พระพุทธเจ้าทรงมุ่งหวังให้พระสงฆ์เป็นบุคคลตัวอย่างที่ดีแก่สังคม มีการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายเกื้อกูลต่อธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงส่งเสริมให้ปลูกสวน ปลูกป่า ซึ่งเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังเช่นที่พระองค์แสดงไว้ในวนโรปสูตร สังยุตตนิกาย สคาถวรรค พระสุตตันตปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2533 ง: 145 - 255) ว่า ขนเหล่าใดสร้างอาราม ปลูกหมุ่ไม้ สร้างสะพาน และขนเหล่าใดให้โรงน้ำเป็นทาน และบ่อน้ำทั้งบ้านที่พักอาศัย ขนเหล่านั้นย่อมมีบุญ เจริญในกาลทุกเมื่อทั้งกลางวันและกลางคืน ขนเหล่านั้น ตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นผู้ไปสวรรค์ฯ

4) ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

พระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดของความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่อสังคมมนุษย์หลายอย่าง เพราะวิถีชีวิตของคนนั้นได้เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามาตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนั้นพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนเราที่แสดงออกมาเป็นความเชื่อ และประเพณีพิธีกรรมต่างๆ และความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมนั้น ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างหนึ่งในองค์ประกอบของพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนามีความเชื่อหรือศรัทธาเป็น

ตัวนำ มีประเพณีและพิธีกรรมเป็นตัวสนับสนุน ในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้แสดงเรื่องราวต่างๆ ไว้จนกลายมาเป็นความเชื่อ เป็นประเพณีและพิธีกรรมให้คนรุ่นหลังได้ประพฤติปฏิบัติและเกิดเป็นภูมิ ปัญญาในการดำรงชีพของคนในปัจจุบัน

4.1) ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ

ความเชื่อที่มีอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ในที่นี้จะแสดงเฉพาะเรื่องความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมไว้

ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2559: 3- 4) กล่าวว่า กรรม คือการกระทำ หมายถึง การกระทำประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความตั้งใจหรือจงใจ ทำดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เช่น ขุดหลุมพรางดักคนหรือสัตว์ให้ตกลงไปตาย ถือว่าเป็นกรรม แต่ขุดบ่อน้ำไว้กินใช้ สัตว์ตกลงไปตายเอง ไม่ถือว่าเป็นกรรม ว่าโดยสาระ กรรมก็คือเจตนา หรือเจตนาอันเองเป็นกรรม ทั้งนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องกรรมไว้ ซึ่งมีพระพุทธภาษิตหลายแห่งที่แสดงเรื่องกรรมไว้ เช่น

กมฺมฺนา วตตตี โลโก. สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม (ม.ม. 13/648. ขุ.สุ. 25/457)

กมฺม สตเต วิภชตี ยทิท หีนปฺปณฺีตตาย. กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตต่างกัน (ม.อุป. 14/385)

กฺลฺยณการี กฺลฺยณ ปาปการี จ ปาปก . ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับ ผลชั่ว (ส .ส. 15/333. ขุ.ชา.ทุก. 27/84) เป็นต้น

คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญในพระพุทธศาสนา ในพระไตรปิฎกได้จำแนกกรรม ตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้ผลออกเป็น 12 อย่าง แบ่งเป็น 3 หมวด ๆ ละ 4 ข้อ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559: 4) ได้แก่

1) กรรมให้ผลตามหน้าที่ มี 4 อย่าง ได้แก่

1.1) ชนกกรรม คือ กรรมก่อให้เกิด

1.2) อุปถัมภกรรม คือ กรรมอุปถัมภ์

1.3) อุปปีฬกรรม คือ กรรมบีบคั้น

1.4) อุปฆาตกรรม หรืออุปเจตกรรม คือ กรรมตัดรอน

2) กรรมให้ผลตามความหนักเบา มี 4 อย่าง ได้แก่

2.1) ครุกรรม คือ กรรมหนัก ได้แก่อนันตริยกรรม

2.2) อาจิณณกรรม หรือพลุกรรม คือ กรรมที่ทำจนเคยชิน

- 2.3) อาสันนกรรม คือ กรรมที่บุคคลทำเมื่อจวนสิ้นชีวิต
- 2.4) กตัตตารกรรม คือ กรรมสักแต่ว่าทำ หรือทำโดยไม่มีเจตนา
- 3) กรรมให้ผลตามกาล มี 4 อย่าง ได้แก่
 - 3.1) ฏฐัณณเวทนียกรรม คือ กรรมให้ผลในปัจจุบัน
 - 3.2) อุปปัชชเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในชาติต่อไป
 - 3.3) อุปปราปรเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลหลังจากอุปปัชชเวทนียกรรม
 - 3.4) อโหสิกรรม คือ กรรมที่ไม่ให้ผล คือ เลิกให้ผลนั่นเอง

คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมมีปรากฏในพระไตรปิฎกหลายที่ เช่น ในจูฬกัมมวิภังคสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ พระสุตตันตปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2533 ค: 251 - 257) ได้แสดงถึงเหตุที่บุคคลและ สัตว์ทั้งหลายเกิดมาแล้วมีความแตกต่างกันเพราะกรรมของตน เหตุให้เกิดผลไม่ดี 7 อย่างและเหตุให้เกิดผลดี 7 อย่าง เหตุให้เกิดผลไม่ดี 7 อย่างได้แก่

- 1) คนมีอายุน้อย เพราะฆ่าสัตว์
- 2) คนมีโรคมาก เพราะเบียดเบียนสัตว์
- 3) คนมีผิวพรรณไม่สวย เพราะมักโกรธแค้นพยาบาท
- 4) คนมีศักดิ์ต่ำ เพราะมักริษยา
- 5) คนมีโรคภัยน้อย เพราะไม่เอื้อเฟื้อเจือจานผู้อื่น
- 6) คนเกิดในตระกูลต่ำ เพราะกระด้างถือตัว ไม่รู้จักอ่อนน้อม
- 7) คนโง่ เพราะไม่ได้ไต่ถามหรือแสวงหาความรู้

ส่วนเหตุให้เกิดผลดีก็ปฏิบัติตรงกันข้ามในทางที่ดีกับเหตุให้เกิดผลไม่ดีทั้ง 7 อย่าง ในมหากัมมวิภังคสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ พระสุตตันตปิฎก พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องกรรมและผลกรรมแก่พระอานนท์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2533 ค: 268 – 278)

4.2) ภูมิปัญญาด้านประเพณี ประเพณีก็ถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่เกิดมาจากพระพุทธศาสนาเช่นกัน เพราะประเพณีนั้น

เป็นเรื่องที่นิยมประพฤติปฏิบัติสืบๆ กันมาจนเป็นธรรมเนียมที่ได้ปฏิบัติร่วมกันในสังคม ในพระพุทธศาสนามี ประเพณีที่เกิดมาจากหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล และคนรุ่นหลัง นำมาปฏิบัติต่อจนเป็นภูมิปัญญาในปัจจุบัน ประเพณีที่สำคัญที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่ควรรู้ ได้แก่ ประเพณีการ ไปกราบนมัสการสังเวชนียสถาน 4 ตำบล ประเพณีการกราบ การไหว้และการแสดงความเคารพของพระสงฆ์ ประเพณีการเทศน์

มหาชาติ ประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีการทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เป็นต้น ใน
ที่นี้จะแสดงประเพณีการไปกราบสังเวชนียสถาน 4 ตำบล และประเพณีการเทศน์มหาชาติ เพื่อ
เป็นแนวทาง แห่งการศึกษาไว้

การไปกราบสังเวชนียสถาน 4 ตำบล ที่ประเทศอินเดีย เป็นเรื่องที่ชาวพุทธให้ความสนใจและ
เดินทางไปกราบทั้งไปเป็นคณะทัวร์และไปเฉพาะส่วนตัว จนกลายมาเป็นประเพณี
เกิดขึ้นแล้ว ทั้งนี้เกิดมาจาก ความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า มีหลักคำสอนที่แสดงไว้
ในมหาปริณิพพานสูตร ที่มณีทาย มหาวรรค พระสุตตันตปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2533 ข:
308)

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงถึงสังเวชนียสถาน 4 ตำบลว่าเป็นที่ควรเห็น
ควรดู ควรให้เกิด สังเวชของกุลบุตร กุลธิดา ผู้มีศรัทธา ดังนี้

นี่เป็นเหตุการณ์ที่แสดงสาเหตุของการไปกราบสังเวชนียสถาน 4 ตำบลที่ประเทศ
อินเดียของชาวพุทธ ซึ่งได้กลายมาเป็นประเพณีธรรมเนียมที่สืบทอดกันมา เมื่อถึงช่วงเวลา
เหมาะสมระหว่างเดือน พฤศจิกายนถึงเดือนมีนาคมของทุกปี ชาวพุทธทั่วโลกจะมาราบบูชา
สังเวชนียสถาน 4 ตำบลดังกล่าว

อีกประเพณีหนึ่งซึ่งมีที่มาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาคือการฟังเทศน์มหาชาติ
หรือประเพณีบุญ เผดฟังเทศน์มหาชาติ โดยเฉพาะในสังคมไทยได้สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน
 และได้กลายเป็นประเพณี ประจำเดือนของสังคมไทยแล้ว ประเพณีการเทศน์มหาชาติถือ
ว่าเป็นภูมิปัญญาที่มาจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่แสดงถึงประวัติเรื่องราวของ
พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญทานบารมี เมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ ประวัติเรื่องราวก่อให้เกิดการ
เทศน์มหาชาติมีปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก อรรถกถาหมานิบาตชาดก ขุททก นิกาย ชาดก
พระสุตตันตปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2533 ข: 599 - 814)

ในมหาเวสสันดรชาดก อรรถกถาหมานิบาตชาดก ขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก
(มหามกุฏราช วิทยาลัย, 2533 ข: 599 - 814) ได้อธิบายถึงเรื่องราวของพระเวสสันดรออกเป็น
13 กัณฑ์ และนำมาใช้ในการเทศน์มหาชาติ

ในที่นี้จะแสดงพิธีการอุปสมบท และการสังฆทาน มาเป็นตัวอย่างพอสังเขป การ
อุปสมบทหรือการบวช รวมทั้งเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการบวช เช่น การบวชด้วยญัตติจตุตถ
กรรม การบวชเป็นสามเณร ผู้ที่ห้ามบวช วิธีการในการอุปสมบท เป็นต้น แสดงไว้คัมภีร์
มหาวรรค มหาขันธกะ พระวินัยปิฎก (มหามกุฏราช วิทยาลัย, 2533 ก: 50 - 359) ได้แสดง
เรื่องราวเกี่ยวกับการบวช เช่น ห้ามบวชให้กับคนลักษณะต่างๆ เช่น ห้ามบวชคนเป็นโรค

ร้ายแรง 5 ชนิด ห้ามบวชให้ข้าราชการ ห้ามบวชให้โจร ห้ามบวชผู้ติดหนี้ เป็นทาส ห้ามบวชผู้มีอายุยังไม่ครบ 20 ปี ห้ามบวชกะเทย ห้ามบวชผู้ฆ่ามารดาบิดา ห้ามบวชคนมือวิยะ 2 เพศ เป็นต้น จากหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้นี้ การอุปสมบทจึงมีระเบียบแบบแผน ขั้นตอนพิธีกรรมที่ถูกต้อง

ส่วนพิธีกรรมถวายสังฆทาน มีแสดงไว้ในทักษิณาวិภังคสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ พระ สุตตันตปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2533 ค: 391 - 397) ซึ่งเป็นมูลเหตุที่ทำให้ชาวพุทธนิยมทำบุญสังฆทานกัน โดยเชื่อว่าถวายสังฆทานจะได้านิสงส์มากกว่าทานอื่น มีเนื้อหาโดยย่อว่า

“ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ครั้นนั้นทรงประทับอยู่ ณ วัดนิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ พระนางมหาปชาบดีโคตมี พระมาตุจฉาของพระพุทธเจ้า ได้เกิดศรัทธาแรงกล้า ทรงทอจีวรด้วยพระองค์เอง เพื่อนำมาถวายแก่พระพุทธเจ้า แต่พระพุทธองค์ทรงตรัสให้พระนางมหาปชาบดีโคตมีนำผ้าดังกล่าวไปถวายแก่ สงฆ์เพราะมีานิสงส์มากกว่า”

จากนั้นพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงปาฏิปุคคลิกทาน 14 ประเภท และสังฆทาน 7 ประการ (มหามกุฏราช วิทยาลัย, 2533 ค: 391 - 397) คือ

- 1) ให้ทานในสงฆ์ 2 ฝ่าย (ทั้งฝ่ายภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์) มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข
- 2) ให้ทานในสงฆ์ 2 ฝ่าย ในเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว
- 3) ให้ทานในภิกษุสงฆ์ ในเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว
- 4) ให้ทานในภิกษุณีสงฆ์ ในเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว
- 5) เพียงสงฆ์ว่า ขอได้โปรดจัดภิกษุและภิกษุณีจำนวนเท่านี้ ขึ้นเป็นสงฆ์แก่ข้าพเจ้าแล้วให้ทาน (ให้ทานโดยให้คณะสงฆ์เป็นผู้เลือกพระภิกษุและพระภิกษุณีที่จะรับถวายทานเอง)
- 6) เพียงสงฆ์ว่า ขอได้โปรดจัดภิกษุจำนวนเท่านี้ขึ้นเป็นสงฆ์แก่ข้าพเจ้าแล้วให้ทาน
- 7) เพียงสงฆ์ว่า ขอได้โปรดจัดภิกษุณีจำนวนเท่านี้ขึ้นเป็นสงฆ์แก่ข้าพเจ้า แล้วให้ทาน โดยได้ตรัสว่าแม้ในอนาคตกาล การถวายสังฆทานแก่พระสงฆ์ผู้ทุศีล ก็ยังนับว่ามีผลนับประมาณ

มิได้ และปาฏิศลิกทานทั้งปวงในบุคคลใดๆ มีพระพุทธเจ้าเป็นอาทิ ก็ไม่สามารถมีผลเทียบเท่าสังฆทาน 1 ใน 7 ประการดังกล่าวได้เลย การถวายสังฆทานจึงกลายมาเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาจากคัมภีร์ พระไตรปิฎกดังที่แสดงมา

สรุป

พระไตรปิฎก เป็นแหล่งบรรจุความรู้ทุกศาสตร์ที่ควรแก่การเรียนรู้ เป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้าจนมาถึงปัจจุบัน โดยเป็นภูมิปัญญาที่แสดงถึงความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรม ความรู้ด้านการจัดระเบียบสังคม ความรู้ด้านการประพฤติปฏิบัติตนที่ถูกต้องและแสดงถึงวิถีชีวิตของพระสงฆ์ และฆราวาสด้านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ

กล่าวได้ว่าพระไตรปิฎกจึงเป็นภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้สำหรับบุคคลทั่วไป ที่ควรแก่การศึกษาเล่าเรียนและนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตและพัฒนาสังคม การได้ศึกษาพระไตรปิฎกจึงเป็นการสร้างภูมิ ปัญญาให้เกิดแก่ตนเองและถ่ายทอดความรู้ไปสู่คนอื่น ทั้งจะเป็นการได้ศึกษาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา การเผยแผ่หลักคำสอนและการสืบทอดพระพุทธศาสนาในเจริญมั่นคงตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

- กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2545). เก็บเพชรจากคัมภีร์ พระไตรปิฎก. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2541). พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2554). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพมหานคร :ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 28). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธรรม.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ). (2537). นิเทศธรรม. กรุงเทพมหานคร : ธีรพงษ์การพิมพ์.

มหาวิทยาลัย. (2533 ก). พระวินัยปิฎก มหาวรรค เล่ม 4 ภาค 1. พระไตรปิฎกพร้อม
อรรถกถาแปล. ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัย. (2533 ค). พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ เล่ม 3
ภาค 2. พระไตรปิฎก พร้อมอรรถกถาแปล. ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัย. (2533 ง). พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม 1.
พระไตรปิฎกพร้อม อรรถกถาแปล. ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัย. (2533 จ). พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉกกนิบาต เล่ม 3.
พระไตรปิฎก พร้อมอรรถกถาแปล. ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัย. (2533 ฉ). พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตก-อัฏฐก-นวกนิบาต
เล่ม 4. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล. ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัย. (2533 ช). พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 4 ภาค 3.
พระไตรปิฎกพร้อม อรรถกถาแปล. ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.
กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2509). นวโกวาท (หลักสุตรนักรธรรม
ชั้นตรี). (พิมพ์ครั้งที่ 64). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย.

แนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ในโรงเรียน

พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา*

Guidelines for educational development of the Thai Sangha of Buddhist Scripture Schools of General Education

เรณูภา บุตมี

Renuka Butmee

โรงเรียนเซกา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบึงกาฬ, ประเทศไทย

Seka School Bueng Kan Secondary Education Service Area Office, Thailand

renugabutt@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาดำเนินตามแนวไตรสิกขาโดยยึดถือพุทธพจน์ คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลักเพื่อให้ประพฤติปฏิบัติตนดำรงรักษาและเผยแผ่พรหมจรรย์อันเป็นระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ดำเนินชีวิตตามหลักการแห่งพระธรรมวินัย ต่อมาได้แยกออกเป็นฝ่ายคันถธุระและ วิปัสสนาธุระ คือคันถธุระได้ศึกษา พระธรรมวินัย คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และวิปัสสนาธุระ ได้แก่ การเรียนวิธีฝึกหัดจิตใจของตนเองให้ปราศจากกิเลส เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระสงฆ์พุทธสาวกจึง ประชุมกันทำสังคายนารวบรวมพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ได้ตรัสสอนไว้มีจำนวน 84,000 พระธรรมขันธ์ จัดไว้เป็น 3 หมวด คือ พระสูตร พระวินัย และ พระอภิธรรม เรียก รวมกันว่า พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาสืบมาต่อมาพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ประเทศไทยวงการคณะสงฆ์ไทยได้พลิกโฉมหน้าไปอย่างมาก โดยได้มีการจัดการศึกษาสมัยใหม่เพิ่มขึ้นอีกไม่เหมือนสมัยดั้งเดิมที่เน้นอยู่เฉพาะการศึกษาแผนกนักธรรมและภาษาบาลีเท่านั้นแต่ได้เปลี่ยนมาเป็นระบบการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาปริยัติธรรมสายสามัญและ

* Received 1 December 2022; Revised 14 December 2022; Accepted 24 December 2022

มหาวิทยาลัยระดับอุดมศึกษาขึ้นไป เพื่อเน้นให้พระสงฆ์มีความสมบูรณ์ทางความรู้ในหลายๆ ด้าน โดยเน้นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างประเทศด้วย

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนาการศึกษา, คณะสงฆ์ไทย, โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

Abstract

The study of the Sangha in Buddhism following the threefold path by adhering to the Buddha's words, which are the teachings of the Lord Buddha. in order to behave, maintain and propagate celibacy which is the educational system of the Sangha living according to moral principles later, it was divided into Canthura and Vipassanathura divisions, namely Kanthura studying the Dhamma, Discipline, and Teachings of the Lord Buddha and vipassana errands, i.e., learning methods for training the mind of yourself without desires. When the Lord Buddha passed away, the monks and disciples of the Buddha gathered together to do the council—picking the Dhamma Discipline which is the teaching of the Lord Buddha. There are 84,000 teachings that have been taught, organized into 3 categories: the Sutra, the Vinaya, and the Abhidhamma, collectively known as the Tripitaka. Which is a scripture of Buddhism, later Buddhism came to Thailand, Thai sangha circles have changed dramatically. by having managed more modern studies Unlike in the old days, which only focused on the study of theology and the Pali language, but has changed to an education system in the form of ordinary religious education and university higher education. To emphasize that the monks have complete knowledge in many areas, highlighting on the propagation of Buddhism to foreigners as well.

Keyword: Guidelines for educational development, the Thai Sangha, Buddhist Scripture Schools of General Education

บทนำ

การศึกษาสงฆ์ในสมัยพระพุทธกาลเรียกว่า“ธฺระ”มี 2 อย่างคือคณธฺระเรียนคัมภีร์ และ วิปัสสนาธฺระเรียนหลักการปฏิบัติแล้วลงมือปฏิบัติกรรมฐานแต่หลังจากมีการเขียนคัมภีร์พระพุทธศาสนาแล้ว คำว่า “การศึกษาสงฆ์” มีนัยหมายถึงการศึกษาพระปริยัติธรรมหรือปริยัติศึกษาเป็นหลักซึ่งก็คือคณธฺระนั่นเอง ในขณะที่ “วิปัสสนาธฺระ” หมายถึงพระปฏิบัติ สัทธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นการศึกษาอบรมกลุ่มเถาตนเองทั้งด้านร่างกายและจิตใจให้มีความเรียบร้อยดีงาม พระพุทธเจ้าทรงกำหนดการจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ไว้ 2 อย่าง เพื่อให้เหมาะกับวัยวุฒิ และคุณวุฒิของพระสงฆ์ซึ่งมีความหลากหลายด้านวัยและพื้นฐานความรู้เดิมท่านที่บวชในขณะที่เป็นหนุ่มมีพื้นฐานความรู้ดีก็ควรทำทั้งคณธฺระและวิปัสสนาธฺระส่วนท่านที่บวชในขณะที่มีอายุมากแล้วก็ควรทำวิปัสสนาธฺระเป็นหลัก (พระธรรมวชิรบัณฑิต (สมจินต์ สมมาปณฺโณ), 2564) ต่อมาพระพุทธศาสนาได้แผ่เปลี่ยนเข้ามาสู่ยุคสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชพระองค์ได้ส่งพระสงฆ์เป็นสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย ก่อนที่พระเจ้าอโศกมหาราชจะทรงส่งพระสงฆ์เป็นสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในประเทศต่าง ๆ นั้น ได้มีการแตกแยกนิกายสงฆ์ขึ้นในประเทศอินเดีย ในการสังคายนาครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 100 เนื่องจากมีความเห็นไม่ตรงกันในเรื่องวินัยบางประการ จึงเกิดเป็นนิกายใหญ่ ๆ 2 นิกาย คือ 1. เถรวาท 2. อัจฉริยวาทหรือ มหายาน การพัฒนาการศึกษาของสงฆ์สมัยสุโขทัยสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายคามวาสี และ อรัญญวาสี พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงส่งเสริมให้มีการศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาจาก พระไตรปิฎก แม้พระองค์เองก็ทรงสั่งสอนประชาชนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาการศึกษาจากพระไตรปิฎกนี้เรียกว่า “การศึกษาพระปริยัติธรรม” แบ่งการศึกษาเป็น 3 ตอน โดยเริ่มต้นให้ ศึกษาพระสูตรตันตปิฎกการพัฒนาการศึกษาของสงฆ์สมัยอยุธยาการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสงฆ์ในสมัยนี้แรกๆ ถูกปล่อยปละละเลย ต่อ

มาถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงเห็นพระพุทธศาสนาถูกกลัทธิภายนอกย่ำยีประชาชน มัวเมาหลงใหลเห็นผิดเป็นชอบ จึงทรงรับบำรุงพระพุทธศาสนา ทรงโปรดจัดการศึกษาเล่าเรียน พระปริยัติธรรมขึ้นเหมือนในครั้งกรุงสุโขทัย ให้มีการสอบไล่พระปริยัติธรรม บาเรียนตรี ต้องแปลภาษาบาลีจบพระสูตรบาเรียนโท ต้องแปลภาษาบาลีจบพระสูตรและพระวินัย บาเรียนเอก ต้องแปลภาษาบาลีจบพระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรม (สมศักดิ์บุญปุ, 2558)

ปัจจุบันนี้การศึกษาในวงการคณะสงฆ์ได้พลิกโฉมหน้าไปอย่างมากโดยได้มีการจัดการศึกษาสมัยใหม่เพิ่มขึ้นอีกไม่เหมือนสมัยดั้งเดิมที่เน้นอยู่เฉพาะการศึกษาแผนกนักธรรมและภาษาบาลีเท่านั้นแต่ได้เปลี่ยนมาเป็นระบบการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาปริยัติธรรมสายสามัญและ มหาวิทยาลัยระดับอุดมศึกษาขึ้นไป เพื่อเน้นให้พระสงฆ์มีความสมบูรณ์ทางความรู้ในหลายๆ ด้านโดยเน้นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างประเทศด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น เป็นด้านหนึ่งในหกด้านในการจัดองค์การทางพระพุทธศาสนา กรมการศาสนาได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาหมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้แก่ การเทศนาการปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใดๆ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัดชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น (พระครูบรรพตภาวนาวชิโร, 2560)

จากการกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะนำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ไทย ในแต่ละยุคอันได้แก่การพัฒนาพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาล การพัฒนาหลังจากพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี สมัย

รัตนโกสินทร์ตอนต้นและ ปัจจุบันนี้ การศึกษาในวงการคณะสงฆ์ได้พลิกโฉมหน้าเป็นการศึกษาแบบใหม่ดังต่อไปนี้

แนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์

การศึกษาคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ดำเนินตามแนวไตรสิกขา โดยยึดถือพุทธพจน์ คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก มีความมุ่งหมายสำคัญ เพื่อให้ประพฤติปฏิบัติตน ดำรงรักษาและเผยแผ่พรหมจรรย์อันเป็นระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ ดำเนินชีวิตตามหลักการแห่งพระธรรมวินัย ต่อมา ได้แยกออกเป็นฝ่ายคันถธุระและวิปัสสนาธุระ คือคันถธุระ ได้ศึกษาพระธรรมวินัย คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และวิปัสสนาธุระ ได้แก่ การเรียนวิธีฝึกหัดจิตใจของตนเองให้ปราศจากกิเลส เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระสงฆ์ พุทธสาวก จึงประชุมกันทำสังคายนา รวบรวมพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ที่ได้ตรัสสอน ไว้มีจำนวน 84,000 พระธรรมขันธ์ จัดไว้เป็น 3 หมวด คือ พระสูตร พระวินัย และ พระอภิธรรม เรียกรวมกันว่า พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาสืบมาพระพุทธศาสนาเมืองศรีประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ปรีชา คือ การเล่าเรียน ปฏิบัติ คือ ลงมือกระทำ และ ปฏิเวธ คือ ประจักษ์แจ้งผลการศึกษาปรีชา เป็นองค์ประกอบสำคัญ อันเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ ความเจริญทางการศึกษาหรือปรีชาของคณะสงฆ์ เป็นปัจจัยสำคัญ เกี่ยวกับความเจริญของพระพุทธศาสนา (สมศักดิ์ บุญปู, 2558)

การพัฒนาการศึกษาในสมัยพุทธกาล

“การศึกษาสงฆ์” ในสมัยพระพุทธเจ้าเรียกว่า“ธุระ”มี 2 อย่างคือคันถธุระเรียนคัมภีร์ และ วิปัสสนาธุระเรียนหลักการปฏิบัติแล้วลงมือปฏิบัติกรรมฐานแต่หลังจากมีการเขียนคัมภีร์พระพุทธศาสนาแล้ว ค ว่า “การศึกษาสงฆ์” มีนัยหมายถึงการศึกษาพระปริยัติธรรม(ปรีชา สัทธรรม) หรือปรีชาศึกษาเป็นหลักซึ่งก็คือคันถธุระนั่นเอง ในขณะที่ “วิปัสสนาธุระ” หมายถึง พระปฏิบัติ สัทธรรม(ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นการศึกษาอบรมกล่อมเกลாதนเองทั้งด้านร่างกาย และจิตใจให้มีความ เรียบร้อยดีงามการพัฒนาการศึกษาของสงฆ์ไทยในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว บรรดาพระสงฆ์ก็ใช้วิธีท่องจำพระธรรมวินัยด้วยปาก เรียกว่า มุขปาฐะ ต่อๆ กันมา โดยการท่องจำเป็นคณะ เป็นการแบ่งกันทรงจำ ผู้ที่ชำนาญทางพระวินัยก็ศึกษาพระวินัย เรียกว่า พระวินัยธร ผู้ชำนาญทางพระสูตร ก็ศึกษาพระ

สุดคันตปิฎก เรียกว่า พระสูตรตันติกะ ผู้ที่ชำนาญทางพระอภิธรรมก็ศึกษาพระอภิธรรม เรียกว่า พระอภิธัมมิกะ ทั้งหมดใช้ภาษาบาลีทั้งสิ้น ท่านเหล่านั้นต้องมีความรู้ในภาษาบาลีเป็นอย่างดี ต่อมาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ที่อยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 3 ได้ทรงจัดให้มีการส่งคายนา พระธรรมวินัยครั้งที่ 3 เมื่อทำเสร็จแล้วได้ส่งพระสงฆ์ที่เป็นพระอรหันต์ไปเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในแคว้นต่างๆ รวม 9 คณะ คณะของพระโสณะ และพระอุตตระ ได้มายังสุวรรณภูมิ อันได้แก่ พื้นที่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีประเทศไทยปัจจุบันเป็นศูนย์กลาง โดยมีนครปฐม เป็นราชธานี เมื่อประมาณปี พ.ศ.303 (พระราชปรีดีติวิ (สมจินต์ สมมาปณ โณ), 2562)

การพัฒนาการศึกษาของสงฆ์ไทยในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

ราวพุทธศตวรรษที่ 3 ได้อุปถัมภ์การส่งคายนาครั้งที่ 3 เมื่อทำสำเร็จแล้วได้ส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นต่าง ๆ รวม 9 สาย คณะของพระโสณะและพระอุตตระได้มายังสุวรรณภูมิ ได้แก่ พื้นที่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีประเทศไทยปัจจุบันเป็นศูนย์กลาง โดยมีนครปฐมเป็นราชธานี เมื่อประมาณปี พ.ศ. 236 ดังตำนานที่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือตำนานพระพุทธเจดีย์ว่า พระพุทธศาสนาได้มาถึงประเทศไทย เป็น 4 ยุค คือ ยุคที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 236 เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ยุคที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 760 พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานจากแคว้นกัสมิระ ได้เผยแผ่มาทางดินแดนทางใต้ของสุวรรณภูมิคือเกาะสุมาตรา ชวา และกัมพูชา ล่วงมาถึงประมาณ ปี พ.ศ. 1300 ก็ได้แพร่ขยายขึ้นมาถึงปัตตานี สุราษฎร์ธานี ที่ไชยา ยุคที่ 3 เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1600 พระพุทธศาสนาแบบพุกาม ได้แพร่เข้ามาถึงอาณาจักร ล้านนา และอาณาจักรทวารวดี ยุคที่ 4 เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1900 พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้แผ่จากลังกาเข้ามา ทางภาคใต้ของไทย คือ นครศรีธรรมราช เรียกว่า ลัทธิลังกาวงศ์จากนั้นการพัฒนาการศึกษาของสงฆ์มีความแตกต่างกันไปตามแต่ละยุคสมัยดังต่อไปนี้ (สุนันท์ อยู่คงดี, 2555)

พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย

ในยุคแรก เมื่อปี พ.ศ.303 ดังกล่าวแล้ว เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ยุคที่สอง เมื่อปี พ.ศ.760 พุทธศาสนาฝ่ายมหายาน จากแคว้นกัสมิระ ได้เผยแผ่มาทางดินแดนทางใต้ของสุวรรณภูมิคือเกาะสุมาตรา ชวา และกัมพูชา ล่วงมาถึงประมาณปี พ.ศ. 1300 ก็ได้แพร่ขยายขึ้นมาถึงปัตตานี สุราษฎร์ธานี ที่ไชยา ยุคที่สาม เมื่อประมาณปี พ.ศ. 1600 พุทธศาสนาแบบพุกาม ได้แพร่เข้ามาถึงอาณาจักรล้านนา และอาณาจักรทวารวดี ยุคที่

สี่ เมื่อประมาณปี พ.ศ.1900 พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้แผ่จากลังกาเข้ามาทางภาคใต้ของไทย คือที่ นครศรีธรรมราช เรียกว่า ลัทธิลังกาวงศ์ (ที่. มหา. 10/141/178)

การพัฒนาการศึกษาของสงฆ์สมัยสุโขทัย

วัดเป็นสถาบันสังคมที่ให้การศึกษแก่คนไทยมาช้านานตั้งแต่โบราณ โดยพระเป็น ครูสอน มีทั้งการอบรมสั่งสอนพระด้วยกันเอง ถวายพระธรรมเทศนาแด่พระมหากษัตริย์ และเทศนา สั่งสอนอบรมประชาชนทั่วไป หรือเด็กวัด ก่อนสถาปนากรุงสุโขทัยได้มีชุมชนต่างๆ รวมกันอยู่ และมีพระเป็นผู้ให้การศึกษแก่คนในชุมชนนั้น ภายหลังก่อตั้งสุโขทัยเป็นราชธานีของคนไทย การปกครองคณะสงฆ์สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายคามวาสี และ อรัญญวาสี พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงส่งเสริมให้มีการศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาจาก พระไตรปิฎกแม้พระองค์เองก็ทรงสั่งสอนประชาชนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การศึกษา จากพระไตรปิฎกนี้เรียกว่า “การศึกษาพระปริยัติธรรม” แบ่งการศึกษาเป็น 3 ตอน โดยเริ่มต้นให้ ศึกษาพระสูตรตันตปิฎก (หมวดพระสูตรที่ประมวลพระธรรมเทศนาและเรื่องเล่าต่างๆ) เมื่อศึกษา จบแล้วให้ศึกษาพระวินัยปิฎก (หมวดพระวินัยประมวลข้อบัญญัติสำหรับพระสงฆ์) เมื่อศึกษา พระวินัยจบแล้วให้ศึกษาพระอภิธรรมปิฎก (หมวดพระอภิธรรม ประมวลหลักธรรมที่เป็นวิชาการ ไม่เกี่ยวกับเหตุการณ์และตัวบุคคล) การที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราช แบ่งคณะสงฆ์เป็น 2 ฝ่าย ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้ การจัดการศึกษาสำหรับสงฆ์แตกต่างออกไปคือฝ่ายคามวาสีซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่อยู่ในเมืองมีหน้าที่ ศึกษาเล่าเรียนคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และอบรมพระภิกษุสามเณรตลอดจนประชาชนให้ ปฏิบัติดีประพฤติชอบอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เรียกว่า คันถุระ (ฝ่ายที่ศึกษาคัมภีร์) และ ฝ่ายอรัญญวาสี ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่อยู่ตามป่า มีหน้าที่อบรมสั่งสอนศิษยานุศิษย์ในทางปฏิบัติ สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน เรียกว่า “วิปัสสนาธุระ” (ฝ่ายบำเพ็ญภาวนา) พระสงฆ์ ทั้ง 2 ฝ่าย แบ่งกันทำหน้าที่ ทำให้เกิดผลดีต่อการปกครองคณะสงฆ์ และช่วยให้การพระศาสนา ในกรุงสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นถึงสมัยพระยาสิทธิสงครามราชสมบัติ การพระศาสนาฝ่ายเถรวาทเจริญรุ่งเรืองมาก พระองค์มีพระราชศรัทธาแรงกล้า ถึงกับทรงอุทิศถวายพระมหาปราสาทเป็นที่เล่าเรียนของพระภิกษุ สามเณร และวิชาที่ศึกษายังมีทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายวิชาการทางธรรมและทางโลก มีใช้ศึกษาวิชา ทางพระพุทธศาสนาอย่างเดียว (พระเทพสิทธิมงคล, 2561)

การพัฒนาการศึกษาของสงฆ์สมัยอยุธยา

สมัยกรุงศรีอยุธยาเริ่มจาก สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ที่ทรงจัดการบ้านเมืองเข้าเป็นปึกแผ่น แต่ยุคที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก คงจะเป็นยุคสมัยของ "สมเด็จพระบรมไตร"

โลกนาถ"พระองค์ได้ทรงออกผนวช เมื่อ พ.ศ. 1967 การเสด็จออกผนวชในครั้งนี้นอกจากจะเป็นพระราชศรัทธาของพระองค์ และส่งเสริมพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นผลกระตุ้นให้เจ้าเมืองอื่นที่สนับสนุนพระพุทธศาสนาเกิดการตื่นตัวอีกด้วย นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงสนับสนุนให้เจ้านาย และราษฎรบวชเป็นพระภิกษุสามเณร ดังเช่นในปี พ.ศ. 2027 โปรดให้พระโอรส (ต่อมาคือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2) ผนวชเป็นสามเณร พร้อมด้วยพระนัดดาอีกหลายองค์ เข้าใจว่า "ประเพณีที่เจ้านายผนวช และข้าราชการใหญ่ออกบวช เพื่อเป็นการเล่าเรียนระยะหนึ่งนั้น คงจะเริ่มมาแต่ครั้งนี้"การจัดการศึกษาในสมัยอยุธยา คงยึดตามแนวการจัดสมัยสุโขทัย ดังปรากฏในพงศาวดารว่า ในสมัยพระเจ้าทรงธรรม เมื่อก่อนเป็นเจ้านายผู้ใหญ่ มีพระนามว่า "พระศรีสิงห์" ต่อมาได้ลาผนวชไปเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เมื่อ พ.ศ. 2163 พระเจ้าทรงธรรม ได้เสด็จลงพระที่นั่งจอมทอง 3 หลัง บอกบาฬีแก่พระภิกษุสามเณรทุกวัน มีพระภิกษุสามเณรจากอารามต่างๆ ไปเรียนเป็นจำนวนมาก (พระปลัดธีรภัทร์ นาถสีโล, 2564)

การพัฒนาการศึกษาคณะสงฆ์ไทยสมัยธนบุรี

ศูนย์การศึกษาในสมัยธนบุรีก็ยังคงอยู่ที่วัดเหมือนสมัยอยุธยา โดยมีแต่เด็กผู้ชายเท่านั้น ที่มีโอกาสศึกษา เพราะต้องอยู่กับพระที่วัดเพื่อเรียนหนังสือ พระสงฆ์ก็คือครูที่จะสอนหนังสือให้ แก่กุลบุตร เพื่อให้ได้รับการอบรมความประพฤติ เรียนพระธรรม ภาษาบาลี สันสกฤต และศัพท์เขมร เพื่อประโยชน์ในการอ่านคัมภีร์พระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังมีการเรียนวิชาเลขเน้นมาตรา ชั่งตวง วัด มาตราเงินไทย และการคิดหน้าไม้ ซึ่งจะต้องนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน มีวิชาช่างฝีมือ สำหรับเด็กโต ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการช่างก่อสร้าง เพื่อประโยชน์ ในการบูรณะซ่อมแซมเสนาสนะ และสิ่งก่อสร้างภายในวัด สำหรับการเรียนวิชาชีพโดยตรงนั้น เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ ใครมีอาชีพ อะไรก็ถ่ายทอดวิชานั้น ๆ ให้แก่ลูกหลานของตน ตามสายตระกูล เช่นวิชาแพทย์แผนโบราณ วิชาช่างปั้น ช่างถม ช่างแกะสลัก ช่างปูนปั้น ช่างเหล็ก ช่างเงิน ช่างทอง ส่วนการศึกษาสำหรับ เด็กผู้หญิงก็ถือตามประเพณีโบราณ คือเรียนการเย็บปักถักร้อย ทำกับข้าว การจัดบ้านเรือน การ ฝึกอบรมมารยาทของกุลสตรี สังคมสมัยนั้นไม่นิยมให้ผู้หญิงเรียนหนังสือ จึงมีผู้หญิงจำนวนน้อย ที่อ่านออกเขียนได้ การศึกษาของพระสงฆ์สมัยนี้ ช่วงแรกขาดการศึกษาในระยะหนึ่ง เพราะพระสงฆ์มีเหลืออยู่น้อย กระจายกันไปตามชนบท เพื่อหนีภัยข้าศึก เมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชทรงว่างจากศึกสงครามแล้ว ทรงเลือกสรรพระสงฆ์ผู้ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยแต่งตั้งเป็นพระราชา คณะปกครองคณะสงฆ์ รวมถึงการจัด

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ และทรงโปรดให้มีการเรียน พระปริยัติธรรม เหมือนสมัยอยุธยาทุกประการ (พระครูปริยัติกิตติดำรงม, 2563)

การพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย สมัยรัตนโกสินทร์

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงโปรดให้จัดการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ให้มีการสอบไล่พระปริยัติธรรม นับว่าเป็นการสอบไล่ที่เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย หลักสูตรการศึกษาในสมัยอยุธยานั้น สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ทรงกำหนดหลักสูตร เวลาเรียน การประเมินผล และฐานะของผู้สอบไล่ได้เป็นการแน่นอน ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นหลักสูตร โดยแบ่งเป็น 3 ชั้นเรียน คือ 1) บาเรียนตรี 2) บาเรียนโท และพระวินัย 3) บาเรียนเอก ผู้เรียนจบบาเรียนตรี-โท-เอก เรียกว่า “มหาบาเรียนบาลี” โดยใช้อักษรย่อว่า “บ.บ.” ส่วนสถานศึกษาในการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมใช้บริเวณพระบรมมหาราชวังเป็นที่เล่าเรียน ส่วนวัดวาอารามต่าง ๆ และในการวัดผลการศึกษาเริ่มแรกเรียนคัมภีร์มูลกัจจายน์ (หลักภาษา) ใช้เวลาประมาณ 2-3 ปี จึงเรียนแปลพระไตรปิฎกที่จารึกในใบลานเป็นหนังสือแบบเรียน เมื่อมีความรู้ความสามารถในการแปลได้ดีแล้วมีการสอบไล่ความรู้ของพระภิกษุสามเณรขึ้น เรียกว่า “สอบสนามหลวง” ทรงยกย่องผู้สอบได้ให้มีสมณศักดิ์เป็น “มหา” นำหน้าชื่อ สถานที่สอบใช้พระบรมมหาราชวังเป็นที่สอบ และใช้ระยะเวลาเรียน 3 ปี จึงมีการสอบ 1 ครั้ง เมื่อสอบได้เรียก “บาเรียนตรี” เรียนพระวินัยปิฎกต่อไป อีก 3 ปี สอบผ่านก็เป็น “บาเรียนโท” จากนั้นศึกษาพระอภิธรรมปิฎกอีก 3 ปี สอบผ่านก็ได้รับ ยกย่องเป็น “บาเรียนเอก” ตามลำดับ (วิโรจน์ วิชัย , 2560)

การพัฒนาการศึกษาของสงฆ์: ยุคปฏิรูปประเทศ (ร.4 -ร.6) การศึกษาของสงฆ์สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) คงดำเนินไปเหมือนเช่นในรัชกาลก่อน ได้ปรับปรุงการเรียน การสอนของสงฆ์ให้พัฒนาขึ้น การวัดผลการสอนพระปริยัติธรรมนับเป็นราชการแผ่นดินอย่างหนึ่ง ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เป็นยุคใหม่แห่งการศึกษาของสงฆ์ ทรงเห็นว่าการศึกษเป็นสิ่งสำคัญ จึงทรงสนับสนุนการศึกษาทั้งทางโลกและการศึกษาสงฆ์ด้วย เพราะพระองค์ประสงค์ให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งด้านพระปริยัติธรรม และวิชาการสมัยใหม่ควบคู่กันไป เพื่อจะให้พระสงฆ์ในฐานะผู้มีความรอบรู้ทั้งวิชาการทางโลกและทางธรรม เพื่อจะนำไปเผยแผ่แก่ประชาชนของไทย พระองค์ทรงสถาปนาการศึกษาชั้นสูงทางคณะสงฆ์ขึ้น 2 แห่ง คือ ทรงสถาปนามหาธาตุวิทยาลัยขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2432 ที่วัดมหาธาตุ ถึงปี พ.ศ. 2439 โปรดพระราชทานนามใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” เพื่อเป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูง ต่อมาปี

พ.ศ. 2436 โปรดให้สถาปนา “มหามกุฏราชวิทยาลัย” ขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่งนี้ ก็ยังไม่พร้อมจะดำเนินการในรัชกาลนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2454) จัดให้มีการศึกษาพระธรรมวินัยในแบบภาษาไทย โดยแบ่งเป็น 3 ชั้นเรียน คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ผู้ที่เรียนจึงได้ชื่อนักธรรม พระเถระที่สอบได้ ก็เรียกกันว่า “พระนักธรรม” หลักสูตรนี้ต่อมาอนุญาตให้ชาวบ้านเข้าสอบด้วย เรียกว่า “ธรรมศึกษา” สำหรับผู้ที่สอบบาลีได้เป็นเปรียญและสอบนักธรรมได้อีก เรียกว่า “เปรียญธรรม” ใช้อักษรย่อว่า “ป.ธ.” อนึ่งผู้ที่สอบบาลีนั้นจะต้องสอบนักธรรมให้ได้ก่อน ถ้าสอบนักธรรมตกบาลีก็โมฆะ คือนักธรรมตรี มีสิทธิ์สอบได้แค่ประโยค 1-2-3 นักธรรมโท มีสิทธิ์สอบประโยค 4-5-6 ส่วนนักธรรมเอก มีสิทธิ์สอบประโยค 7-8-9 ยุคแรกการสอบพระปริยัติธรรมใช้เวลาศึกษา 3 ปี สอบ 1 ครั้ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2436 จึงได้กำหนดให้สอบปีละ 1 ครั้ง ตลอดมา วิธีสอบพระปริยัติธรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังคงใช้สอบแบบเดิม คือ สอบด้วยการพัฒนาการศึกษาของสงฆ์: ยุคปฏิรูปประเทศ (ร.4 -ร.6) การศึกษาของสงฆ์สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) คงดำเนินไปเหมือนเช่นในรัชกาลก่อน ได้ปรับปรุงการเรียน การสอนของสงฆ์ให้พัฒนาขึ้น การวัดผลการสอนพระปริยัติธรรมนับเป็นราชการแผ่นดินอย่างหนึ่ง ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เป็นยุคใหม่แห่งการศึกษาของสงฆ์ ทรงเห็นว่าการศึกษาคือสิ่งสำคัญ จึงทรงสนับสนุนการศึกษาทั้งทางโลกและการศึกษาสงฆ์ด้วย เพราะพระองค์ประสงค์ให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งด้านพระปริยัติธรรม และวิชาการสมัยใหม่ควบคู่กันไป เพื่อจะให้พระสงฆ์ในฐานะผู้มีความรอบรู้ทั้งวิชาการทางโลกและทางธรรม เพื่อจะนำไปเผยแผ่แก่ประชาชนของไทย พระองค์ทรงสถาปนาการศึกษาชั้นสูงทางคณะสงฆ์ขึ้น 2 แห่ง คือ ทรงสถาปนามหาธาตุวิทยาลัยขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2432 ที่วัดมหาธาตุ ถึงปี พ.ศ. 2439 โปรดพระราชทานนามใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” เพื่อเป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูง ต่อมาปี พ.ศ. 2436 โปรดให้สถาปนา “มหามกุฏราชวิทยาลัย” ขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่งนี้ ก็ยังไม่พร้อมจะดำเนินการในรัชกาลนี้ สมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2454) จัดให้มีการศึกษาพระธรรมวินัยในแบบภาษาไทย โดยแบ่งเป็น 3 ชั้นเรียน คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ผู้ที่เรียนจึงได้ชื่อนักธรรม พระเถระที่สอบได้ ก็เรียกกันว่า “พระนักธรรม” หลักสูตรนี้ต่อมาอนุญาตให้ชาวบ้านเข้าสอบด้วย เรียกว่า “ธรรมศึกษา” สำหรับผู้ที่สอบบาลีได้เป็นเปรียญและสอบนักธรรมได้อีก เรียกว่า “เปรียญธรรม” ใช้อักษรย่อว่า “ป.ธ.” อนึ่งผู้ที่สอบบาลีนั้นจะต้องสอบนักธรรมให้ได้ก่อน ถ้าสอบนักธรรมตก

บาลีกิโมฆะ คือนักธรรมตรี มีสิทธิ์สอบได้แค่ประโยค 1-2-3 นักธรรมโท มีสิทธิ์สอบประโยค 4-5-6 ส่วนนักธรรมเอก มีสิทธิ์สอบประโยค 7-8-9 ยุคแรกการสอบพระปริยัติธรรมใช้เวลาศึกษา 3 ปี สอบ 1 ครั้ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2436 จึงได้กำหนดให้สอบปีละ 1 ครั้ง ตลอดมา วิธีสอบพระปริยัติธรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังคงใช้สอบแบบเดิม คือ สอบด้วย

การพัฒนาการศึกษาของสงฆ์สมัย ร.7 -ปัจจุบันนับตั้งแต่รัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา นโยบายการศึกษาได้เปลี่ยนไป โดยแยกการศึกษาของภิกษุสามเณร และเด็กนักเรียนออกจากกัน ตลอดจนถึงส่วนราชการที่รับผิดชอบด้วย โดยให้กระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบเฉพาะการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนเท่านั้น ส่วนการศึกษาสำหรับภิกษุสามเณรให้สังกัดกระทรวงธรรมการ คณะสงฆ์ก็ได้เป็นภาระรับผิดชอบดำเนินการต่างหากออกไปจนเป็นเอกเทศจากการศึกษาของรัฐ (วิโรจน์ วิชัย, 2560)

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในปี พ.ศ. 2454 ได้มีการเริ่มศึกษาแบบนักธรรมขึ้นควบคู่กับฝ่ายเปรียญ แต่ยังเป็นการศึกษาของสงฆ์เท่านั้น จนถึงรัชกาลที่ 7 จึงเปิดโอกาสให้ฆราวาสชายหญิงเข้าเรียนด้วยโดยแยกเป็นแผนกธรรม สำหรับภิกษุสามเณรและแผนกธรรมศึกษาสำหรับฆราวาสชายหญิงแบ่งเป็น 3 ชั้นนักธรรมศึกษาตรี ชั้นโทและชั้นเอกในสมัยรัชกาลที่ 6 นั้น ได้ทรงตั้งหลักสูตรการศึกษาของพระภิกษุสามเณรแบบใหม่นี้ เรียกว่า“นักธรรม” มี 3 ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก เริ่มสอบไล่สนามหลวงเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2457 เป็นต้นมา (พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปญญาพล, 2560)

การพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยยุคปัจจุบัน

ปัจจุบันนี้ การศึกษาในวงการคณะสงฆ์ได้มีการจัดการศึกษาสมัยใหม่เพิ่มขึ้นอีก ไม่เหมือนสมัยดั้งเดิมที่เน้นอยู่เฉพาะการศึกษาแผนกนักธรรมและภาษาบาลีเท่านั้น แต่ได้เปลี่ยนมาเป็นระบบการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาปริยัติธรรมสายสามัญ และมหาวิทยาลัยระดับอุดมศึกษาขึ้นไป เพื่อเน้นให้พระสงฆ์มีความสมบูรณ์ทางความรู้ในหลาย ๆ ด้าน โดยเน้นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างประเทศด้วย คณะสงฆ์ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายการศึกษาที่ให้สิทธิสถาบันพระพุทธศาสนาจัดการศึกษาได้ รูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีที่เหมาะสม ซึ่งควรจะนำมาใช้ได้แก่ รูปแบบเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนวิชา นักธรรม-บาลี และวิชาสามัญควบคู่กันไป ตั้งแต่มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับปริญญาเอก วิชาที่พระภิกษุสามเณรควรได้รับการศึกษาในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ได้แก่ วิชา ภาษาต่างประเทศ ภาษาไทย สังคมศึกษา ศาสนาและ

วัฒนธรรม คณิตศาสตร์ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ สุขศึกษาและพลศึกษา การงานอาชีพและเทคโนโลยี ซึ่งเป็นวิชาพื้นฐานการศึกษาที่เรียนและสอนในสถานศึกษาโดยทั่วไป ดังนั้น คณะสงฆ์หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ควรจะถือโอกาสที่พัฒนาปรับปรุง การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ให้เหมาะสมกับกาลสมัย หลักสูตรพระปริยัติธรรมก็จะตอบสนองความสนใจและความต้องการของผู้เรียนได้มากขึ้นและจะทำให้ นักเรียนที่เรียนจบ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หันมาสนใจบวชเรียนในพระพุทธศาสนามากขึ้น นอกจากนั้น รูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลี นี้อาจจะเป็น ที่นิยมแพร่หลายและถูกนำไปประยุกต์ใช้ระบบโรงเรียนโดยทั่วไป ในที่สุด พระพุทธศาสนาจะ เจริญก้าวหน้าและด รงมัน เพื่อความสงบสุขของปวงประชาชนชาวไทย และชาวโลกตลอดไป (อินตา ศิริวรรณ, 2558)

บริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

การศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาแบบหนึ่ง ของการศึกษาคณะสงฆ์เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ ซึ่งมีมูลเหตุสืบ เนื่องมาจากการจัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษาและบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัด กล่าวคือ ภายหลังจากที่การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2432 และ พ.ศ. 2489 ตามลำดับได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น ทางมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้จัดแผนกมัธยม ขึ้นมาเรียกว่าโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษากำหนดให้การเรียนบาลีนักธรรม และความรู้ชั้นมัธยม โดยรับผู้ที่สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อมาเมื่อโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษานี้ได้แพร่ขยาย ออกไปยังต่างจังหวัดหลายแห่ง มีพระภิกษุและสามเณรเรียนกันมาก ทางคณะสงฆ์โดยองค์การ ศึกษาจึงได้กำหนดให้เรียกโรงเรียนประเภทนี้ใหม่ว่า โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัด โดยมีมติคณะสังฆมนตรีและกระทรวงศึกษาธิการ ได้ออกระเบียบกระทรวง ให้โรงเรียนบาลี วิสามัญศึกษา สำนักเรียนวัดนี้เปิดทำการสอบสมทบในชั้นตัวประโยค คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2511 เป็นต้นมา และเมื่อสอบได้แล้วจะได้รับ ประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการอีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระภิกษุและสามเณรนิยม เรียนกันมากโรงเรียนประเภทนี้จึงแพร่หลายออกไปยัง จังหวัดต่างๆ อย่างกว้างขวาง จนทำให้ ทางการคณะสงฆ์เกรงว่าการศึกษาวรรณ และบาลีจะเสื่อมลง เพราะพระภิกษุและสามเณรต่าง

มุ่งศึกษาวิชาทางโลกมากเกินไป เป็นเหตุให้ต้องละทิ้งการศึกษาศรัทธาและบาลีเสีย แต่ทางคณะสงฆ์ก็ยังพิจารณาเห็นความจำเป็นของการศึกษาวิชาในทางโลกอยู่ดังนั้นแม่กองบาลีสนามหลวง พระธรรมปัญญาบดี (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฟั่น ชุตินธโรมหาเถระ) จึงได้ตั้งคณะกรรมการ ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีขึ้นใหม่มีวิชาบาลีวิชาธรรม และวิชาทางโลก เรียกว่าบาลีศึกษาสามัญศึกษา และปริทัศน์ศึกษา ได้ประกาศเมื่อ พ.ศ. 2517 พร้อมกับได้ยกเลิกระเบียบของคณะสังฆมนตรีว่าด้วยการศึกษาของโรงเรียนบาลีสมาญศึกษาสำนักเรียนวัดเสีย และกำหนดให้พระภิกษุสามเณรเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่คณะสงฆ์ ได้จัดขึ้นใหม่ แต่การณปรากฏต่อมาว่า การตั้งสำนักเรียนตามแบบโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีใหม่นี้มีน้อย นักเรียนก็นิยมเรียนกันน้อยเพราะพระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่ยังพอใจที่จะเรียน โดยได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการอยู่ ดังนั้น นักเรียนในโรงเรียนดังกล่าว จึงได้พากัน เข้าชื่อกันเป็นนักเรียนโรงเรียนราษฎร์ของวัดซึ่งตั้งขึ้นโดยระเบียบกระทรวงศึกษาธิการบ้าง สมัครสอบเทียบบ้างเข้าเป็นนักเรียนผู้ใหญ่บ้าง ทำให้การศึกษาของคณะสงฆ์ในช่วงนี้ระยะนั้นเกิดความสับสนมาก

ในขณะเดียวกันได้มีผู้แทนราษฎรได้ยื่นเรื่องราวขอให้กระทรวงศึกษาธิการ เปิดการสอบสมทบในชั้นตัวประโยคให้แก่พระภิกษุสามเณร แต่กรมการศาสนาร่วมกับกรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้พิจารณาลงความเห็นร่วมกันว่าควรจะต้องตั้งโรงเรียนขึ้นประเภทหนึ่ง เพื่อสนองความต้องการของพระภิกษุสามเณร โดยให้เรียนทั้งวิชาธรรม และวิชาสามัญศึกษาควบคู่กันไป โดยไม่มีการสอบสมทบแต่ให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการสอบเอง และโดยพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายีมหาเถระ) “การศึกษาทางโลกเจริญก้าวหน้ามากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของโลก การศึกษาพระปริยัติธรรม ก็จำเป็นต้องอนุวัตรไปตามความ เปลี่ยนแปลงของโลกบ้าง จึงเห็นสมควรที่จะมีหลักสูตรในการเรียนพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่ง คือ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็น ประโยชน์ได้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป”

ในที่สุดกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาขึ้น เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2514 และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2535 (ปัจจุบันใช้ระเบียบ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2546) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อ

ฝ่ายศาสนจักร และฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือ ทางฝ่ายศาสนจักรจะได้ศาสนทายาทที่ดีมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ดำรงอยู่ในสมณธรรม สมควรแก่ภาวะสามารถธำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไป และถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ลาสิกขาบทไปแล้ว สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้ หรือเข้าราชการสร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าให้แก่ตนเองและบ้านเมืองสืบต่อไปด้วยเช่นกัน ในระยะเริ่มแรกมีเจ้าอาวาส 51 แห่งรายงานเสนอจัดตั้งต่อกรมการศาสนา

หลักสูตร ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมี 8 กลุ่มสาระ ได้แก่ ภาษาไทย, คณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์, สังคมศาสตร์, ศาสนาและวัฒนธรรม, สุขศึกษา และพลศึกษา, ศิลปะ, การงานพื้นฐานอาชีพ และเทคโนโลยีและภาษาต่างประเทศ และมีวิชาพระปริยัติธรรมประกอบด้วยวิชาภาษาบาลี และวิชาธรรมวินัยเป็นวิชาเฉพาะในส่วนของวิชาสามัญใดที่ขัดแย้งต่อพ ระธรรม วินัย หรือ ไม่เหมาะสมต่อสมณะได้มีการปรับปรุงแก้ไข และทำความเข้าใจความตกลงกับกระทรวงศึกษาธิการ

อัตลักษณ์ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานอกจากจะจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ยังได้สนองงานคณะสงฆ์ด้านการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรมและบาลีอีกด้วย โดยได้จัดให้มีการเรียนการสอนตามหลักสูตรนักธรรมและบาลีให้สอดคล้องกับนโยบายของคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ทั้งนี้ ในการประชุมมหาเถรสมาคม เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2555 ที่ประชุมมหาเถรสมาคมมีมติเห็นชอบให้ปรับปรุงโครงสร้าง เวลาเรียนและเกณฑ์การจบการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตามคำสั่งประธาน คณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ 1/2555 ลงวันที่ 19 เมษายน 2555 เรื่องการปรับปรุงโครงสร้างเวลาเรียนและเกณฑ์การจบการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนสามารถสอบผ่านธรรมสนามหลวงและบาลีสนามหลวงได้ โดยเพิ่มหน่วยกิตวิชาภาษาบาลีและวิชาพระพุทธศาสนา (พุทธประวัติ ธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติ) ทั้งนี้ ผู้ที่จะจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้ต้องสอบได้นักธรรมชั้นตรีเป็นอย่างต่ำ และจะจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้ต้องสอบได้นักธรรมชั้นโทเป็นอย่างต่ำ (มติมหาเถรสมาคมที่ 388/2555) นอกจากนี้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ยังได้ปรับตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ.2554–2558) ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยให้ใช้ผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนของผู้เรียนตามเป้าหมายเฉพาะของสถานศึกษา (หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมคือวิชา พุทธประวัติและธรรมวินัยวิชาศาสนปฏิบัติ และวิชาภาษาบาลี) นอกจากผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานอีกด้วย ในการนี้ เพื่อดำเนินการ ดังกล่าว สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงได้ร่วมกับสถาบันทดสอบทางการศึกษา แห่งชาติ (องค์การมหาชน)

แนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนก สามัญศึกษา

แนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนก สามัญศึกษาการศึกษาคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาดำเนินตามแนวไตรสิกขาโดยยึดถือพุทธ พจน์ คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลักเพื่อให้ประพฤติปฏิบัติตนดำรงรักษาและเผยแผ่ พรหมจรรย์อันเป็นระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ดำเนินชีวิตตามหลักการแห่งพระธรรมวินัย วงการคณะสงฆ์ไทยได้พลิกโฉมหน้าไปอย่างมาก โดยได้มีการจัดการศึกษาสมัยใหม่เพิ่มขึ้นอีก ไม่เหมือนสมัยดั้งเดิมที่เน้นอยู่เฉพาะการศึกษาแผนกนักธรรมและภาษาบาลีเท่านั้นแต่ได้ เปลี่ยนมาเป็นระบบการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาปริยัติธรรมสายสามัญและ มหาวิทยาลัย ระดับอุดมศึกษาขึ้นไป เพื่อเน้นให้พระสงฆ์มีความสมบูรณ์ทางความรู้ในหลายๆ ด้าน โดยเน้น ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างประเทศด้วยขณะนี้สังคมไทยกำลังสนใจเรื่อง โครงสร้างการบริหารองค์กรต่างๆ และสังคมการศึกษา มีการเปลี่ยนแปลง มีการใช้เทคโนโลยี มากขึ้น กำหนดให้ครูอาจารย์เป็นผู้บริหารมีอาชีพในการกำหนดวิธีการและเครื่องมือในการ วัดจริยธรรม คุณธรรม และวัดคุณภาพทั้งภายในและภายนอก ในการประกันคุณภาพทาง การศึกษา ส่วนในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ต่างๆ ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เมื่อการศึกษาทางโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และ มีความตระหนักที่จะนำศีลธรรมเข้าไปแก้ปัญหของสังคม เช่น รัฐบาลได้ สนับสนุนให้พระเป็น ครูสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศเป็นต้น ดังนั้น กระบวนการจัดการ ศึกษาของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม จึงควรที่จะมีการ เปลี่ยนแปลง ปรับปรุงให้เข้าเป็นระบบ เพื่อจะได้รองรับเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถเข้ามาศึกษา ในคณะสงฆ์ และสามารถเทียบโอนกันได้ก็จะทำให้เด็กที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา อยู่แล้ว ได้ศึกษาทั้งฝ่ายธรรมและฝ่ายโลกควบคู่กันไป

สรุป

แนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาสืบเนื่องมาตั้งแต่ยุคสมัยพุทธกาล เพื่อให้ผู้มีจิตศรัทธาเข้ามาศึกษา พระพุทธศาสนา ตามพุทธบัญญัติพระวินัย กุลบุตรที่จะเข้า มาสู่สถาบันแห่งนี้ต้องบรรพชา อุปสมบท สามเณรมีอายุ 7 ปีขึ้นไป พระภิกษุอายุ 20 ปีขึ้นไป โดยต้องได้ศึกษา พระสูตรตันตปิฎก พระวินัยปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก หลักสูตรนี้ใช้ หลักการท่องจำ เรียกว่า มุขปาฐะ โดยการแต่งเป็นร้อยแก้ว ร้อยกรอง เพื่อสะดวกในการท่องจำ ผู้เรียนจะเลือกเรียนตามความสมัครใจขณะนี้ ต่อมาพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ประเทศไทยได้มีการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยจนเกิดเป็นการศึกษาของสงฆ์สามแผนก อันได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ปัจจุบัน สังคมไทยกำลังสนใจเรื่องโครงสร้างการบริหารองค์กรต่างๆ และสังคม การศึกษา มีการเปลี่ยนแปลง มีการใช้เทคโนโลยีมากขึ้นกำหนดให้ครูอาจารย์เป็นผู้บริหารมืออาชีพในการกำหนดวิธีการและเครื่องมือในการวัดจริยธรรม คุณธรรม และวัดคุณภาพทั้ง ภายในและภายนอก ในการประกันคุณภาพทางการศึกษา ส่วนในการปฏิรูปกระบวนการ เรียนรู้ ให้ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เมื่อการศึกษาทางโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมีความตระหนักที่จะนำศีลธรรมเข้าไป แก้ปัญหาของสังคม เช่น รัฐบาลได้ สนับสนุนให้พระเป็นครูสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ เป็นต้น ดังนั้น กระบวนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์โดยเฉพาะพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลี และแผนกธรรมจึงควรที่จะมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้เข้าเป็นระบบ เพื่อจะได้รองรับเด็กที่ จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถ เข้ามาศึกษาในคณะสงฆ์ และสามารถเทียบโอนกันได้ก็จะ ทำให้เด็กที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา อยู่แล้ว ได้ศึกษาทั้งฝ่ายธรรมและฝ่ายโลกควบคู่กันไป และเป็นการสร้างศาสนทายาทและเปิด โอกาสให้เป็นทางเลือกใหม่ในการศึกษาของชาติ เพราะเหตุว่าการเรียนในโรงเรียนทั่วไปนั้นจะมี ปัญหาเรื่องยาเสพติด เรื่องคุณธรรมจริยธรรม ถ้าเข้ามาบวชเรียนในวัด พระจัดการดูแลให้ คือ จัดศาสนศึกษาซึ่งเป็?นการจัดการศึกษา สำหรับพระภิกษุสามเณรที่เข้ามาบวชเรียนเพื่อเป็นทางเลือก หนึ่งของผู้ต้องการให้ลูกของ ตนเองมีคุณธรรมและจริยธรรม เข้ามาบวชเรียนเพื่อที่จะเป็นพลเมือง ดีของชาติ และรัฐจะต้อง ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณเหมือนโรงเรียนทั่วไป

เอกสารอ้างอิง

- พระครูบรรพตภาวนาวิธาน วิ. (2560). การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษาของ พระสังฆาธิการในจังหวัดนครนายก. วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2560.
- วิโรจน์ วิชัย. (2560). “พัฒนาการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมในจังหวัดเชียงใหม่”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 6(2), 397-406.
- สุนันท์ อยู่คงดี. (2555). “พระพุทธศาสนาในประเทศไทย”. วารสารวิชาการศรีประทุม ชลบุรี. 9(1), 3-10.
- พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปญโญ). (2562). การศึกษาสงฆ์สมัยพุทธกาล. สารนิพนธ์พุทธ ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดธีรภัทร์ นาสีโล. (2564). การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาทางการศึกษาโดยใช้ หลักสังคหวัตถุ 4 วารสารมหาจุฬานาครีตรศน์. ที่ 8 ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม 2564.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปริยัติกิตติธำรง. (2563). พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม สารนิพนธ์พุทธศาสตร บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวินัยธรสุริยา รวิวิโส. (2561). การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนพระปริยัติ ธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการ บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น.
- พระสมุห์โอภาสโอภาโส. (2561). การบริหารกิจการคณะสงฆ์ : มิติว่าด้วยเรื่องการจัด การศึกษาคณะสงฆ์ไทย วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สังคมศาสตร์ ปริทรรศน์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน 2561.
- พระเทพสิทธิมงคล. (2561). การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสมัยสุโขทัย วารสารสันติ ศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 6 ฉบับพิเศษ.

พระครูสังฆรักษ์ปัญญาพล ปญญาพโล. (2560). “การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมสู่ความเป็นเลิศ”. วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 8 (2), 91-104.

พุทธปรัชญาเถรวาทกับความจริงทางวิทยาศาสตร์*

Theravada Buddhist Philosophy and Scientific Truth

พระมหาตันทฐวัฒน์ สุนทจิตฺโต (ถ้ำวาปี)

Phramaha Tunthawat Sunthajitto (Tunwapee)

สมดช นามเกต

Somdet Namket

บุญส่ง สิ้นรฺนอก

Boonsong Sinnok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nongkhai Campus, Thailand

Tunthawat .Sunthajitto @gmail.com.

บทคัดย่อ

พุทธปรัชญาเถรวาทกับความจริงทางวิทยาศาสตร์มีวิวัฒนาการมาจากความสงสัยในปรากฏการณ์ของธรรมชาติ ด้วยหลักการเช่นนี้จึงกล่าวได้ว่าวิทยาศาสตร์คือความรู้ในความสงสัยในธรรมชาติ มีมาตั้งแต่มีมนุษย์เกิดขึ้นมาอาศัยอยู่บนโลกนี้ แต่ตามที่มีหลักฐานทางวิชาการที่ปรากฏ ก็นับได้ว่าเริ่มต้นเมื่อราว 2,500 กว่าปี มาแล้ว ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ มาสมัยกรีกรุ่งเรือง จนมาถึงสมัยความจริงทางวิทยาศาสตร์ ที่นับว่าสำคัญของงานวิจัยฉบับนี้ อาศัยข้อสรุปทางวิทยาศาสตร์เรื่องทฤษฎีกลศาสตร์ฟิสิกส์สัมพันธ์ภาพกับทฤษฎีกลศาสตร์ฟิสิกส์ควอนตัม ที่ใช้อธิบายทฤษฎีพลังงานจิต จึงสรุปได้ว่าความจริงในทางวิทยาศาสตร์มีสองสิ่งที่สำคัญคือ ปรากฏการณ์ธรรมชาติ ซึ่งนับรวมทุกสิ่งไม่ว่าโดยธรรมชาติหรือจากการสร้างสรรค์กับผู้สังเกตการณ์ หรือ ผู้มีส่วนร่วม ความจริงทางพุทธปรัชญาเถรวาท ก็สรุปได้สองสิ่งเช่นกัน และถือว่าตรงกันหรือเหมือนกันกับความจริงทางวิทยาศาสตร์ คือ สภาวะสิ่งถูกรู้ หรือ ธรรมธาตุ หนึ่ง เป็นสภาวะตามธรรมชาติไม่ว่าจะโดยธรรมชาติหรือจากการสร้างสรรค์ กับ สภาวะผู้รู้ หรือ ธาตุรู้ สองจะเห็นความเหมือนกันของทั้งสองศาสตร์ได้ว่ามีสองสิ่ง คือเรื่องของ

* Received 1 December 2022; Revised 14 December 2022; Accepted 26 December 2022

ปรากฏการณ์ในสรรพสิ่งทางธรรมชาติที่รวมแม้จะปรากฏขึ้นที่จิตใจมนุษย์ กับสถานะของผู้รู้
ซึ่งก็คือจิตใจมนุษย์

คำสำคัญ: พุทธปรัชญาเถรวาท, วิทยาศาสตร์

Abstract

Theravada Buddhism philosophy and scientific truth has evolved out of suspicion of natural phenomena. Based on this principle, it can be said that science is the knowledge of natural wonder. It has existed since human beings were born to live in this world. But according to the academic evidence that appears It can be counted that it started about 2,500 years ago, since ancient Greece to the glorious Greek era until the age of scientific truth considered the importance of this research. Based on scientific conclusions about the theory of mechanics, physics, relativity, with the theory of quantum physics mechanics used to explain the theory of psychic energy. So, it can be concluded that there are two important facts in science. The natural phenomenon, which includes everything, whether natural or constructive, with an observer or participant or viewer two. Theravada Buddhist philosophy two things can be summed up as well and are considered identical or identical to scientific facts is the state of things being known or the dharma elements; one is a natural state, whether by nature or from creation; and the state of knowledge or the knowing element; two things can be seen as the same between the two sciences that there are two things. It is a matter of phenomena in all natural beings that are included even in the human mind. With the condition of the knowledgeable this is the human mind.

Keywords: Phuttapha Theravada, science

บทนำ

พุทธปรัชญาเถรวาทกับความจริงในวิทยาศาสตร์ ทำให้ศาสนาพุทธได้กลายเป็นประเด็นหนึ่งในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและวิทยาศาสตร์ มีการอ้างว่า คำสอนทั้งทางปรัชญาทั้งทางจิตวิทยาในศาสนาพุทธ มีส่วนที่เหมือนกันกับแนวคิดทางวิทยาศาสตร์และทางปรัชญา ยกตัวอย่างเช่น ศาสนาพุทธสนับสนุนให้ทำการตรวจสอบธรรมชาติอย่างเป็นกลาง ๆ แนวคิดที่นิยมบางอย่าง เชื่อมคำสอนศาสนาพุทธกับทฤษฎีวิวัฒนาการ ทฤษฎีกลศาสตร์ควอนตัม และทฤษฎีจักรวาลวิทยา แต่ว่า นักวิทยาศาสตร์โดยมาก เห็นความแตกต่างระหว่างคำสอนทางศาสนาและเกี่ยวกับอภิปรัชญาของศาสนาพุทธ กับระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ ในปี ค.ศ. 1993 มีการตีพิมพ์แบบจำลองที่แปลงมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการทางประชาชน (theory of cognitive development) ของฌ็อง ปียาแฌ ที่เสนอว่า ศาสนาพุทธเป็นวิธีการทางความคิดแบบที่สี่ นอกเหนือไปจากไสยศาสตร์ (magic) วิทยาศาสตร์ และศาสนา มีการกล่าวถึงศาสนาพุทธว่ามีเหตุผลและไม่ใช่วิธีการที่หักล้างไม่ได้ (dogma) และมีหลักฐานที่แสดงว่า เป็นมาอย่างนี้แล้วมาตั้งแต่ต้นแม้จะมีผู้ที่เสนอว่า ลักษณะเช่นนี้มีการให้ความสำคัญมากในปัจจุบัน และเป็นการตีความใหม่โดยบางส่วน (Tambiah, Stanley Jeyaraja, 1990)

แต่ว่า ไม่ใช่ว่า ทุกนิกายในศาสนาพุทธ จะหลีกเลี่ยงการมีความเชื่อที่หักล้างไม่ได้ หรือสามารถวางตัวเป็นกลางเกี่ยวกับเรื่องเหนือธรรมชาติ หรือว่าเปิดใจที่จะยอมรับการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ (ที่อาจจะขัดกับหลักศาสนา) รูปแบบของศาสนาพุทธมีหลายอย่าง รวมทั้งแบบมีความเชื่ออย่างมั่นคงในลัทธิของตน (fundamentalism) แบบเน้นการบูชา แบบอันวอนผีบ้าน และแบบที่มีความเชื่อทางไสยศาสตร์ต่าง ๆ อย่างไรก็ดี มีการอ้างถึงความเหมือนกันระหว่างการตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์และแนวคิดวิถิพุทธ ในปี ค.ศ. 2005 องค์ทะไลลามะที่สิบสี่ เทนซิน เกียตโซ ได้กล่าวปาฐกถาในงานประชุมของสมาคมประสาทวิทยาศาสตร์ (Society for Neuroscience) ในเมืองวอชิงตัน ดี.ซี. ที่กำหนด "การตั้งความสงสัยเกี่ยวกับ

เรื่องสัมบูรณ์ (คือความเชื่อว่าสิ่งนี้ต้องเป็นอย่างนี้เท่านั้น)" และการพึ่งอาศัยความเป็นเหตุผล (causality) และประสบการณ์นิยม (empiricism) ว่าเป็นหลักที่เหมือนกันในพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ (Deegalle, Mahinda, 2006)

พุทธปรัชญาเถรวาทผู้วิจัยมุ่งศึกษา ความหมายของพุทธปรัชญาเถรวาท มูลเหตุการเกิดพุทธปรัชญาเถรวาท ความสำคัญของพุทธปรัชญาเถรวาท ประโยชน์ของพุทธปรัชญาเถรวาท องค์ประกอบสำคัญของพุทธปรัชญาเถรวาท พุทธปรัชญาเถรวาทมีคุณสมบัติ 4 ประการ ความเสื่อมสิ้นไปแห่งพุทธศาสนาปรัชญาเถรวาท 5 ประการ ดังนี้ ศ.ดร.วัชร งามจิตฺตเจริญ ได้ให้ความหมายของพุทธศาสนาปรัชญาเถรวาท ไว้ว่า “พระพุทธานุศาสน์ที่ก่อตั้งขึ้นโดยองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือที่นิยมเรียกโดยย่อว่า “พระพุทธเจ้า” นั้นได้รับการสืบทอดมาเป็นลำดับโดยพระสาวกของพระองค์ จนกระทั่งหลังจากพุทธปรินิพพานได้ราว 100 ปี จึงเกิดการแตกแยกนิกายอย่างชัดเจนหลังการสังคายนาครั้งที่ 2 การแตกแยกครั้งนั้นได้แตกเป็น 2 นิกายหรือ 2 กลุ่ม คือกลุ่มของพระยสกาภิกษุและกลุ่มของภิกษุวัชชีบุตร โดยเรียกกลุ่มแรกว่าเป็นนิกาย “เถรวาท” (สเถรวาท ในภาษาสันสกฤต) เพราะเป็นกลุ่มที่อนุรักษ์แนวคิดของกลุ่มพระเถระผู้ทำสังคายนาในครั้งแรกที่มีพระมหากัสสปเถระเป็นประธาน ซึ่งพยายามที่จะรักษาคำสอนดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด และเรียกกลุ่มหลังว่าเป็นนิกาย “อามรวาท” เพราะเป็นกลุ่มของภิกษุที่ถือเอาแนวคิดของอาจารย์ของตนเป็นหลัก” (วัชร งามจิตฺตเจริญ, 2556)

ในบทความนี้ จึงได้กล่าวถึงสาระสำคัญของพุทธปรัชญาเถรวาทกับความจริงทางวิทยาศาสตร์ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ความหมายของพุทธปรัชญาเถรวาทและความหมายของวิทยาศาสตร์ มูลเหตุการเกิดพุทธปรัชญาเถรวาท ความสำคัญของพุทธปรัชญาเถรวาท ประโยชน์ของพุทธปรัชญาเถรวาท องค์ประกอบสำคัญของพุทธปรัชญาเถรวาท

พุทธปรัชญาเถรวาทกับความจริงในวิทยาศาสตร์

พุทธศาสนาที่เกิดจากการแตกแยกในครั้งแรกสมัยที่มีการสังคายนาครั้งที่สอง ความหมายที่สอง หมายถึงพุทธศาสนาเถรวาทยุคหลังที่มีการพัฒนาขึ้นจากเดิม และไปเจริญ

แพร่หลายทางด้านใต้ของอินเดียจนได้รับการเรียกขานว่าเป็นพุทธศาสนาฝ่ายใต้หรืออาจจะอธิบายแยกออกเป็นเถรวาทเก่าและเถรวาทใหม่ ซึ่งเถรวาทใหม่ก็คือเถรวาทเก่าที่มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ ปัจจุบันพุทธศาสนาเถรวาทนิกายย่อยอื่นๆ ได้สูญสลายไปหมดแล้ว คงเหลือแต่พุทธศาสนาเถรวาทที่สืบทอดมาแต่ครั้งพุทธกาล และถือกันว่าเป็นพุทธศาสนาที่รักษาคำสอนดั้งเดิมหรือมีคำสอนใกล้เคียงกับคำสอนในครั้งพุทธกาลมากที่สุด และพยายามรักษาคำสอนดั้งเดิม ของพระพุทธเจ้าและพระสาวกไว้ในพระไตรปิฎกที่ถือเป็นคัมภีร์หลักของนิกาย มูลเหตุการเกิดพุทธปรัชญาเถรวาท 1) เพราะความสงสัยในกฎของธรรมชาติ 2) เพราะความเมตตาขององค์พระศาสดา 3) เพราะความต้องการให้มวลมนุษย์ได้พ้นทุกข์โดยสิ้นเชิงและได้ประสบความผาสุกอย่างแท้จริง 4) เพราะความรู้แจ้งความจริงแห่งชีวิตความสำคัญของพุทธปรัชญาเถรวาท 1. ศาสนาพุทธสร้างระเบียบความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้เป็นไปในแนวเดียวกัน เป็นบรรทัดฐานของสังคม 2. ศาสนาพุทธเป็นที่พึ่งและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจของมนุษย์ 3. ศาสนาพุทธช่วยยกระดับจิตใจ ทำคนให้เป็นมนุษย์ เป็นผู้ควรแก่การเคารพนับถือ 4. ศาสนาพุทธช่วยสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของความเป็นมนุษย์และบำเพ็ญตนเป็นคนมีประโยชน์ 5. ศาสนาพุทธเป็นพลังใจให้สามารถเผชิญชีวิตด้วยความกล้าหาญไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมและความตาย ทำให้มีความสงบสุขและผาสุกในชีวิต 6. ศาสนาพุทธเป็นแหล่งกำเนิดจริยธรรม เพราะมีหลักธรรมสอนให้คนประพฤติในแนวทางที่ถูกต้อง 7. ศาสนาพุทธเป็นพื้นฐานกฎศีลธรรมของสังคม 8. ศาสนาพุทธเป็นบ่อเกิดแห่งศิลปะและวัฒนธรรมของประเทศ 9. ศาสนาพุทธช่วยให้ชีวิตครอบครัวอบอุ่น เป็นแหล่งผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าให้แก่สังคม 10. ศาสนาพุทธเป็นบ่อเกิดแห่งวิทยาการต่างๆ 11. ศาสนาพุทธช่วยสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อกัน ช่วยขจัดช่องว่างทางสังคม สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันให้เกิดขึ้น เป็นรากฐานแห่งความสามัคคี และการร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาชุมชน และสร้างความสงบสุขความมั่นคงให้แก่ชุมชน 12. ศาสนาพุทธเป็นมรดกล้ำค่าแห่งมนุษยชาติ เป็นความหวังและวิถีทางสุดท้ายแห่งความอยู่รอดของมวลมนุษยชาติ

ประโยชน์ของพุทธปรัชญาเถรวาท มีดังนี้ 1. ศาสนาพุทธสนองความต้องการทางจิตใจของมนุษย์ เช่น สอนให้ทำความดี ละความชั่ว ละอายต่อการทำบาปทุกชนิด 2. ศาสนาพุทธ

สอนให้คนเป็นอิสระจากการครอบงำของกิเลสตัณหา โดยใช้สติปัญญาเป็นเครื่องชี้แนะในทางที่ถูกต้อง 3. ศาสนาพุทธทำให้มนุษย์ปกครองตนเองได้ในที่ทุกสถานและกาลเวลา 4. ศาสนาพุทธสอนให้มนุษย์มีจิตใจสะอาด ไม่กล้าทำความชั่วทั้งในที่ลับและที่แจ้ง 5. ศาสนาพุทธทำให้มนุษย์ผู้ประพฤติดำเนินจากความทุกข์ความเดือดร้อน และช่วยให้มนุษย์ประสบความสำเร็จและความสงบสุขของจิตใจเป็นขั้นๆ จนบรรลุเป้าประสงค์ สูงสุดของชีวิต 6. ศาสนาพุทธทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ มีความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ช่วยให้เขามีหลักในการดำเนินชีวิต ให้ชีวิตมีความหมายและความหวัง และช่วยให้เกิดเสถียรภาพและความสงบสุขในสังคม 7. ศาสนาพุทธช่วยส่งเสริมและสร้างสรรค์ให้เกิดผลงานที่มีค่าในด้านศิลปะและวัฒนธรรมแก่สังคม (दन्यो षो योरा, 2552)

องค์ประกอบสำคัญของพุทธปรัชญา ได้แก่ เถรวาทศาสตร์ คือ พระพุทธเจ้าจุดมุ่งหมาย คือ นิพพาน พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หลักปฏิบัติ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สมณะ วิปัสสนา บทสวดมนต์ พระไตรปิฎก คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก หลักธรรม คือ ไตรลักษณ์ อริยสัจ 4 มรรค 8 ปฏิจจสมุปบาท มงคล 38 นิกาย คือ เถรวาท มหายาน วัชรยาน สังโยชน์ (บาลี : samyojana) คือ กิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์, ธรรมที่มัดสัตว์ไว้กับทุกข์ หรือ กิเลส เครื่องร้อยรัดจิตใจให้จมในวัฏฏะ มี 10 อย่าง คือ โอรัมภาคิยสังโยชน์ สังโยชน์เบื้องต้น 5 ได้แก่ สักกายทิฏฐิ - มีความเห็นว่าร่างกายนี้เป็นของเรา มีความยึดมั่นถือมั่นในระดับหนึ่ง วิจิกิจฉา - มีความสงสัยในคุณของพระรัตนตรัย คือ คุณพระพุทธ คุณพระธรรม คุณพระสงฆ์ สลัปปตปราคาส - ความถือมั่นศีลพรตโดยสักว่าทำตามๆ กันไปอย่างงมงาย เห็นว่าจะบริสุทธิ์หลุดพ้นได้เพียงด้วยศีลและวัตร หรือ นาคีลพรตไปเพื่อเหตุผลอื่นไม่ใช่เพื่อเป็นปัจจัยแก่การสิ้นกิเลสตามราคะ - มีความติดใจในกามคุณปฏิมะ - มีความกระหนาบกระทั้งในใจ อุทธัมภาคิยสังโยชน์ สังโยชน์เบื้องสูง 5 ได้แก่ รูปราคะ - มีความติดใจในรูปฌาน อรูปราคะ - มีความติดใจในอรูปฌาน หรือ ความพอใจในนามธรรมทั้งหลายมานะ - มีความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน หรือ คุณสมบัติของตน อุทธัจจะ - มีความฟุ้งซ่าน อวิชชา - มีความไม่รู้จริง พระโสดาบันละสังโยชน์ 3 ข้อได้หมด คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สลัปปตปราคาส พระสกทาคามี ทำการละสังโยชน์ ข้อ 4-5 คือ กามราคะและปฏิมะให้เบาบางลงด้วยพระอนาคามี ละสังโยชน์ 5 ข้อแรก

ได้หมดพระอรหันต์ ละสังโยชน์ได้หมดทั้ง 10 ข้ออริยบุคคล แปลว่า บุคคลผู้ประเสริฐ, ผู้ไกลจากข้าศึก, ผู้ทำกาล้องแห่งสังสารวัฏได้แล้ว แบ่งได้หลายประเภท คือแบ่งอย่างใหญ่ได้ 2 คือ พระเสขะ และพระอเสขะ แบ่งตามประเภทบุคคลมี 4 ประเภท คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ และยังแบ่งย่อยเป็น 8 ประเภทจัดเป็น 4 คู่ได้อีก คือพระโสดาบันมรรค พระโสดาบันผล พระสกทาคามีมรรค พระสกทาคามีผล พระอนาคามีมรรค พระอนาคามีผลพระอรหันต์มรรค พระอรหันต์ผล (พระธรรมกิตติวงศ์, 2548)

พระอรหันต์ (พระ-อะ-ระ-หัน:บาลี : arahant) คือพระอริยบุคคลขั้นสูงสุด สามารถละสังโยชน์ ได้หมด 10 ข้อ แบ่งตามลักษณะมี 3 ประเภท 1) พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือ พระพุทธเจ้า คือผู้ตรัสรู้แล้วได้ทรงก่อตั้งพระพุทธศาสนา สามารถโปรดเวไนยสัตว์ให้หลุดพ้นจากวัฏสงสารได้ 2) พระปัจเจกพุทธเจ้า คือผู้ตรัสรู้เองได้แต่ไม่ประกาศศาสนา ไม่มีสาวกเกิดขึ้นได้เฉพาะในยุคที่ไม่มีพระพุทธศาสนาเท่านั้น 3) พระอรหันตสาวก คือสาวกผู้บรรลุเป็นพระอรหันต์ จากการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของ พระพุทธเจ้าพระอรหันต์ 2 ได้แก่ 1) สุกขวิปัสสกะ (สุข-แห้งแล้ง) ผู้เจริญวิปัสสนาล้วน แล้วได้ปฐมฌานเมื่อบรรลุอรหัตตผล เรียกอีกอย่างว่า วิปัสสนายานิก 2.) สมถยานิก ผู้มีสมถะเป็นฌาน ผู้เจริญสมถกรรมฐานจนได้ฌานก่อนแล้วจึงเจริญวิปัสสนาจนบรรลุอรหัตตผล เรียกอีกอย่างว่า อุภโตภาควิมุต พระอรหันต์ 4 ได้แก่ สุกขวิปัสสกะ ผู้เจริญวิปัสสนาล้วน เติวิชชะ ผู้ได้วิชา 3 ฉฬภิญโญ ผู้ได้ภิญญา 6 ปฏิสัมภีทปัตตะ ผู้บรรลุปฏิสัมภีทา 4 พระอรหันต์ 5 ได้แก่ ปัญญาวิมุต อุภโตภาควิมุต เติวิชชะ ฉฬภิญโญ ปฏิสัมภีทปัตตะ พระอรรคถาจารย์แสดงความหมายของพระอรหันต์ไว้ 5 นัยได้แก่ ไกลจากกิเลส กำจัดกิเลสได้หมดสิ้น เป็นผู้หมดสังสารวัฏคือการเวียนว่ายตายเกิด เป็นผู้ควรแก่การบูชาพิเศษของเทพและมนุษย์ทั้งหลายไม่มีที่ลับในการทำบาป ไม่มีความชั่วเสียหายที่จะต้องปิดบัง

สรุปว่า สาระประเด็นสำคัญในเรื่องนี้ ดังนี้ 1. พระพุทธศาสนาเถรวาทหมายถึง กลุ่มที่อนุรักษ์แนวคิดของกลุ่มพระเถระผู้ที่ทำสังคายนาครั้งแรก ที่มีพระมหากัสสปเถระเป็นประธาน ซึ่งพยายามรักษาคำสอนดั้งเดิมไว้ให้ได้มากที่สุด คำว่าเถรวาท เป็นชื่อรวมของทุกนิกายที่สืบทอดมาแต่ครั้งพุทธกาล 2. มูลเหตุการเกิดพระพุทธศาสนา เกิดจากความสงสัยในกฎของ

ธรรมชาติ เกิดจากพระเมตตาของพระพุทธเจ้า เกิดจากความต้องการให้มวลมนุษย์สิ้นทุกข์ประสบสุขอย่างแท้จริง เกิดจากเพื่อแสดงความรู้แจ้งเห็นจริงในความจริงของธรรมชาติ 3. ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ทำให้หล่อหลอมการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นไปในแนวทางเดียวกัน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นที่พึ่งทางจิตใจ ช่วยยกระดับจิตใจของมนุษย์ทำให้มีจิตสำนึกในความเป็นมนุษย์เพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม 4. ประโยชน์ของพระพุทธศาสนา แบ่งเป็นสองระดับ คือ ระดับสังคมส่วนรวมทำให้เกิดความสงบสุขในสังคมระดับต่างๆ และระดับส่วนบุคคลทำให้ได้รับความสุขในจิตใจจนขั้นสูงสุด 5. องค์ประกอบสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ พระพุทธเจ้า มีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือพระนิพพาน มีพระรัตนตรัยเป็นองค์ประกอบหลัก มีหลักปฏิบัติหลักคือศีล สมาธิ ปัญญา มีพระไตรปิฎกที่จัดไว้เป็นหมวดหมู่เป็นพระธรรมคำสั่งสอน มีนิกายเถรวาท มหานิกาย วัชรยาน สามนิกายหลักในปัจจุบัน มีสังโยชน์ 10 เป็นเครื่องวัดระดับความเป็นพระอริยะเจ้า 4 ประเภท 8 จำพวก ทั้ง ยังแบ่งประเภทพระอรหันต์ตามลักษณะ 3 ประเภท 2 ประเภท 4 ประเภท และ 5 ประเภท ตามคุณสมบัติที่มีบัญญัติไว้ 6. คุณสมบัติของพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งสัจธรรมความจริงเป็นสัลเลขธรรมข้อปฏิบัติที่สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติตามชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ได้ตามความสามารถ 7. ความเสื่อมสิ้นไปแห่งพระพุทธศาสนา เกิดจากความเสื่อมสิ้นแห่งมรรคผลนิพพาน ความเสื่อมสิ้นแห่งการปฏิบัติ ความเสื่อมสิ้นของปริยัติ ความเสื่อมสิ้นแห่งเพศ ความเสื่อมสิ้นแห่งธาตุ

หลักธรรมที่สำคัญในพุทธปรัชญาเถรวาท

หลักธรรมที่สำคัญในพุทธศาสนาปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาปฏิบัติจนสมบูรณ์ปฐมเทศนา ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร (ทางสายกลางและอริยสัจสี่) หลักไตรลักษณ์ในอนัตตลักษณะสูตรอนุปปกัปปิกถา อาทิตตปริยายสูตร โอวาทปาติโมกข์-หัวใจพระพุทธศาสนา กาลามสูตร กรรม ในฐานกฎธรรมชาติอย่างหนึ่ง มหาสติปัฏฐานสูตร ดังนี้

ปฏิบัติจนสมบูรณ์ แปลพอให้ได้ความหมายในเบื้องต้นว่า การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายโดยอาศัยกัน การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันและกันจึงเกิดมีขึ้น หรือการที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันมาปฏิบัติจนสมบูรณ์ เป็นหลักธรรมอีกหมวดหนึ่ง ที่

พระพุทธเจ้าทรงแสดงในรูปของกฎธรรมชาติ หรือหลักความจริงที่มีอยู่โดยธรรมดา ไม่เกี่ยวกับการอุบัติของศาสนาทั้งหลาย พุทธพจน์แสดงปฏิจจสมุปบาทในรูปของกฎธรรมชาติว่า ดังนี้ 1. ปฏิจจสมุปบาทเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญมาก ด้วยแสดงความเป็นเหตุเป็นผลของสภาวะต่างๆ ที่มีผลต่อกันและกัน ไม่เพียงแต่จำกัดความหมายเพียงแค่ทางด้านจิตใจเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงสรรพสิ่งที่ปรากฏอยู่บนโลก หลักธรรมนี้เปรียบเหมือนเป็นแก่นของหลักธรรมทั้งหมด หลักธรรมอื่นๆ เป็นหลักรองมีบทบาทเสริมหลักปฏิจจสมุปบาท และหลักปฏิจจสมุปบาทนี้เองที่แสดงความจริงที่ตรงกับหลักการทางวิทยาศาสตร์ 2. ปฏิจจสมุปบาทเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการภาวนาจนตรัสรู้ 3. ปฏิจจสมุปบาทแสดงความหมายเป็นสองนัยยะ คือ นัยยะที่แสดงถึงกระบวนการ เกิดดับของทุกข์ ในขณะที่ชีวิตปัจจุบัน อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นระยะสั้น อีกหนึ่งคือ นัยยะที่แสดงถึงกระบวนการ เกิด-ดับ ของทุกข์ระยะยาว ข้ามภพข้ามชาติ 4. ปฏิจจสมุปบาทแสดงอริยสัจคือความไม่รู้เป็นต้นเหตุของความหลงหรือความรู้ต่างๆ เพราะฉะนั้นจะอย่างไรให้รู้ นั่นคือการพิจารณาตามหลักปฏิจจสมุปบาท 5. ปฏิจจสมุปบาทเป็นหลักธรรมสากลที่จะมีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้หรือไม่ หลักธรรมนี้ก็ยังคงเป็นอมตะธรรมอยู่ตลอดไป

ปฐมเทศนา ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร (ทางสายกลางและอริยสัจสี่)

ปฐมเทศนานี้เป็นเทศนาครั้งแรกที่มีความสำคัญ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงทางที่พระองค์ปฏิบัติ ได้ทรงแสดงธรรมที่ได้ทรงตรัสรู้ ได้ทรงแสดงญาณคือความรู้ของพระองค์ที่เกิดขึ้นในธรรมนั้น ถ้าจะตั้งปัญหาว่า พระพุทธเจ้าทรงดำเนินทางปฏิบัติอย่างไรจึงได้ตรัสรู้ พระพุทธเจ้าได้ ตรัสรู้อะไร พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ด้วยความรู้ที่มีลักษณะอย่างไร ปัญหาเหล่านี้ก็อาจตอบได้ด้วยพระสูตรนี้ 1. ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรและอริยสัจสี่ เป็นปฐมมถา รัสที่ทรงตรัสสั่งสอนพระปัญจวัคคีย์ทำให้เกิดพระรัตนตรัยขึ้นบนโลก อันเป็นเครื่องยืนยันถึงการบรรลุธรรมได้ของมนุษย์ผู้ใด 2. ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นธรรมที่แสดงถึงแนวปฏิบัติทางสายกลาง 3. ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรและอริยสัจสี่ เป็นธรรมทรงแสดงเพื่อความรู้เพื่อการพ้นทุกข์ทางจิตใจ

อนัตตลักขณสูตร แปลว่า พระสูตรที่แสดงลักษณะเครื่องหมายว่าเป็นอนัตตา มิใช่อัตตาตัวตน พระสูตรนี้พระพุทธองค์ทรงแสดงต่อพระปัญจวัคคีย์ที่ได้รับการอุปสมบทด้วยเอหิ

ภิกขุจากพระพุทธรองค์แล้ว เป็นพระสูตรที่ 2 มีใจความโดยย่อดังต่อไปนี้ (ว. มหา. 4/24/20-24) 1. อนัตตลักษณะสูตร เป็นพระสูตรที่แสดงลักษณะเครื่องหมายว่าเป็นอนัตตา มิใช่อัตตาตัวตน 2. อนัตตลักษณะสูตรเป็นพระสูตรที่กล่าวถึงโทษในการยึดมั่น 5 และผลสำเร็จในการละวาง 5

อนุปฺพุพฺพิกา แปลว่า ถ้อยคำที่กล่าวโดยลำดับตั้งแต่เบื้องต้นขึ้นไปมี 6 คือ 1. อนุปฺพุพฺพิกา แปลว่า ถ้อยคำที่กล่าวโดยลำดับตั้งแต่เบื้องต้นขึ้นไปมี 5 คือ ทานกถา สีลกถา สัคคกถา กามาทีนวกถา เนกขัมมานิสังสกถา 2. ทาน แปลว่า ให้ เป็นชื่อของวัตถุ แปลว่าวัตถุที่ให้ เป็นชื่อของเจตนา แปลว่าเจตนาเป็นเหตุให้ ทางพระพุทธศาสนาแสดงทานด้วยมุ่งให้บุคคลทำการบริจาค เป็นการสงเคราะห์ อนุเคราะห์ หรือ บูชา เป็นการเผื่อแผ่ความสุขให้แก่ผู้อื่น และด้วยมุ่งกำจัดโลภะคือความโลภ มัจฉริยะคือความตระหนี่ในจิตใจของตนด้วย 3. สีล แปลว่า ปกติ หมายถึงความปกติกาย ปกติวาจา ปกติใจ ไม่ถูกกิเลสดึงไปให้ประพฤติ พุจริตต่างๆ ฉะนั้นจึงต้องมี วิริติเจตนา ความตั้งใจอดทนจากความขี้เกียจ จึงจะเป็นศีล 4. สวรรค์ แปลว่าที่เป็นที่ของเป็นที่ติดกันได้ ที่เป็นที่มียารมณ์อันเลิศก็ได้ ตามที่เข้าใจกัน สวรรค์เป็นโลกอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งบุคคลผู้ทำความดีจะพึงเข้าถึงในเวลาที่ยืนชีวิตไปจากโลกนี้แล้ว 5. กามาทีนพ คือโทษของกาม สวรรค์ได้ชื่อว่ากาม คือเป็นที่รักใคร่ ที่ปรารถนา ที่พอใจ เป็นอย่างยิ่ง คำว่ากามนั้น เป็นวัตถุที่เป็นภายนอกดังกล่าวนั้นส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งเป็นชื่อของกิเลสในใจของบุคคล คือเป็นชื่อของความใคร่ ความปรารถนา ความพอใจ เมื่อมีความใคร่ ความปรารถนา ความพอใจ เป็นกิเลส กามในจิตใจ วัตถุข้างนอกจึงได้พลอยเป็นกามไปด้วย แต่ถ้าจิตใจไม่มีกิเลสกามอยู่วัตถุภายนอกก็เป็นวัตถุเฉยๆ ไม่เป็นกามของผู้นั้น 6. เนกขัมมะ คือการออกจากกาม การออกจากกามนั้น ออกจากกาย ได้แก่การออกบวชประการหนึ่ง ออกจากใจ ได้แก่การท าจิตใจให้เป็นสมาธิจนสงบระงับจากกาม จากอกุศลกรรมทั้งหลายอีกประการหนึ่ง เป็นเหตุทำให้จิตใจสงบและมีความสุข ตัดความกังวลห่วงใยอันเกี่ยวกับกามด้วยประการทั้งปวง (ส . สฬา. 18/159/215.)

อาทิตตปริยายสูตร ในพระสูตรนี้ ในตอนแรก พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า สิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน สิ่งทั้งปวงคืออะไรบ้าง ก็ได้ทรงยกขึ้นแสดงเป็นหมวดๆ สาระประเด็นสำคัญในเรื่องนี้ ดังนี้ 1) อาทิตตปริยายสูตร เป็นพระสูตรที่ขยายเหตุที่มาของเวทนาจากการยึดมั่น 5 ด้วย

อายตนะ ภายนอกภายในทั้ง 6 2) อาทิตตปริยายสูตร เป็นพระสูตรที่ทรงแสดงถึงความรู้จน สันกิเลสได้ โดยมีความหมายถึงจิตเป็นผู้รู้ หรือผู้สันกิเลส หรือเกิดความรู้เท่าทันสภาวะของ ธรรมชาติของจิต (วิ. มหา. 4/62/55.)

โอวาทปาติโมกข์-หัวใจพระพุทธศาสนาพระโอวาทนี้ประมวลพระพุทธวาทะ ประมวล พระพุทธศาสนา ด้วยข้อความเพียง 3 คาถาครึ่ง ฉะนั้นพระโอวาทนี้จึงเป็นที่นับถือว่า แสดง หัวใจพระพุทธศาสนา ตามที่ท่านพระธรรมสังคากาจารย์ ได้รวบรวมไว้ว่าดังนี้ “ขันติ ปรม ตโป ตีติกขา” ขันติคือความทนทาน เป็นบรมตบะ “นิพพาน ปรม วทนติ พุทธา” พระพุทธะ คือพระผู้รู้ทั้งหลายกล่าวว่านิพพานเป็นอย่างยิ่ง “น หิ ปพฺพชิโต ปฺรฺบุพฺผาติ สมณโหติ ปฺร วิ เหฐยฺนโต” บรรพชิตคือนักบวช ผู้ยังทำ ร่ายผู้อื่นอยู่ เบียดเบียนผู้อื่นอยู่ ไม่ชื่อว่าสมณะ นี่เป็น พระคาถาแรก พระคาถานี้แสดงพระพุทธวาทะของพระพุทธะ ที่แปลว่า พระผู้รู้ ไว้ 3 ข้อ 1. ขันติ ความทนทาน เป็นบรมตบะ 2. นิพพาน เป็นบรมธรรม 3. บรรพชิตคือนักบวช ผู้ยังทำ ร่ายผู้อื่น เบียดเบียนผู้อื่นอยู่ ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ (มหาปทานสูตรที่ มหา. 10/57/54.)

นิพพาน หลักใหญ่ในอภิธรรมอีกอย่างหนึ่งคือนิพพาน ซึ่งเป็นหลักที่ครบ 4 ท่าน อธิบายไว้ในที่นี้ว่า เรียกว่า นิพพาน ก็เพราะออกจากตัณหา ที่มีชื่อเรียกว่า วาณะ ซึ่งแปลว่า เครื่องเสียบแทง เหมือนอย่างลูกศรซึ่งเป็นเครื่องเสียบแทง พุดอย่างง่าย ๆ โดยไม่ต้องอาศัย พญานาครในอภิธรรมหรือในที่อื่นว่า เมื่อลูกศรคือกิเลสในจิตใจออกทั้งหมดได้ก็เป็นนิพพาน เพราะฉะนั้นตามสภาพ นิพพานจึงมีเพียงอย่างเดียว แต่อาจจำแนกโดยเหตุบางประการได้ 2 คือ สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ แปลว่า นิพพานธาตุที่มีปัญจขันธ์เหลือ ได้แก่ นิพพานของพระ อรหันต์ผู้มีชีวิตอยู่ และอนุปปาทิเสสนิพพานธาตุ แปลว่า นิพพานธาตุที่ไม่มีปัญจขันธ์เหลือ ได้แก่ นิพพานของพระอรหันต์ผู้ที่ดับขันธ์แล้ว (อง. นวก. 23/393/216.)

กาลามสูตร ว่าด้วยมิให้เชื่อโดยอาการ 10 อย่างพระผู้มีพระภาคเจ้า (ผู้มีคุณควรคบ หรือมีคุณควรนับถือ) พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จจาริกไปในโกศลชนบท (เมืองขึ้นในแคว้นโกศล) บรรลุถึงเกสปุตตนิคม (เมืองชื่อเกสปุตตะ) ซึ่งเป็นที่อยู่แห่งหมู่ชนกาลามโคตร (วงศ์กาลามะ) ชาวกาลามะผู้อยู่ในเกสปุตตนิคมได้พร้อมกันไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นหมู่ กาลามชนชาวเกสปุตตนิคมนั้นเป็นปกติแล้ว จึงทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า มีสมณะพราหมณ์

พวกหนึ่ง มาถึงเกสบุตรนิคมนี้ สมณพราหมณ์พวกนั้นพูดแสดงแต่ถ้อยคำของตนเชิดชูให้เห็นว่าดีชอบ ควรจะถือตามถ้อยคำเดียว พูดคัดค้านข่มถ้อยคำของผู้อื่น ดูหมิ่นเสียว่าไม่ดี ไม่ชอบ ไม่ควรถือตาม ทำถ้อยคำของตนให้เป็นปฏิบัติข่มถ้อยคำของผู้อื่น ครั้นสมณพราหมณ์อีกพวกหนึ่งมาถึงเกสบุตรนิคมนี้อีก ก็เป็นเหมือนพวกก่อน เป็นอย่างนี้ทุกๆ หมู่ จนข้าพระองค์มีความสงสัยไม่รู้วาทานสมณะเหล่านั้น ใครพูดจริง ใครพูดเท็จ ดังนี้ 1. กาลามสูตร ว่าด้วยมิให้เชื่อโดยอาการ 10 อย่าง คือ 1.อย่าได้ถือโดยได้ฟังตามกันมา 2. อย่าได้ถือโดยลำดับสืบๆ กันมา 3. อย่าได้ถือโดยความตื่นว่าได้ยินว่าอย่างนี้ๆ 4. อย่าได้ถือโดยอ้างตำรา 5. อย่าได้ถือโดยเหตุนึกเดาเอา 6. อย่าได้ถือโดยนัยคือคาดคะเน 7. อย่าได้ถือโดยความตรึกตามอาการ 8. อย่าได้ถือโดยชอบใจว่าต้องกันกับลัทธิของตน 9. อย่าได้ถือโดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อได้ 10. อย่าได้ถือโดยความนับถือว่าสมณะผู้นี้เป็นครูของเรา มหาสติปัฏฐานสูตรพระสูตรนี้ ทรงแสดงขณะที่ทรงประทับที่นิคมชื่อ กัมมาสทัมมะ แคว้นกुरु ทรงตรัสสอนภิกษุทั้งหลายว่า หนทางเป็นทิไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ เพื่อก้าวล่วงความโศก ความคร่ำครวญ เพื่อให้ความทุกข์กายทุกข์ใจตั้งอยู่ไม่ได้ เพื่อบรรลุลหรรณที่ถูกต้อง เพื่อทำให้แจ้งพระนิพพาน คือ มหาสติปัฏฐานสูตรเป็นหลักธรรมเพื่อการบรรลุลหรรณที่ถูกต้อง เพื่อทำให้แจ้งพระนิพพาน คือ ตั้งสติกำหนดพิจารณาภายในกาย ตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนาในเวทนา ตั้งสติกำหนดพิจารณาจิตในจิต ตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรมในธรรม (ที.ม. ข้อ 273-300)

คำกล่าวของนักวิทยาศาสตร์

นีลส์ บอร์ นักฟิสิกส์ผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาฟิสิกส์ในปี ค.ศ. 1922 ได้กล่าวไว้ว่าโดยขนานกับบทเรียนที่ได้เกี่ยวกับทฤษฎีอะตอม [เราจะต้องหันไปสนใจ] ปัญหาทางญาณวิทยาประเภทที่นักปราชญ์เช่นพระพุทธเจ้าและเล่าจื๊อได้เผชิญมาแล้ว เมื่อเราพยายามจะทำความเข้าใจกลไกอันระหว่างความเป็นผู้ชมและผู้แสดง ในละครชีวิตอันยิ่งใหญ่ (Niels, Bohr, 1958)

เบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ นักปราชญ์ผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมในปี ค.ศ. 1950 ได้พรรณนาศาสนาพุทธว่าเป็นปรัชญาเชิงวิทยาศาสตร์และ speculative philosophy โดยกล่าวว่าศาสนาพุทธเป็นการผสมกันของทั้งปรัชญาเชิงวิทยาศาสตร์และ speculative philosophy ซึ่งสนับสนุนระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ และทำตามนั้นจนถึงที่สุด ที่อาจเรียกได้ว่าเป็น

เหตุผลนิยม ในศาสนาเราอาจจะพบคำตอบต่อคำถามที่น่าสนใจเช่น "อะไรคือจิตและสสาร ในระหว่างทั้งสองนั้นอะไรสำคัญกว่า โลกนี้ดำเนินไปมีจุดประสงค์อะไรหรือไม่ มนุษย์เกี่ยวข้องกับธรรมชาติอย่างไร มีแบบการใช้ชีวิตที่ประเสริฐหรือไม่" เป็นศาสตร์ที่รับช่วงต่อในที่ที่วิทยาศาสตร์พาไปไม่ได้เพราะว่าความจำกัดทางเครื่องมือของวิทยาศาสตร์

ส่วนนักวิทยาศาสตร์ชาวอเมริกันผู้เป็นบิดาของระเบิดปรมาณู ดร. เจ. โรเบิร์ต ออพเพนไฮเมอร์ใช้อุปมาเกี่ยวกับศาสนาพุทธเมื่ออธิบายหลักความไม่แน่นอน คือ สิ่งที่พุทธศาสนาพิชิตก็คือเรื่องของจิต

ยกตัวอย่างเช่น ถ้าเราถามว่า ตำแหน่งของอิเล็กตรอนอยู่ที่เดียวกันหรือไม่ เราต้องตอบว่า ไม่ใช่ ถ้าเราถามว่า ตำแหน่งของอิเล็กตรอนเปลี่ยนไปตามกาลเวลาหรือไม่ เราต้องตอบว่า ไม่ใช่ ถ้าเราถามว่า อิเล็กตรอนกำลังอยู่เฉย ๆ หรือไม่ เราก็ตอบว่า ไม่ใช่ ถ้าเราถามว่า อิเล็กตรอนกำลังเคลื่อนไปอยู่หรือไม่ เราก็ตอบว่า ไม่ใช่ พระพุทธเจ้าทรงให้คำตอบเช่นนี้เมื่อมีการถามถึงสภาพของอัตตาหลังจากตายแล้ว แต่คำตอบเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องคุ้นเคยต่อนักวิทยาศาสตร์ยุคคริสต์ศตวรรษที่ 17 และ 18

เปรียบเทียบความจริงระหว่างวิทยาศาสตร์และพุทธปรัชญาเถรวาท

วัตถุประสงค์หลักของงานวิจัยนี้คือการแสดงความเหมือนกันของความจริงของทั้งวิทยาศาสตร์และพุทธปรัชญาเถรวาท ที่เป็นที่ยอมรับกันของเหล่าบรรดานักวิทยาศาสตร์ชั้นนำระดับโลก อันจะเป็นเหตุให้เกิดความน่าสนใจหันมาศึกษาของชนรุ่นใหม่อีกอย่างกว้างขวางและเจาะลึกลงไปในรายละเอียด ข้อมูลทางวิชาการที่ยกมาอ้างอิงถึงในบทที่ 2 ได้ยกทฤษฎีสัมพัทธภาพและทฤษฎีควอนตัมมาเป็นหลัก ทฤษฎีพลังงานจิตเป็นรอง โดยมีทฤษฎีอื่นเป็นส่วนเสริม และ บทที่ 3 ได้ยกพุทธประวัติเป็นหลัก การบรรลุธรรมของสาวกในครั้งพุทธกาลเป็นรอง โดยมีเนื้อหาส่วนอื่นเป็นส่วนเสริม เป็นงานวิจัยที่กล่าวถึงข้อมูลที่เป็นวงกว้างต้องการให้ครอบคลุมเนื้อหาเพื่อให้เห็นภาพความเชื่อมโยงกันได้อย่างชัดเจน โดยไม่ต้องการจะเปรียบเทียบเป็นรายประเด็น ซึ่งสามารถสรุปเป็นคำอธิบายเชิงความสัมพันธ์ตามกรอบแนวคิดการวิจัย ได้ดังนี้

หัวข้อความจริงในวิทยาศาสตร์และความจริงในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นความรู้พื้นฐานที่เป็นหลักสากลเป็นการอธิบายเพื่อปูพื้นฐาน ทฤษฎีวิวัฒนาการการกำเนิดโลกและเอกภพ กล่าวถึงมีสภาวะความว่างเปล่า มีพลังงานบริสุทธิ์ในความว่างเปล่า มีปรากฏการณ์ที่ต้องใช้เวลานานมากจนมาเป็นเอกภพ ทฤษฎีวิวัฒนาการมานุษยวิทยาและวิวัฒนาการของมนุษย์ กล่าวถึงทฤษฎีที่อธิบายความเป็นมาของมนุษย์จนถึงในปัจจุบันนี้ การกำเนิดขึ้นของศาสนา เมื่อมีมนุษย์จึงมีศาสนาเกิดขึ้น วิวัฒนาการปรัชญาวิทยาศาสตร์สมัยต่างๆ ปรัชญาเกิดขึ้นเมื่อราว 2,500 กว่าปีมาแล้ว โดยมีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ พุทธปรัชญาเถรวาทและพุทธประวัติ เกิดขึ้นในเวลาใกล้เคียงกับปรัชญา ซึ่งแสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงค้นพบความจริงใกล้เคียงในเวลาที่มีการเกิดขึ้นของปรัชญา ทฤษฎีกาลศาสตร์ฟิสิกส์สัมพัทธภาพของไอน์สไตน์และทฤษฎีกาลศาสตร์ฟิสิกส์ควอนตัม เป็นความจริงที่ใกล้เคียงหรือเหมือนกันกับพุทธปรัชญาเถรวาทมากที่สุด เกิดขึ้นหลังการค้นพบความจริงของพระพุทธเจ้าสองพันกว่าปี หลักธรรมที่สำคัญในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นเครื่องใช้พิสูจน์เป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมอันเป็นความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้เหมือนความรู้ในวิทยาศาสตร์ ทฤษฎีพลังงานจิต เป็นการรวมเอาโครงสร้างพื้นฐานทางทฤษฎีสัมพัทธภาพและทฤษฎีควอนตัม ที่รวมเอาผู้มีส่วนร่วมใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ แล้วใช้ทฤษฎีควอนตัมอธิบายสมบัติทางฟิสิกส์ควอนตัมของ อนุภาค-คลื่น ที่มีสภาวะเหมือนจิตใจมนุษย์ ที่ตรงกับคำอธิบายทางพุทธปรัชญาเถรวาท การบรรลุธรรมของสาวกในครั้งพุทธกาล ด้วยความหลากหลายของผลสำเร็จที่แสดงออกถึงการบรรลุสู่จะธรรมหรือการเข้าถึงความจริงอันเป็นเครื่องพิสูจน์ และเป็นเครื่องยืนยันถึงการมีอยู่ของความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบมาแล้วกว่า 2,500 ปี ที่มนุษย์สามารถเข้าถึงได้ในช่วงชีวิต

จากการศึกษาความจริงระหว่างวิทยาศาสตร์และพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น ผู้วิจัยมุ่งที่จะเปรียบเทียบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 มีประเด็นสำคัญที่สามารถเปรียบเทียบได้ในเรื่องความหมายของความจริง วิวัฒนาการของการเข้าถึงความจริง วิธีการเข้าถึงความจริง ประเภทของความจริง ลักษณะของความจริง เกณฑ์วัดความจริง ประโยชน์ของความจริง และสาระสำคัญของความจริง ซึ่งในทัศนะดังกล่าวนี้จะได้เปรียบเทียบถึงความคล้ายคลึงและความแตกต่างกัน ดังนี้

ความหมาย วิทยาศาสตร์ หมายถึงความรู้ในธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เมื่อมีความรู้ความเข้าใจในตัวธรรมชาติและกฎเกณฑ์ธรรมชาติ แล้วก็นำเอาความรู้มาใช้ประโยชน์ เอามาจัดสรรกระบวนการ ประยุกต์เหตุปัจจัย ทำการประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ นำมาใช้ประโยชน์สนองความต้องการของมนุษย์ได้ วิทยาศาสตร์เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้ มีขอบเขต มีระเบียบ กฎเกณฑ์ เป็นความรู้ที่มีรากฐานมาจากการสังเกต วิทยาศาสตร์ดั้งเดิมหมายเอาความรู้ที่สามารถพิสูจน์ได้จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกายเท่านั้น นอกเหนือจากนี้วิทยาศาสตร์จะไม่ยอมรับ แต่ปัจจุบันนี้เมื่อเกิดการค้นพบความรู้ใหม่ๆ วิทยาศาสตร์ได้รวมเอาผู้สังเกตการณ์ (จิต) เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ด้วย ความหมายของวิทยาศาสตร์สามารถสรุปได้ 3 อย่าง คือ

1. วิทยาศาสตร์ คือ องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่แน่นอน
2. วิทยาศาสตร์ คือ องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของมนุษย์เป็นองค์ประกอบด้านเนื้อหาของวิทยาศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์ คือ องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ซึ่งจัดรวมไว้อย่างมีระเบียบแบบแผนและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไว้ใช้ในการแสวงหาความรู้

พุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง กลุ่มที่อนุรักษแนวคิดของกลุ่มพระเถระผู้ทำสังคายนาครั้งแรก ที่มีพระมหากัสสปเถระเป็นประธาน ซึ่งพยายามรักษาคำสอนดั้งเดิมไว้ให้ได้มากที่สุด คำว่าเถรวาท เป็นชื่อรวมของทุกนิกายที่สืบทอดมาแต่ครั้งพุทธกาล

ความคล้ายคลึง จากการศึกษาเปรียบเทียบความหมายของทั้งสองดังกล่าวดังนี้

วิทยาศาสตร์ หมายถึง ความจริงที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสที่มีอยู่ในธรรมชาติหรือสรรพสิ่งในจักรวาล มีกฎเกณฑ์อยู่ในตัว เป็นกฎของธรรมชาติอันเป็นสากลที่ใครๆ ก็สามารถที่จะเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกัน เป็นความรู้ที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยหลักของเหตุและผล ตามขั้นตอนและกระบวนการในทางวิทยาศาสตร์ มีระเบียบแบบแผนมีวิธีการที่จะใช้ในการแสวงหาความรู้ เป็นเรื่องสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของมนุษย์ที่ไม่ได้หมายรวมเอาสิ่งที้นอกเหนือจากประสาทสัมผัส ทั้งนี้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสังเกตแล้วพิจารณาด้วยเหตุและผลโดยมี

วิวัฒนาการหรือพัฒนาการของการส่งต่อองค์ความรู้ที่ทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยมีการตั้งเป็นกฎ ทฤษฎี หรือหลักการขึ้นไว้ให้เป็นองค์ความรู้ใช้สืบค้นได้ต่อเนื่อง วิทยาศาสตร์ในสมัยปัจจุบันได้รวมเอาผู้สังเกตการณ์ (จิต) เข้าเป็นส่วนร่วมของปรากฏการณ์ด้วย

พุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง พระพุทธศาสนาที่รักษาคำสอนของพระพุทธองค์ที่ทรงตรัสรู้ความจริงของธรรมชาติ โดยผ่านการบำเพ็ญเพียรทางจิต โดยยึดถือรักษาความบริสุทธิ์ของคำสอนดั้งเดิมหรือพยายามรักษาคำสอนให้ใกล้เคียงกับคำสอนในครั้งพุทธกาลมากที่สุด ทั้งนี้ยังรวมถึงข้อวัตรปฏิบัติหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ตลอดจนศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณีที่เกิดขึ้นตามมาภายหลังจนเป็นเอกลักษณ์ของพุทธปรัชญาเถรวาท ในบรรดาคำสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวกได้ถูกบันทึกไว้ในพระไตรปิฎกที่ถือเป็นคัมภีร์หลักๆของนิกาย โดยมีพัฒนาการของพุทธปรัชญาเถรวาทสืบต่อผ่านกาลเวลามาอย่างยาวนาน

ความแตกต่าง

วิทยาศาสตร์ หมายถึงความรู้ที่ได้จากการทดลองหรือทดสอบจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 เป็นการศึกษาระบบธรรมชาติเพื่อที่จะมีความรู้ความเข้าใจในตัวของธรรมชาติ แล้วนำเอาความรู้นั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยนำมาจัดเป็นกระบวนการเพื่อประดิษฐ์สิ่งต่างๆ นำมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ วิทยาศาสตร์เน้นไปในทางด้านเรื่องของวัตถุที่จะนำมาใช้ตอบสนองความต้องการ ทำให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์ได้มีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น วิทยาศาสตร์หมายถึงความจริงที่เป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องภายนอกตัวมนุษย์เรื่องของโลกและจักรวาล และเรื่องภายในกายของมนุษย์ก็ตาม ต้องสามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 วิทยาศาสตร์จึงจะสามารถยอมรับว่ามีอยู่จริงนอกเหนือจากนั้นจะไม่ยอมรับพุทธปรัชญาเถรวาท พุทธศาสนาเถรวาทเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงตรัสรู้ได้ด้วยพระองค์เองแต่เพียงพระองค์เดียว เป็นคำสอนที่มีความพยายามรักษาสาระสำคัญของพระธรรมคำสั่งสอนไว้ให้ถูกต้องมากที่สุด โดยการสืบส่งต่อมาด้วยพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา นั่นเป็นการแสดงว่าความรู้ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้เป็นความจริงที่ต้องรักษาไว้ให้คงความบริสุทธิ์ให้ได้มากและนานที่สุด ซึ่งจะต่างจากวิทยาศาสตร์ที่มีการพัฒนาองค์

ความรู้เพิ่มขึ้นอยู่ตลอดตามการค้นพบทฤษฎีใหม่ๆ เปรียบเทียบ ความหมาย ของวิทยาศาสตร์ และพุทธปรัชญาเถรวาทมีความคล้ายคลึงและความแตกต่างกัน

พุทธปรัชญาเถรวาทกับความจริงทางวิทยาศาสตร์

ความจริงในวิทยาศาสตร์และความจริงในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นความรู้พื้นฐานที่เป็นหลักสากลเป็นการอธิบายเพื่อปูพื้นฐาน ทฤษฎีวิวัฒนาการการกำเนิดโลกและเอกภพ กล่าวถึงมีสภาวะความว่างเปล่า มีพลังงานบริสุทธิ์ในความว่างเปล่า มีปรากฏการณ์ที่ต้องใช้เวลานานมากจนมาเป็นเอกภพ ทฤษฎีวิวัฒนาการมานุษยวิทยาและวิวัฒนาการของมนุษย์ กล่าวถึงทฤษฎีที่อธิบายความเป็นมาของมนุษย์จนถึงในปัจจุบันนี้ การกำเนิดขึ้นของศาสนา เมื่อมีมนุษย์จึงมีศาสนาเกิดขึ้น วิวัฒนาการปรัชญาวิทยาศาสตร์สมัยต่างๆ ปรัชญาเกิดขึ้นเมื่อราว 2,500 กว่าปีมาแล้ว โดยมีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ พุทธปรัชญาเถรวาทและพุทธประวัติ เกิดขึ้นในเวลาใกล้เคียงกับปรัชญา ซึ่งแสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงค้นพบความจริงใกล้เคียงในเวลาที่มีการเกิดขึ้นของปรัชญา ทฤษฎีกลศาสตร์ฟิสิกส์สัมพัทธภาพของไอน์สไตน์และทฤษฎีกลศาสตร์ฟิสิกส์ควอนตัม เป็นความจริงที่ใกล้เคียงหรือเหมือนกันกับพุทธปรัชญาเถรวาทมากที่สุด เกิดขึ้นหลังการค้นพบความจริงของพระพุทธเจ้าสองพันกว่าปี หลักธรรมที่สำคัญในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นเครื่องใช้พิสูจน์เป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมอันเป็นความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้เหมือนความรู้ในวิทยาศาสตร์ ทฤษฎีพลังงานจิต เป็นการรวมเอาโครงสร้างพื้นฐานทางทฤษฎีสัมพัทธภาพและทฤษฎีควอนตัม ที่รวมเอาผู้มีส่วนร่วมใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ แล้วใช้ทฤษฎีควอนตัมอธิบายสมบัติทางฟิสิกส์ควอนตัมของ อนุภาค-คลื่น ที่มีสภาวะเหมือนจิตใจมนุษย์ ที่ตรงกับคำอธิบายทางพุทธปรัชญาเถรวาท การบรรลุธรรมของสาวกในครั้งพุทธกาล ด้วยความหลากหลายของผลสำเร็จที่แสดงออกถึงการบรรลุสัจจะธรรม หรือการเข้าถึงความจริงอันเป็นเครื่องพิสูจน์ และเป็นเครื่องยืนยันถึงการมีอยู่ของความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบมาแล้วกว่า 2,500 ปี ที่มนุษย์สามารถเข้าถึงได้ในช่วงชีวิต วิทยาศาสตร์ ความจริงที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสที่มีอยู่ในธรรมชาติหรือสรรพสิ่งในจักรวาล มีกฎเกณฑ์อยู่ในตัว เป็นกฎของธรรมชาติอันเป็นสากลที่ใครๆ ก็สามารถที่จะเข้าถึงได้อย่างเท่า

เทียมกัน เป็นความรู้ที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยหลักของเหตุและผล พุทธปรัชญาเถรวาท พระพุทธศาสนาที่รักษาคำสอนของพระพุทธองค์ที่ทรงตรัสรู้ความจริงของธรรมชาติ โดยผ่านการบำเพ็ญเพียรทางจิต โดยยึดถือรักษาความบริสุทธิ์ของคำสอนดั้งเดิมหรือพยายามรักษาคำสอนให้ใกล้เคียงกับคำสอนในครั้งพุทธกาลมากที่สุด ทั้งนี้ยังรวมถึงข้อวัตรปฏิบัติหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ตลอดจนศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณีที่เกิดตามมาภายหลังจนเป็นเอกลักษณ์ของพุทธปรัชญาเถรวาท

สรุป

พุทธปรัชญาเถรวาทกับความจริงในวิทยาศาสตร์นับแต่ที่มีวิวัฒนาการของเผ่าพันธุ์มนุษย์เกิดขึ้นมาบนโลกนี้ และแม้แต่บรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายก็ดี ก็เกิดมีศาสนาเกิดขึ้นตามความนิยามที่ว่าศาสนาเกิดขึ้นเพราะความกลัว การกลัวในที่นี้คือการกลัวทุกสิ่งทุกอย่าง อันเกิดจากความไม่รู้จริงในเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ของสรรพสิ่งในธรรมชาติ เมื่อความกลัวเกิดขึ้นเป็นไปโดยสามัญสำนึกของสัญชาตญาณของสัตว์ย่อมที่จะคิดหาทางป้องกันความกลัว หรือหาสิ่งคุ้มภัย หรือหาสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ หรือเป็นเครื่องรวมกันอยู่อย่างสงบสันติสุขในกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อการดำรงอยู่ของกลุ่มคน จึงเกิดมีวิวัฒนาการทางความเชื่อทางศาสนาเกิดขึ้นมาตามลำดับ โดยเริ่มจากการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เช่น ภูเข่า ต้นไม้ ดวงอาทิตย์ เป็นต้น ซึ่งต่อมาพัฒนามานับถือเทพเจ้า จนพัฒนามาเป็นศาสนาแบบเทวนิยมกับแบบอเทวนิยมอย่างไรในปัจจุบันนี้ ซึ่งพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทถือว่าเป็นศาสนาแบบอเทวนิยม ความจริงในทางวิทยาศาสตร์มีสองสิ่งที่สำคัญคือ ปรากฏการณ์ธรรมชาติ หนึ่ง ซึ่งนับรวมทุกสิ่งไม่ว่าโดยธรรมชาติหรือจากการสร้างสรรค์ กับ ผู้สังเกตการณ์ หรือ ผู้มีส่วนร่วม หรือ ผู้ดูแลเหตุการณ์สอง ความจริงทางพุทธปรัชญาเถรวาท สองสิ่งเช่นกันและถือว่าตรงกันหรือเหมือนกันกับความจริงทางวิทยาศาสตร์ คือ สภาวะสิ่งถูกรู้ หรือ ธรรมชาติ หนึ่ง เป็นสภาวะตามธรรมชาติไม่ว่าจะโดยธรรมชาติหรือจากการสร้างสรรค์ กับ สภาวะผู้รู้หรือ ชาติรู้ สอง จะเห็นความเหมือนกันของทั้งสองศาสตร์ได้ว่ามีสองสิ่ง คือเรื่องของปรากฏการณ์ในสรรพสิ่งทางธรรมชาติที่รวมแม้จะปรากฏ

ขั้นที่จิตใจมนุษย์ กับสภาวะของผู้รู้ ซึ่งก็คือจิตใจมนุษย์ ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้ากลับพบว่า ทั้งปรากฏการณ์และผู้รู้ต่างก็มีต้นกำเนิดมาจากสิ่งเดียวกัน นั่นคือพลังงานดั้งเดิม ต่างกันตรงที่พลังงานจิตจะต้องมีวิวัฒนาการมาจากพลังงานดั้งเดิมอย่างแนบเนียน เพียงแต่กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ยังหาคำตอบไม่ได้ในตอนนี้ ด้วยกฎของทฤษฎีพลังงาน ที่ว่าพลังงานจะไม่มีการสูญสลายไปเพียงแค่แปรเปลี่ยนสถานะได้ จึงกล่าวได้ว่าสภาวะต่างๆจะยังคงดำรงโดยอยู่ได้ สภาวะที่มีความแปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ความจริงที่เป็นหนึ่งเดียวในรายงานการวิจัยฉบับนี้ คือเรื่องพลังงานเป็นต้นกำเนิดของสรรพสิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). ราชบัณฑิต พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด. (วัดราชโอรสาราม: กรุงเทพมหานคร: 2548).
- วัชร งามจิตรเจริญ. (2556). พุทธศาสนาเถรวาท. พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- दनัย ไชโยธา. นานาศาสนา. (2539). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- Niels, Bohr (1958). Atomic Physics and Human Knowledge. John Wiley and Sons.
- Yong, Amos (2005). "Buddhism and Science: Breaking New Ground (review)". Buddhist-Christian Studies. 25: 176–180.
- Lopez, Donald S. Jr (2008). Buddhism and Science: A Guide for the Perplexed. University of Chicago Press.
- Tambiah, Stanley Jeyaraja. (1990). Magic, Science and Religion and the Scope of Rationality. Cambridge University Press.
- Deegalle, Mahinda. (2006). Buddhism, Conflict and Violence in Modern Sri Lanka (New York: Routledge).

ภาวะผู้นำเชิงคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา*

Qualitative Leadership of School Administrators

ฐิติวัฒน์ หมั่นกิจ

Thitiwat Mankit

นักวิชาการอิสระ, ประเทศไทย

Independent Academician, Thailand

Thitiwattao@gmail.com

บทคัดย่อ

ภาวะผู้นำเชิงคุณภาพเป็นศิลปะที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งต่อนักบริหารที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ เนื่องจากผู้นำจะมีส่วนสำคัญในการกำหนดปัญหา ตัดสินใจ วางแผน และรับผิดชอบต่อความอยู่รอดหรือการพัฒนาของกลุ่ม สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาแล้ว การที่จะเป็นผู้บริหารในระดับมืออาชีพนั้น ต้องมีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล มีมุมมองในการบริหารการทำงานเชิงกลยุทธ์ รู้จักการประมวลวิเคราะห์ ประเมินและตัดสินใจ ต้องมีวิสัยทัศน์ใหม่ในการบริหารจัดการให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องปรับแนวคิดในการบริหารจัดการบูรณาการที่เน้นการแก้ปัญหาและดำเนินการพัฒนาที่ผสมผสานชัดเจนทั้งเชิงนโยบายและภาคปฏิบัติ ต้องมีพฤติกรรมการบริหารแบบเชิงรุก เน้นผลงานหรือผลสำเร็จตามเป้าหมายและคุณภาพ ผู้นำควรที่จะสร้างวัฒนธรรมองค์กรปลูกจิตสำนึกให้บุคลากรมีความรักองค์กร สร้างความผูกพันทางใจที่มีอยู่ในตัวบุคคลกับองค์กรของตนถ้าตัวบุคคลใดปฏิบัติงานด้วยใจที่ผูกพันในความรักองค์กรแล้วก็จะส่งผลให้งานนั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงคุณภาพ, ผู้บริหาร, สถานศึกษา

* Received 1 December 2022; Revised 15 December 2022; Accepted 27 December 2022

Abstract

Qualitative leadership is an art that is essential and crucial for executives to lead their organizations to success. This is because the leader takes an important part in defining problems, making decisions, planning and being responsible for the survival or development of the group for school administrators to be a professional manager must have a far-sighted vision strategic work management perspective know how to analyze evaluate and decide. There must be a new vision in management for efficient operations. The concept of integrated management must be adjusted that focuses on problem solving and development that combines both policy and practice. Must have proactive management behavior. Focus on results or achievements according to goals and quality. Leaders should create an organizational culture, raise awareness for personnel to love the organization, create a mental bond that exists in individuals and their organizations. If any person works with a commitment to love the organization, then it will result Make the work efficient and effective.

Keyword: Qualitative Leadership, Administrators, academy

บทนำ

ในสภาพที่สังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วการจัดการบริหารองค์กรต้องมีการปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ให้ทัน มิเช่นนั้นจะถูกทิ้งให้ล้าหลัง และจะประสบความล้มเหลวในการบริหารองค์กรเพราะความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กรย่อมขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้บริหารซึ่งเป็นผู้นำ องค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐ หรือเอกชน ต่างต้องการที่จะให้องค์กรของตนมีผู้นำเชิงคุณภาพมาเป็นนักบริหารในองค์กร ในส่วนของการบริหารจัดการศึกษาก็เช่นเดียวกัน ผู้บริหารนับเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการจัดการศึกษา”เพื่อเป็นหน่วยงานที่มีการบริหารจัดการ อย่างมีประสิทธิภาพ ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทางการศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่มีคุณภาพอย่าง

ทั่วถึงเท่าเทียมกัน มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความเป็นพลเมืองพลโลก โดยทุกภาคส่วนของสังคมต้องมีส่วนร่วมกันรับผิดชอบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) คำว่า “ผู้บริหาร ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติหมายถึงบุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งทั้งของภาครัฐและเอกชน การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพ กฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (พระราชบัญญัติ การศึกษา แห่งชาติ, 2542)

ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบัน ต้องมี คุณลักษณะที่โดดเด่น มีทักษะและบทบาทในการบริหาร การเปลี่ยนแปลงให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพการ ใช้ข้อมูลและสารสนเทศเพื่อใช้ในการกำหนดกลยุทธ์และนำไปสู่การปฏิบัติในอนาคต จากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ สามารถกำหนด ประเด็นศึกษาที่สำคัญ 4 ด้านหลักได้แก่ คุณลักษณะความเป็นผู้นำยุคใหม่ ทักษะยุคใหม่ บทบาทหน้าที่ และ คุณธรรม ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในการบริหารจัดการสถานศึกษา ได้มีการกล่าวถึง ครูมืออาชีพและผู้บริหารมืออาชีพ และถือกันว่าเป็นกลไกที่มีบทบาทสำคัญยิ่ง ทำให้การปฏิรูปการศึกษาไทย บรรลุผลตามเจตนารมณ์ และช่วยให้แผนแม่บทในการปฏิรูปการศึกษาของไทยเป็นไปได้อย่างมี ประสิทธิภาพ ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการบริหารจัดการสถานศึกษา คือ ผู้ที่มีตำแหน่งเป็นผู้บริหาร สถานศึกษา เนื่องจากในภาคปฏิบัติจะเป็นตัวการและเป็นกลไกหลักในการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ต้องทำหน้าที่และรับผิดชอบโดยตรงในการดูแล

ควบคุมกำกับและส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและการทำงานในส่วนต่างๆของสถานศึกษาให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายที่ได้วางไว้ ดังนั้น ความก้าวหน้า หรือ ความล้ำหลังของสถานศึกษาและคุณภาพของนักเรียน จะขึ้นอยู่กับ ความเป็นผู้นำและความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นหลัก ผู้ที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหาร สถานศึกษานั้น โดยภาพรวมแล้วจะมีภาระหลักที่สำคัญ 3 ด้านด้วยกัน คือ 1) ภาระด้านการบริหารงาน ภายในของสถานศึกษา ซึ่งมีงานวิชาการกิจการนักเรียนเป็นงานหลัก จากนั้นจะเป็นงานการเงินและ การงบประมาณงานบริหารบุคคล งานบริหารทั่วไป ฯลฯ 2) ภาระด้านการพัฒนาสถานศึกษาและการ พัฒนามาตรฐานและคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งมีกิจกรรมด้านการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นงานพื้นฐาน และมีงานด้านการพัฒนาอื่นๆ ประกอบ จะต้องมีการวางแผน มีการกำหนดการ ดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบททางการศึกษา สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ 3) ภาระด้านการประสานงานและการติดต่อกับหน่วยงานภายนอกสถานศึกษา ทั้งในระดับชุมชนหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานอื่นภายนอก ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ ภาระงานทั้ง 3 ด้าน ดังกล่าวนี้นี้ ล้วนมีความสำคัญและมีผลโดยตรงต่อการบริหาร จัดการและพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา และสะท้อนถึงความรู้ ความสามารถ ความเป็นนักบริหาร ระดับมืออาชีพ (Professional) ของตัวผู้บริหารทั้งสิ้น โดยเฉพาะในการ ดำเนินงานให้บรรลุผลตาม เป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาไทยและการที่มีระบบการปฏิรูประบบราชการไทยดำเนินคู่ขนานไปพร้อมกัน ซึ่งจะมีการเปรียบเทียบและสะท้อนให้เห็นถึงฝีมือและผลงานได้ชัดเจนขึ้น การทำงานของ ผู้บริหารสถานศึกษานั้นจะสลับซับซ้อนขึ้นกว่าเดิม จึงต้องการความเป็นนักบริหารมืออาชีพที่มีทั้ง ความรู้ ความสามารถทางการบริหารและความเป็นผู้นำทางวิชาการในการบริหารการศึกษาค่อนข้างสูง มากกว่าที่เคยเป็นอยู่เดิม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) นอกจากนี้ ผลการประเมินตรวจสอบรายงานผลการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559) (องค์การมหาชน) ปีการศึกษา 2559-2561 พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นมูลเหตุสำคัญประการหนึ่งที่มีผลทำให้การประเมินคุณภาพการศึกษา ไม่บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งเป็นเพราะผู้บริหารขาด

ภาวะผู้นำและปัจจัยอื่นๆ เช่น คุณลักษณะของตัวนักเรียน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562)

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าภาวะผู้นำเชิงคุณภาพของผู้บริหารในสถานศึกษา ย่อมมีผลต่อครูและนักเรียน รวมทั้งส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของสถานศึกษา ดังนั้นตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ต้องการให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีภาวะผู้นำเชิงคุณภาพในการบริหารสถานศึกษาผู้ศึกษาจึงได้นำเสนอภาวะผู้นำเชิงคุณภาพของผู้บริหารดังต่อไปนี้

ผู้นำเชิงคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา

ในทุกหน่วยงานหรือทุกองค์กรจะต้องมีผู้ที่ทำหน้าที่ผู้นำ ซึ่งผู้นำนี้อาจได้รับจากตำแหน่งหน้าที่ตามงานที่ได้รับมอบหมายหรือได้รับความไว้วางใจจากเพื่อนร่วมงานให้ปฏิบัติหน้าที่ผู้นำถ้าในองค์กรใดที่มีผู้นำที่ดีจะสามารถปฏิบัติงานต่างๆ ได้สำเร็จลุล่วงตามจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ และทำให้องค์กรมีความเจริญ ในทางตรงกันข้ามถ้าผู้นำไม่มีความรู้ความสามารถก็อาจส่งผลเสียต่อ องค์กรเช่นเดียวกัน จึงนับได้ว่าผู้นำเป็นบุคคลสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับองค์กรสำหรับความหมายของคำว่าผู้นำนั้นมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ภาวะผู้นำเชิงคุณภาพ

ความหมายภาวะผู้นำเชิงคุณภาพ (Qualitative Leadership) ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำไว้ต่างๆ ดังนี้

แซลลิส (Salis. 1993 : 88-89) ได้เสนอบทบาทของ ผู้นำคุณภาพในการพัฒนาสถาบัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำด้านคุณภาพ ดังนี้ 1) มีวิสัยทัศน์ 2) มุ่งมั่นในการปรับปรุงคุณภาพ 3) สร้างความเข้าใจและสื่อสารรายละเอียดสู่ทุกคน 4) มีการเน้นลูกค้า 5) การรับฟังเสียงสะท้อนจากผู้เรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 6) เป็นผู้นำการพัฒนาบุคลากร 7) การบริหารความ

ขัดแย้งของบุคลากร 8) การเป็นผู้นำนวัตกรรม 9) การมีโครงสร้างของสถาบัน ชัดเจน 10) การมีความมุ่งมั่นในการจัดอุปสรรค 11) การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ และ 12) มีการตรวจสอบและประเมินการปฏิบัติงานขณะเดียวกัน

เบอร์ริลล์; และ เลดอลเทอร์ (Burrill; & Ledolter. 1999: 296-297) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำคุณภาพว่าเป็นคุณลักษณะของผู้นำที่ ทำให้องค์การบรรลุเป้าหมายคุณภาพจะต้องมีลักษณะ ดังนี้ 1) มีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลง 2) มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและสื่อสารไปยังผู้ร่วมงาน 3) มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติ แบบดั้งเดิม 4) มีการเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับบุคคลอื่นๆ 5) มีความสามารถในการสร้างความร่วมมือ 6) มีวิสัยทัศน์ ค่านิยม การจูงใจ และ 7) มีพลังในการทำงาน

เรแมนน์ (Reimann, 1991: 8 -11) ให้แนวคิดว่าภาวะผู้นำคุณภาพจะต้องมีคุณลักษณะดังนี้ 1) การมีวิสัยทัศน์ 2) การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 3) การมีเป้าหมายเชิงรุก 4) การกำหนดความพึงพอใจของลูกค้า 5) มีการติดต่อสื่อสาร 6) การปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดองค์กร และ 7) การติดต่อกับลูกค้า

สโกลเทส (Scholtes, 1992: 113) ได้ให้หลักการคุณลักษณะของภาวะผู้นำคุณภาพว่าต้องประกอบด้วย 1) การมุ่งเน้นลูกค้า 2) การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง 3) การปรับปรุงกระบวนการอย่างต่อเนื่อง 4) การสร้างความมั่นใจในวิธีการทำงานร่วมกัน 5) การทำให้พันธกิจขององค์กรมีความชัดเจน 6) ต้องมีการเปลี่ยนแปลง 7) การเน้นทีมงาน และ 8) การศึกษาและอบรมอย่างต่อเนื่อง

เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni) ได้เสนอยุทธวิธีและยุทธศาสตร์สำหรับผู้นำที่มีคุณภาพเป็นหลัก 10 ประการที่เรียกว่า The 10 P Model of Quality Leadership โดยกล่าวว่า ผู้นำที่มีคุณภาพ จะต้องมียุทธวิธีดังนี้ คือ 1) ความจำเป็นพื้นฐาน 2) การมองการณ์ไกล 3) การมีหลักการ 4) หลักในการทำงาน 5) หลักการปกครอง 6) ความมุ่งมั่นประสงค์ 7) การวางแผน 8) ความยืดหยุ่น 9) การบริหารบุคคล 10) ความรักองค์กรจากแนวความคิดดังกล่าว สรุปได้ดังนี้

1. ความจำเป็นพื้นฐาน (prerequisites) เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni) เสนอแนวคิดว่าความจำเป็นพื้นฐาน ได้แก่ ทักษะที่จำเป็นของผู้นำที่จะพัฒนาและคงความสามารถของการ

เป็นผู้นำเบื้องต้นไว้ ซึ่งในทักษะเหล่านี้มีกล่าวไว้ในทฤษฎีผู้นำมากมายเช่น ทักษะในการแก้ไขข้อขัดแย้ง รูปแบบการตัดสินใจ การบริหารงานเป็นทีมและกระบวนการกลุ่ม เป็นต้น ทักษะของการเป็นผู้นำจัดเป็นยุทธวิธีในลักษณะที่ว่า ทักษะเหล่านี้เป็นเรื่องของสถานการณ์เฉพาะเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในระยะสั้นและเน้นที่จุดมุ่งหมายเฉพาะที่จะให้ผลผลิตออกมาจะพบว่า ผู้นำที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่มักจะมีทักษะพื้นฐานเหล่านี้อยู่ในตัวของแต่ละคนอยู่แล้ว เว้นเสียแต่ว่าจะมีทักษะทางนี้เก่ง มากน้อยต่างกันเท่านั้น ได้ดังนี้ 1.1 ทักษะในการแก้ไขข้อขัดแย้ง ความขัดแย้ง (Conflict) หมายถึง การดิ้นรนต่อสู้เพื่อความต้องการ ความปรารถนา ความคิด ความสนใจของบุคคล ที่ไปด้วยกันไม่ได้ หรือที่เป็นตรงกันข้าม ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ต้องเผชิญกับเป้าหมายที่ไม่สามารถทำให้ทุกฝ่ายพอใจ (Kae H. Chung, and Leon C. Megginson, 1981) ความขัดแย้งเป็นสภาพการที่เกิดขึ้นเมื่อสองฝ่ายหรือมากกว่าสองฝ่ายที่ต้องทำงานโดยพึ่งพาอาศัยกัน มีปฏิสัมพันธ์กัน มีความเห็นที่ไปด้วยกันไม่ได้ หรือไม่สอดคล้อง (Roy W. Pnewman and Margaret E. Brueht, 1982) ซึ่งบราวน์ (Brown) ได้ให้ความหมายของความขัดแย้งไว้ คือ ความขัดแย้งเป็นพฤติกรรมที่ไม่ลงรอยกัน หรือ พฤติกรรมที่ไปด้วยกันไม่ได้ ในที่นี้ หมายถึง การกระทำของฝ่ายหนึ่งที่ตั้งใจไปยับยั้ง สกัดกั้น หรือ สร้างความคับข้องใจให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง (David L. Brown, 1983) 1.2 รูปแบบการตัดสินใจจากการศึกษาของอีสตัน (Easton) ได้แยกความหมายของการตัดสินใจไว้ความหมายในขอบข่ายที่กว้างการตัดสินใจจะกล่าวถึงกระบวนการที่ซับซ้อนซึ่งเริ่มต้นด้วยการยอมรับความจำเป็นที่จะต้องการเปลี่ยนแปลงและจบสิ้นเมื่อได้มีการอนุมัติและนำไปใช้ในการปฏิบัติการตัดสินใจในความหมายที่แคบจะหมายถึงการเลือกซึ่งเป็นขั้นหนึ่งของการตัดสินใจ การเลือกจะเกิดขึ้นเมื่อผู้ตัดสินใจประเมินทางเลือกในการปฏิบัติต่างๆ อย่างสมบูรณ์แล้วไซมอน (Simon) ได้ให้ความคิดเห็นว่า การตัดสินใจเป็นสิ่งเดียวกับการบริหาร ผู้บริหารที่ดีย่อมไม่แสดงความผิดพลาดในการตัดสินใจบ่อยครั้ง ลิพแฮม (Lipham) ให้ความเห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนต้องแสดงบทบาทในการตัดสินใจจะต้องตัดสินใจด้วยความรอบคอบ ไม่โลเลรีบผิดชอบ การตัดสินใจ ของตนเอง การตัดสินใจการบริหารมี 3 แบบ คือ 1) การตัดสินใจเกี่ยวกับการงานประจำ (routine decision-making) 2) การตัดสินใจเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์ (Heuristic

decision-making) และ 3) การตัดสินใจเกี่ยวกับการประนีประนอม (Compromise decision-making) การตัดสินใจจะถูกต้อง หรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 สิ่ง คือ ข้อมูลที่ได้รับมา (data) และความถูกต้องของข้อมูล (validity) 1.3 แนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบการตัดสินใจ กริฟฟิธส์ (Griffiths) มีความเห็นว่าการ ตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในองค์กรนั้น ผู้บริหาร จะต้องกระจายอำนาจในการตัดสินใจไปสู่ผู้บริหารระดับรองๆ ลงไปหรือไปสู่ผู้ปฏิบัติให้มาก โดยที่ผู้บริหารเพียงแต่ควบคุมให้กระบวนการตัดสินใจดำเนินไปด้วยดีเท่านั้น แต่การที่จะ กำหนดว่างานชนิดใดให้ใครเป็นผู้ทำหน้าที่สั่งการหรือตัดสินใจแทนเป็นสิ่งที่ยุ่งยากและควรจะได้ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ (Deniel E. Griffiths, 1959) ฮอยและมิสเกล (Hoy and Miskel) ได้กำหนดรูปแบบของการตัดสินใจ คือ สถานการณ์ที่ 1 มีส่วนร่วมสูงใช้ในกรณีที่สาระของ เนื้อหาเกี่ยวข้องกับผู้ร่วมงาน และผู้ร่วมงานมีความสามารถเพียงพอสำหรับการช่วยตัดสินใจ ซึ่งในกรณีเช่นนี้ ผู้บริหารควรจะเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ ผู้ร่วมงานเกิดขวัญและกำลังใจในการทำงาน สถานการณ์ที่ 2 และที่ 3 (บางกรณี) อยู่ในระดับ กึ่งกลางการรวบอำนาจหรือการกระจายอำนาจ โดยสถานการณ์นี้อาจจะมีผลกระทบต่อการ บริหาร ผู้บริหารจะต้องทำด้วยตนเอง สถานการณ์ในลักษณะนี้อาจเกี่ยวข้องกับผู้ร่วมงาน โดยตรงหรือไม่เกี่ยวข้องและผู้ร่วมงานอาจมีความสามารถเพียงพอหรือไม่ก็ตามแต่ใน สถานการณ์ที่ 4 นั้น ผู้บริหารจะต้องดำเนินการตัดสินใจโดยตลอด เพราะสถานการณ์ใน ลักษณะนี้จะไม่เกี่ยวข้องกับผู้ร่วมงานเลย 1.4 การบริหารงานเป็นทีม และกระบวนการกลุ่ม โดยธรรมชาติแล้วคนเราจะอาศัยร่วมกัน เป็นกลุ่มๆ ถ้ามีอยู่ 2-3 คน ก็เป็นกลุ่มย่อยๆ หรือกลุ่ม เล็กๆ ถ้ากลุ่มย่อยๆ คนก็รวมเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ การใช้วิธีการใดก็ตามที่จะทำให้สมาชิกในกลุ่ม ได้หันหน้าเข้ามาร่วมมือช่วยเหลือกันแก้ปัญหาาร่วมกัน ก็จะทำให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีที่เรียกว่า การพัฒนาเกิดขึ้น การสร้างทีมงานเป็นวิธีการหนึ่งที่จะโน้มน้าวให้คนมารวมกลุ่มกันทำงาน 1.5 ปัญญาชนเน้นความกลมเกลียวของการทำงาน และเน้นการทำงานเป็นหมู่คณะผู้นำที่ หน้าที่ เป็นโค้ชในการสร้างทีมที่ดีกว่า ผู้ใต้บังคับบัญชาอาจตอบสนองต่อสถานการณ์โดยรับผิดชอบ เขาจะทำงานมิใช่เฉพาะใครสั่งให้ทำ หรือมีใครมาคอยตรวจตรา แต่ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานต้อง

ทำให้ดีที่สุด แฮลพิน (Halpin) กล่าวว่า ถ้าผู้บริหารเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานแสดงความคิดเห็นมุ่งการทำงานเป็นกลุ่มงานส่วนใหญ่จะบรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ

2. การมองการณ์ไกล (Perspective) เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni) ให้แนวคิดว่า การมองการณ์ไกล ได้แก่ ความสามารถของผู้นำที่สามารถจะมองเห็นความแตกต่างระหว่าง ยุทธวิธี และ ยุทธศาสตร์และเข้าใจที่จะนำมาสัมพันธ์กันได้อย่างดี ผู้นำที่มองการณ์ไกลจะเป็น คนที่มองกว้างๆ มีความอดทนมีแนวความคิดไกลซึ่งสามารถเข้าใจอะไรได้โดยใช้เวลาเพียง เล็กน้อยผลผลิตที่ได้ก็คุ้มค่า

3. มีหลักการ (principle) เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni) เสนอแนวคิดว่าในการ บริหารนผู้บริหารจะต้องมีแนวคิด หรือหลักการในการปฏิบัติงานนั้นๆ หลักการก่อให้เกิด บุรณาการ และมีความหมายต่อผู้นำอย่างมากหนังสือ Wall Struck Journal-Gallup Pot ได้ กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารระดับสูงในองค์กรธุรกิจ 282 แห่ง ยอมรับหลักการช่วยให้เกิด ความก้าวหน้าในการทำงานอย่างดี และในเรื่องของหลักการนี้ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า หลักการ ไว้หลายท่าน อาทิ เช่น บาร์และ คณะ (Bar and others) กล่าวไว้ว่า หลักการ หมายถึงกฎเกณฑ์ทั่วไปความคิดรวบยอดข้อเท็จจริงพื้นฐานความเชื่อมั่นอันเป็นที่ยอมรับซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติจากสถานการณ์อย่างหนึ่งไปสู่ สถานภาพอีกอย่างหนึ่ง และเป็นสิ่งสำคัญที่จะควบคุมกิจกรรมและเป็นวิธีการสำหรับการปฏิบัตินั้นๆ สำหรับบริกส์ และโจเซฟ (Briggs and Joseph) ให้ความคิดเห็นไว้ว่าหลักการ คือ วิธีทางแห่งการแก้ปัญหาที่คิดว่าจะมีความ เชื่อมั่นมากที่สุดไม่เฉพาะแต่อาศัยจากประสบการณ์เดิมเท่านั้น แต่อาจได้จากข้อเท็จจริง พื้นฐานและรู้ว่าจะนำไปใช้อย่างไร

4. หลักในการทำงาน (platform) เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni) ได้เสนอแนวคิดว่า หลักในการทำงาน ได้แก่การที่จะนำเอาหลักการในข้อข้างต้นไปใช้ในการปฏิบัติงาน และวาง เกณฑ์หรือมาตรฐานในการทำงานหลังจากที่ได้ทำการตัดสินใจแล้วหลักในการทำงานจะมีส่วน ช่วยในการตัดสินใจได้อย่างดีหลักในการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือด้านธุรกิจอื่นๆ ย่อมมีผล ต่อผู้นำที่มีคุณภาพ เช่นเดียวกันในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา นั้น สำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เห็นความสำคัญของหลักในการทำงานดังกล่าว จึง

ได้กำหนดมาตรฐานโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นมาตรฐานกลางขึ้น เพื่อให้โรงเรียนถือปฏิบัติเรียกว่า มาตรฐานโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

5. หลักการปกครอง (politics) เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni) ให้แนวคิดว่า ผู้นำควรมีลักษณะของนักปกครอง นั่นคือ มีความสามารถในการใช้อิทธิพลต่อบุคคลหรือกลุ่มได้ ช่วยทำงานเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย เรื่องการปกครองมักมีเรื่องอำนาจ (power) เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย อำนาจเป็นเรื่องสำคัญในการกระทำของผู้นำ เพราะสารพัดที่จะทำให้เกิดผลต่างๆ ขึ้นได้ ผู้นำและอำนาจนี้จะควบคู่กันเสมอ เช่น ผู้บริหารโรงเรียนต้องสร้างความร่วมมือ เพื่อให้ครูได้ทำงานด้วยความสมัครใจนักปกครองที่ดีต้องมีความรู้และประสบการณ์อย่างกว้างขวาง จากการศึกษาและฝึกอบรม มีหลักในการปกครอง บังคับบัญชา ซึ่งประกอบด้วย รู้จักประวัติ นิสัย ความประพฤติของผู้ใต้บังคับบัญชาโดยละเอียด รู้จักชมเชยหรือตำหนิผู้ใต้บังคับบัญชาในโอกาสอันควร รักษาความเที่ยงธรรม มีความคิดริเริ่ม มีหลักในการบริหาร คือ รู้จักจังหวะที่จะทำงานให้เป็นผลสำเร็จ รู้จักใช้คนให้เหมาะสมกับงานรู้จักถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานได้

6. ความมุ่งประสงค์ (purposing) เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni) เสนอแนวความคิดว่าผู้นำที่ดีเวลาปฏิบัติงานควรตั้งจุดมุ่งหมายในการทำงาน เพราะความมุ่งหมายจะช่วยแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการทำงาน ความสำเร็จ และความผิดพลาด นอกจากนี้การมีความมุ่งหมายยังช่วยให้ผู้นำได้จัดกิจกรรมต่างๆ ตามหลักการวิธีดำเนินการและเป็นเครื่องช่วยประสานให้ผู้ปฏิบัติงานได้เข้าใจและดำเนินไปในแนวทางเดียวกันสมประสงค์ กล่าวว่าการตั้งเป้าหมายการบริหารนั้นผู้บริหารจะต้องช่วยเหลือผู้ใต้บังคับบัญชาตั้งเป้าหมายเพื่อให้เป้าหมายมีลักษณะเฉพาะเจาะจง มีความยากที่พอเหมาะและเกิดการยอมรับจากผู้ใต้บังคับบัญชาโดยตัวของเขาเอง

7. การวางแผน (planning) เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni) ได้ให้แนวความคิดไว้ว่าการวางแผนเป็นการเชื่อมโยงความมุ่งหมายและโครงการปฏิบัติงานระยะยาว ให้เป็นเชิงประจักษ์การวางแผนเป็นสิ่งที่ผู้นำไม่ควรขาดในการบริหารงานเพราะการวางแผนจะช่วยให้

โครงสร้างใหญ่ของงานออกมาในรูปของการนำไปปฏิบัติและจะได้ทราบว่าอะไรควรทำเป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้เกิดความสำเร็จการวางแผนคล้ายๆ กับข้อกำหนดทางยุทธศาสตร์ของผู้บริหารซึ่งจะออกมาเป็นวิธีการบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์ในแง่ของยุทธวิธี เช่น ผลผลิตเฉพาะในระยะสั้นหรือตารางการทำงานต่างๆ ในรูปของ PERT เป็นต้น

8. ความยืนหยัด (persisting) เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni) มีแนวความคิดว่าผู้นำที่ดีควรจะมีคามยืนหยัดต่อหลักการที่สำคัญที่ได้กำหนดไว้เป็นเป้าหมายและผลผลิตทั้งนี้หมายความว่าผู้นำจะต้องเข้าใจถึงคุณค่าที่พึงจะได้รับด้วย ความยืนหยัดของผู้นำจำเป็นต้องสื่อความหมายให้ถูกต้องและเข้าใจตรงกัน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการทำงาน และควรยืนหยัดในหลักการอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่งานนั้น

9. การบริหารบุคคล (people) เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni) ยอมรับว่าถ้าปราศจากความปรารถนาดีจากบุคคลอื่นในหน่วยงานแล้ว ความสำเร็จจากงานนั้นจะสำเร็จได้น้อยมาก ดังนั้นถ้าผู้นำหวังที่จะแสวงหาผลงานที่ดี ควรจะได้แสวงหาช่องทางที่จะเข้าใกล้เป้าหมายหรือ วัตถุประสงค์ตามความต้องการของหน่วยงาน จุดประสงค์ของการบริหารงานในหน่วยงานควรเป็นการพัฒนาบุคคลในหน่วยงานให้เจริญงอกงามขึ้น การบริหารบุคคลจัดเป็นข้อกำหนดทางยุทธศาสตร์ของผู้นำที่มีคุณภาพการบริหารบุคคลในแง่ความคิดของ เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni) มีความหมาย ในแนวเดียวกับการบริหารงานบุคคลนั้น พะยอม วงศ์สารศรี ได้ให้ความหมายของการบริหารบุคคลไว้คือ กระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะและกลยุทธ์ดำเนินการสรรหา คัดเลือกและบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้ปฏิบัติงานในองค์การ พร้อมทั้งสนใจการพัฒนาธำรงรักษาให้สมาชิกที่ปฏิบัติงานในองค์การเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีในการทำงาน และยังรวมไปถึงการแสวงหาวิธีการที่ทำให้สมาชิกในองค์การที่ต้องพ้นจากการทำงานด้วยเหตุสุขภาพ เกษียณอายุหรือเหตุอื่นใดในงาน ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ในสิ่งที่เขาทำอยู่ และทำงานอย่างมีความหมาย มิใช่ทำด้วยความกระหายโดยธรรมชาตินี้ความรักองค์กรของแต่ละบุคคลย่อมมีน้อยแตกต่างกันไป ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะการรวมตัวของคนในองค์กรนั้นๆ อันก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นขององค์กรถ้าองค์กรใดมีความเป็นปึกแผ่นอันเกิดจากการสร้าง

ความเจริญให้กับองค์กรโดยส่วนรวมประชาชนได้รับความเป็นธรรมมีความมั่นคงและการดำรงชีวิตเป็นไปด้วยดีสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความผูกพันความจงรักภักดีต่อองค์กรของตนยอมทำให้อยอมพลีแม้แต่ชีวิตและเลือดเนื้อเพื่อป้องกันองค์กรและส่งเสริมให้รุ่งเรืองยิ่งขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าว สรุปได้ว่า ความรักองค์กรเป็นความผูกพันทางใจที่มีอยู่ในตัวบุคคลกับองค์กรของตนถ้าตัวบุคคลใดปฏิบัติงานด้วยใจที่ผูกพันในความรักองค์กรแล้วก็จะยอมส่งผลให้งานนั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้อย่างสูงส่งต่อองค์กร

ความสำคัญของภาวะผู้นำ

ความเป็นผู้นำเป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่ (Authority) หรืออำนาจแฝง (Power) ในการกำหนดพฤติกรรมหรือความรู้สึกของบุคคลอื่นๆ ให้อยินยอมปฏิบัติตามที่ผู้นำต้องการด้วยความเต็มใจอิทธิพลของผู้นำแต่ละคนแตกต่างกันไปตามการกระทำของผู้นำ ผู้นำบางคนอาจจะมีอิทธิพลในด้านของความเคารพนับถือ ความชื่นชมความพึงพอใจของผู้อื่นเนื่องจากผู้นำเป็นผู้มีพระคุณหรือที่เรียกว่ามีอำนาจบารมีหรืออำนาจพระเดชพระคุณนั่นเองภาวะผู้นำเป็นศิลปะที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งต่อนักบริหารที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จเนื่องจากผู้นำจะมีส่วนสำคัญในการกำหนดปัญหา ตัดสินใจ วางแผน และรับผิดชอบต่อความอยู่รอด หรือการพัฒนาของกลุ่ม หากมองแต่ผิวเผินเราเห็นว่า การเป็นผู้นำเป็นเรื่องไม่ยากลำบาก แต่การเป็นผู้นำที่ดีเป็นสิ่งที่ทำให้สมบรูณ์ยาก ปัจจุบันนี้องค์กรต่างๆ มักจะประสบปัญหาความขาดแคลนผู้นำในอุดมคติที่มีวิสัยทัศน์คุณธรรม ความเสียสละ และเป็นประชาธิปไตย การเสริมสร้างภาวะผู้นำเป็นทักษะที่บุคคลสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้จากการฝึกฝนความสามารถในการใช้อำนาจและชักจูงให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม หรือการใช้ศิลปะในการใช้อิทธิพลให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม จนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของกลุ่ม เราเห็นว่าผู้นำและภาวะผู้นำจะต้องไปด้วยกัน โดยผู้นำจะต้องแสดงภาวะผู้นำ และบุคคลที่แสดงภาวะผู้นำก็จะเป็นผู้นำของกลุ่ม

โดยสรุป ภาวะผู้นำมีความสำคัญต่อการรวมกลุ่มของคนในองค์กรดังต่อไปนี้ 1) ผู้นำที่มีภาวะผู้นำจะทำให้กลุ่มคนรวมตัวกันได้ โดยมีความขัดแย้งกันน้อยที่สุด ในองค์กรจึงเปรียบเสมือนบ้านที่อบอุ่น 2) ผู้นำที่มีภาวะผู้นำจะดำเนินงานขององค์กร เช่น การวางแผน

การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การประสานงาน การอำนวยการและการสั่งการ การประเมินผลงาน เพื่อไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดคือสูญเสียน้อยที่สุด 3) ผู้นำที่มีภาวะผู้นำจะเป็นผู้สร้างบรรยากาศการทำงานที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจให้กับผู้ตามซึ่งเป็นผู้ได้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน โดยใช้แนวคิดและปรัชญาทางการบริหารต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว ซึ่งมีอยู่ในตำราวิชาการบริหาร เช่น การบริหารโดยเน้นวัตถุประสงค์ (MBO) การพัฒนาองค์กร (OD) การจูงใจ (motivation) การควบคุมคุณภาพ (QC) การบริหารคุณภาพทั้งองค์กร (TQM) 4) ผู้นำที่มีภาวะผู้นำจะสร้างวิสัยทัศน์และอธิบาย ให้ผู้ตามเข้าใจ และเห็นภาพชัดเจนของจุดยืนที่องค์กร ชักชวนให้สมาชิกขององค์กรปฏิบัติตามด้วยกัน ผลที่สำคัญย่อมเกิดขึ้นก็คือ พนักงานหรือผู้ให้บริการขององค์กรก็จะรู้จักปรับตัวให้สอดคล้องกับลูกค้าหรือผู้รับบริการในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน จึงจะเกิดความพึงพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย 5) ผู้นำที่มีภาวะผู้นำจะเป็นผู้สร้างค่านิยม ความเชื่อ หรือวัฒนธรรมเพราะวัฒนธรรมเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เรารู้กันได้ ถ้าผู้นำสร้างวัฒนธรรมที่ถูกต้องให้เป็นปรัชญา แนวคิดและแนวการปฏิบัติได้ หรือทำให้เกิดการรับรู้ การคิดและแนวความรู้สึกในแนวเดียวกันผู้นำก็สามารถใช้วัฒนธรรมนั้นช่วยการบริหารงานได้ง่ายขึ้น เพราะแบบแผนการปฏิบัติของกลุ่มคนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลได้

หลักการ แนวคิดทฤษฎี เกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

จากหลักการและแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำ มีนักทฤษฎีได้นำเสนอเกี่ยวกับหลักการ และแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำเอาไว้ต่างๆ ดังต่อไปนี้

คุณลักษณะความเป็นผู้นำ

การศึกษาภาวะผู้นำในระยะแรก ค.ศ. 1910-1940 เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลตามความเชื่อจากทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่ (The Great Man Theory) ในสมัยกรีกและโรมันโดยมีความเชื่อว่า “ผู้นำเป็นมาแต่กำเนิด ไม่สามารถสร้างได้” ผู้จะเป็นผู้นำจะมีความแตกต่างจากผู้ตาม ดังนั้นการศึกษาส่วนใหญ่จึงเป็นการเปรียบเทียบสถานภาพหรือประสิทธิผล

ของผู้นำกับผู้ตาม ความเชื่อเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำได้ลดน้อยลงหลังจากที่ สต็อกดิล (Stogditt) และคนอื่นๆ ได้นำผลการศึกษาวิจัยก่อนปี 1940 เปรียบเทียบกับผลการวิจัยช่วงปี 1948-1970 ได้รวบรวมผลงานวิจัย คุณลักษณะผู้นำด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้ 1. คุณลักษณะทางกายภาพ (physical characteristics) ได้แก่ อายุ ลักษณะ ท่าทาง ส่วนสูง น้ำหนัก สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยส่งเสริมให้มีลักษณะของผู้นำในตนเองและสามารถสร้างความยาเกรงให้กับสมาชิกภายในกลุ่มได้ 2. ภูมิหลังทางสังคม (Social economic background) การศึกษาเป็นจำนวนมากได้ตรวจสอบภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคม (Social economic background) ของผู้นำได้เป็นปัจจัยดังต่อไปนี้ เช่น การศึกษาสถานภาพทางสังคม การเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคมให้สูงขึ้น ซึ่งโดยที่ ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า 1) สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูง คือ ข้อดีหรือข้อที่มีประโยชน์ในการได้มาซึ่งสถานภาพความเป็นผู้นำ 2) บุคคลจากชั้นเศรษฐกิจและสังคมที่ต่ำกว่า สามารถเข้าสู่ตำแหน่งในโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น 3) ผู้นำต่างๆ มีแนวโน้มที่จะมาจากผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงจากผลการศึกษาดังกล่าวเป็นการยอมรับว่าคุณลักษณะและภูมิหลังทางสังคมเป็นคุณลักษณะหนึ่งที่ผู้นำจะต้องมีและเหมือนกับกรณีคุณลักษณะทางกายภาพ ตำแหน่งผู้นำนอกจากจะขึ้นอยู่กับปัจจัยภูมิหลังทางสังคมดังกล่าวแล้ว อาจขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ อีกด้วย 3. สถิติปัญญาความรู้ความสามารถ (intelligence) การศึกษาเป็นจำนวนมากโดยตรวจสอบถึงความสัมพันธ์ระหว่างสติปัญญา ความรู้ความสามารถ กับสถานภาพความเป็นผู้นำ แสดงหรือชี้ให้เห็น ว่าผู้นำมักมีลักษณะต่อไปนี้คือ พุดเก่ง ตัดสินใจดี ความรู้ดี 4. บุคลิกภาพ (personality) จากการศึกษาค้นคว้าได้มีการพิจารณาตรวจสอบปัจจัยทางด้านบุคลิกภาพดังนี้คือ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความระมัดระวังสูง 5. คุณลักษณะที่เกี่ยวกับงาน (task-relate characteristics) ผู้นำตามคุณลักษณะแบบนี้มีความต้องการความสำเร็จและความรับผิดชอบสูง มีความคิดสร้างสรรค์ 6. คุณลักษณะทางสังคม (Social-relate characteristics) ผู้นำตามลักษณะแบบนี้เป็นผู้ที่ต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อย่างกระตือรือร้น เป็นผู้ที่ชอบการติดต่อพบปะสังสรรค์กับบุคคลอื่น และให้ความร่วมมือกับบุคคลต่างๆ ดี ซึ่งผู้นำคนใดก็ตามที่มีคุณลักษณะดังกล่าว มักจะมีส่วนที่ทำให้ความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มเหนียวแน่น (Ralph M. Stogditt, 1974)

นอกจากนั้นในการค้นหาคุณลักษณะความเป็นผู้นำ มีนักวิจัยได้ใช้วิธีการ 2 อย่าง คือ 1) เปรียบเทียบคุณลักษณะความเป็นผู้นำของบุคคลที่เป็นผู้นำกับที่ไม่ได้เป็นผู้นำ 2) เปรียบเทียบคุณลักษณะความเป็นผู้นำของบุคคลที่เป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพกับบุคคลที่เป็นผู้นำไม่มีประสิทธิภาพการศึกษาส่วนใหญ่จะใช้วิธีแรก เพื่อจะหาคุณลักษณะของผู้นำที่เป็นสากลสามารถนำไปใช้กับผู้นำโดยทั่วไปได้ จากการศึกษาส่วนหนึ่งพบว่า ผู้นำจะต้องฉลาดมีความเชื่อมั่นในตนเองมากกว่าบุคคลที่ไม่ได้เป็นผู้นำ แต่อย่างไรก็ตามเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า มีคนจำนวนมากที่มีลักษณะของผู้นำในขณะที่ไม่เคยอยู่ในตำแหน่งของผู้นำ นอกจากนี้ยังมีผู้นำจำนวนมากที่ไม่ได้มีลักษณะดังกล่าวด้วยวรูม (Vroom) ได้เคยสรุปว่า การศึกษาเพื่อค้นหาคุณลักษณะความเป็นผู้นำไม่ประสบความสำเร็จเพราะ ไม่อาจชี้ให้เห็นคุณลักษณะใดๆ ที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างผู้นำและผู้ใต้บังคับบัญชาได้อย่างชัดเจนแน่นอน และเรดดิน (Reddin) ได้สนับสนุนแนวคิด ดังกล่าว โดยสรุปว่า การศึกษาภาวะผู้นำนี้มีจุดอ่อนตรงที่ไม่สามารถหาคุณลักษณะที่ดีที่สุดที่จะนำไปใช้ให้เหมาะสม กับทุกสถานการณ์ได้

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา

ในการบริหารจัดการสถานศึกษา ได้มีการกล่าวถึง ครูมืออาชีพและผู้บริหารมืออาชีพ และถือกันว่าเป็นกลไกที่มีบทบาทสำคัญยิ่ง ทำให้การปฏิรูปการศึกษาไทยบรรลุผลตามเจตนารมณ์ และช่วยให้แผนแม่บทในการปฏิรูปการศึกษาของไทยเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการบริหารจัดการสถานศึกษา คือ ผู้ที่มีตำแหน่งเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากในภาคปฏิบัติจะเป็นตัวการและเป็นกลไกหลักในการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ต้องทำหน้าที่และรับผิดชอบโดยตรงในการดูแลควบคุมกำกับและส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและการทำงานในส่วนต่างๆ ของสถานศึกษาให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายที่ได้วางไว้ ดังนั้น ความก้าวหน้า หรือ ความก้าวหน้าของสถานศึกษาและคุณภาพของนักเรียนจะขึ้นอยู่กับความเป็นผู้นำและความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นหลักผู้ที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษานั้น โดยภาพรวมแล้วจะมีภาระหลักที่สำคัญ 3 ด้านด้วยกัน คือ 1. ภาระด้านการบริหารงานภายในของสถานศึกษา ซึ่งมีงานวิชาการและกิจการนักเรียนเป็นงานหลัก จากนั้นจะเป็นงานการเงินและการงบประมาณ

งานบริหารบุคคล งานบริหารทั่วไป 2. ภาระด้านการพัฒนาสถานศึกษาและการพัฒนา
มาตรฐานและคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งมีกิจกรรมด้านการประกันคุณภาพ
การศึกษาเป็นงานพื้นฐาน และมีงานด้านการพัฒนาอื่นๆ ประกอบจะต้องมีการวางแผน มีการ
กำหนดการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบททางการศึกษา สอดคล้องกับความต้องการของ
ชุมชนและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ 3. ภาระด้านการประสานงานและการติดต่อกับ
หน่วยงานภายนอกสถานศึกษาทั้งในระดับชุมชนหน่วยงานต้นสังกัดหน่วยงานอื่นภายนอก
ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ ภาระงานทั้ง 3 ด้าน ดังกล่าว
นี้ ล้วนมีความสำคัญและมีผลโดยตรงต่อการบริหารจัดการและพัฒนาการศึกษาของ
สถานศึกษา และสะท้อนถึงความรู้ ความสามารถ ความเป็นนักบริหารระดับมืออาชีพ
(Professional) ของตัวผู้บริหารทั้งสิ้น โดยเฉพาะในการดำเนินงานให้บรรลุผลตามเป้าหมาย
ของการปฏิรูปการศึกษาไทยและการที่มีระบบการปฏิรูประบบราชการไทยดำเนินคู่ขนานไป
พร้อมกัน ซึ่งจะมีการเปรียบเทียบและสะท้อนให้เห็นถึงฝีมือและผลงานได้ชัดเจนขึ้น การ
ทำงานของผู้บริหารสถานศึกษานั้นจะสลับซับซ้อนขึ้นกว่าเดิมจึงต้องการความเป็นนักบริหาร
มืออาชีพที่มีทั้งความรู้ ความสามารถทางการบริหารและความเป็นผู้นำทางวิชาการในการ
บริหารการศึกษาค่อนข้างสูงมากกว่าที่เคยเป็นอยู่เดิม

ลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมืออาชีพ

สำหรับผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพนั้น ในที่นี้จะเสนอลักษณะสำคัญที่ควรจะมีปรากฏ
ให้เห็นในตัวบุคคลที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา คือ 1. ความสามารถในการเชิงวิชาการที่เป็นที่
ยอมรับของคนในวงการบริหารสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องสำหรับตัวผู้บริหารสถานศึกษานั้น
งานหลักคือการบริหารสถานศึกษาให้ได้มาตรฐานและมีคุณภาพในระดับสูง 2. ความเป็นคน
ซื่อสัตย์ สุจริตและยุติธรรมความเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริตและยุติธรรมจะเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวที่
สำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในอนาคต 3. การเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ เห็นการณ์ไกลมองอนาคต
ขององค์กรเป็นหลักการมีคุณลักษณะเป็นคนมองอนาคต (Future-oriented) เห็นการณ์ไกล
มีวิสัยทัศน์ 4. ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาจะมีการ
เปลี่ยนแปลงในการศึกษาค่อนข้างมาก แตกต่างไปจากที่เคยรู้ เคยเข้าใจ ที่เคยมีประสบการณ์

การปฏิรูปตามแนวที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 5. ความสามารถในการบริหารจัดการผู้บริหารสถานศึกษาไม่ใช่ผู้บริหารส่วนราชการตามระบบราชการ แต่เป็นผู้นำในหมู่นักวิชาชีพชั้นสูงที่มีความเป็นตัวของตัวเองและมีความรับผิดชอบในวิชาชีพค่อนข้างสูง 6. ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตร ศาสตร์การสอน 7. รูปแบบการเรียนการสอนในโลกปัจจุบันและอนาคตจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ 8. ความสามารถในการแสวงหาทุน แหล่งทุน และการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญที่สะท้อนถึงฝีมือของผู้บริหารมืออาชีพเมื่องบประมาณมีจำกัด 9. การเป็นผู้มีจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมผู้บริหารในฐานะที่เป็นผู้นำในสถานศึกษาควรเป็นผู้ดำเนินการอนุรักษ์ ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย

โดยสรุปว่า ในการที่จะเป็นนักบริหารที่ดีในอนาคตนั้นจะต้องมีคุณลักษณะหลายอย่างที่เป็นแบบใหม่แนวใหม่ สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาแล้ว การที่จะเป็นผู้บริหารในระดับมืออาชีพนั้น ต้องมีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล มีมุมมองในการบริหารการทำงานเชิงกลยุทธ์ รู้จักการประมวลวิเคราะห์ ประเมินและตัดสินใจ ต้องมีวิสัยทัศน์ใหม่ในการบริหารจัดการให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องปรับแนวคิดในการบริหารจัดการบูรณาการที่เน้นการแก้ปัญหาและดำเนินการพัฒนาที่ผสมผสานชัดเจนทั้งเชิงนโยบายและภาคปฏิบัติ ต้องมีพฤติกรรมการบริหารแบบเชิงรุก เน้นผลงานหรือผลสำเร็จตามเป้าหมายและคุณภาพ

สรุป

ภาวะผู้นำเชิงคุณภาพของผู้บริหารในสถานศึกษา คือ บุคคลซึ่งเป็นหัวหน้าหน่วยงานหรือองค์กรเป็นผู้มีศาสตร์และศิลป์ในการใช้อำนาจสั่งการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำตาม มีหน้าที่ในการสั่งการ วางแผน แนะนำ ชี้แนะหรือปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างต่อผู้ใต้บังคับบัญชา และมีความสามารถในการนำพากลุ่มหรือองค์กรไปสู่วัตถุประสงค์หรือสู่จุดหมายที่วางไว้ให้ประสบผลสำเร็จ ภาวะผู้นำจึงมีความสำคัญต่อการรวมกลุ่มของคนในองค์กร ในการที่จะเป็นนักบริหารที่ดีในอนาคตนั้นจะต้องมีคุณลักษณะหลายอย่างที่เป็นแบบใหม่แนวใหม่ สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาแล้ว การที่จะเป็นผู้บริหารในระดับมืออาชีพนั้น ต้องมีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล มีมุมมองในการบริหารการทำงานเชิงกลยุทธ์ รู้จักการประมวลวิเคราะห์ ประเมินและตัดสินใจ

ต้องมีวิสัยทัศน์ใหม่ในการบริหารจัดการให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องปรับแนวคิดในการบริหารจัดการบูรณาการที่เน้นการแก้ปัญหาและดำเนินการพัฒนาที่ผสมผสานชัดเจนทั้งเชิงนโยบายและภาคปฏิบัติ ต้องมีพฤติกรรมการบริหารแบบเชิงรุก เน้นผลงานหรือผลสำเร็จตามเป้าหมายและคุณภาพ ผู้นำควรที่จะสร้างวัฒนธรรมองค์กรปลูกจิตสำนึกให้บุคลากรมีความรักองค์กรสร้างความผูกพันทางใจที่มีอยู่ในตัวบุคคลกับองค์กรของตนถ้าตัวบุคคลใดปฏิบัติงานด้วยใจที่ผูกพันในความรักองค์กรแล้วก็จะยอมส่งผลงานนั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้อย่างสูงส่งต่อองค์กรอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). แผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 ของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อประกอบการจัดทำคำของบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2560. กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- ขัตติยา ดวงสำราญ. (2564). ศึกษาความสัมพันธ์ภาวะผู้นำของผู้บริหารกับการระดมทรัพยากรของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารศิลปการจัดการปีที่ 5 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2564.
- กุลจิรารักษนคร. (2563). การศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0. Journal of Modern Learning Development Vol. 5 No.4 July–August 2020.
- พระครูสังฆกิจโสภณ. (2561). กระบวนการการพัฒนาสู่ความเป็นผู้นำสงฆ์. วารสาร มจร. การพัฒนาสังคมปีที่ 3 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2561.
- Bensis Likert. (1967). The Human Organization. Tokyo, Japan: McGraw / Hill.
- Sonnenfeld, Jeffery A. (1998). “A Study of the Cultural Effects of Industry and Career Systems on Top Executive Perceptions of Ethical Problems” International Journal of ValueBased Management. 11(1), p.73-91.
- Kae H. Chung, and Leon C. (1981) Megginson, Organizational Behavior: Developing Managerial Skills (New York: Harper and Row), 3.

- Roy W. Pnewman and Margaret E. (1982). Brueht, Managing Conflict: A Complete Process Centered Handbook (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall), 3.
- David L. Brown. (1983). Managing Conflict at Organizational Interfaces (Reading, Massachusetts: Addison-Wesley, 1983), 4-5.
- S. L. Felton. (2005). " Transactional and Transformational Leadership and Teacher JobSates factional." Doctoral Dissertation Department of Philosophy Science, TheUniversity of Mississippi.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี

วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี เป็นวารสารในกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย และบทวิจารณ์หนังสือ แก่นักวิชาการ นักวิจัย คณาจารย์ นักศึกษาทุกระดับ และผู้สนใจทั่วไป ในมิติทางด้านศาสนาและปรัชญา วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การศึกษา สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 3 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารที่คณะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 6 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ ฉบับที่ 2 ประจำเดือนมีนาคม - เมษายน ฉบับที่ 3 ประจำเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน ฉบับที่ 4 ประจำเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม ฉบับที่ 5 ประจำเดือนกันยายน - ตุลาคม ฉบับที่ 6 ประจำเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม ของทุกๆ ปี ซึ่งจะเริ่มในปีที่ 5 ฉบับที่ 2 เป็นต้นไป

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับศาสนาและปรัชญา วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การศึกษา สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวนคำอยู่ที่ 300-350 คำ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด

7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) **บทคัดย่อ (Abstract)** เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ

2) **บทนำ (Introduction)** ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3) **วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)** ระบุแบบแผนการวิจัย การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) อภิปรายผล (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) สรุป (Conclusion) / ข้อเสนอแนะ (Recommendation) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิงตัวอย่างเช่น การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ภาครัฐและภาคอุตสาหกรรมจะต้องเตรียมพร้อมในหลาย ๆ ด้านและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การเตรียมพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมใหม่และเศรษฐกิจยุคใหม่ เป็นการพัฒนาค้นคว้าอุตสาหกรรมอนาคต เชื่อมโยงทรัพยากรบุคคล ความรอบรู้ นวัตกรรมทางความคิด และเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นหนึ่งเดียวกับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม (ธนิต โสรัตน์, 2559) โดยเอกสารอ้างอิงที่ใช้ในการอ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

- 1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ / เล่มที่/ ข้อที่/ เลขหน้า แล้วตามด้วยชื่อหน่วยงานผู้จัดทำ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) พร้อมปีที่พิมพ์ ตัวอย่าง เช่น “ภิกษุทั้งหลาย รูปเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้รูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ” (วิ.ม. 4/20/27) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)
- 2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อ-นามสกุลผู้แต่ง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกสวงดี เชี่ยวชาญ, 2557)
- 3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อ-นามสกุลของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (นิรมัย คุ่มรักษา และอัจจิมา ศิริพิบูลย์ผล, 2560)
- 4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อ-นามสกุลของผู้แต่งรายแรก แล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ทศพร คำผลศิริ และคณะ, 2560)
- 5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกับปีปัจจุบันมากที่สุด (ค้นพบล่าสุด) หรือหากเป็นแนวคิดทฤษฎี ก็ควรอ้างอิงเจ้าของแนวคิดทฤษฎี หรือบุคคลผู้เป็นที่ยอมรับของวงการวิชาการส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

- 1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Phathong, K., 2007)
- 2) ถ้ามีผู้แต่งสองราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลาง ตามด้วยนามสกุลของผู้แต่งรายที่สอง และตามด้วยอักษรย่อของชื่อภาษาอังกฤษ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Werker, J. F. & Desjardins, R. N., 2004)
- 3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Bloom, B. S., et al.)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.//สถานที่พิมพ์:สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อหนังสือ.//(ครั้งที่พิมพ์).//สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

เกษภา ผาทอง. (2548). ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์ : แนวคิด ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง.// (เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์. / สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ชลิตา บัณฑุวงศ์. (2556) ข้าวและชาวนาไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ใน พจนก กาญจนจันทร์ (บรรณาธิการ), คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (หน้า 39-68). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่/(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

เกษภา ผาทอง และคณะ. (2562). พระพุทธศาสนากับการเมือง. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทรรศน์, 3(2), 16-31.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อสารานุกรม,/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).
สถานที่พิมพ์. / สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทาอาจพันธ์. (2537). หม้อคอคควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์, /เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง. //(ปีที่พิมพ์). // ชื่อวิทยานิพนธ์. // ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2558). การพัฒนารูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นายมนัส ภาควณิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์. //(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์). // ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์. // (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

ไชยศิริ สิริกุล. (5 พ.ย. 2562). วิธีการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าว. (พระมหาปรัชญ์ อดิเทพ, สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง. //(ปีที่เผยแพร่). // ชื่อเรื่อง. // เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ฤทัยชนก จริ่งจิตร. (2555). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2563 จาก <http://www.tpsoc.moc.go.th/sites/default/files/862-img.pdf>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562 . เรียกใช้

เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/>

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.//ปีพิมพ์.//ชื่อเรื่อง(ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2558). คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) Promotion Manual (DSPM). เชียงใหม่: สยามพิมพ์นานาชาติ.

ประภัศร์ ปรีเอี่ยม และธรรมนุญ รวีผ่อง. (2554). ผลการส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็ก สำหรับเด็กพัฒนาการช้าโดยพ่อแม่ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษใน จังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.

พระสุตรักษ์ วิสุทโธ และเดชชาติ ตรีทรัพย์. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน ในตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสังคมศาสตร์และ

วัฒนธรรม, 2(2), 8-13

พระสถาพร ปุณณนนโท (รัจจนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานสาธารณสุขอำเภอทอง. (2560). รายงานการก้น้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ DSPMปีงบประมาณ 2560 (อินเทอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก <http://atg.hdc.moph.go.th>

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (2563). ศิลปะการแห่งโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.m-culture.go.th/phetthalung/ewt_news.php?nid=508&filename=index.

Elizabet, B. (1990). Ecotourism: The Potentials and Pitfalls. Vol.1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.

Dunst, C. J. & Triette, C. M. (1996). Empowerment, effective helping practices and family-Centered care. *Pediatr Nurs*, 22(2), 334-337.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ของวารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี ได้ที่

<https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JMCR/issue/view/25> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : manichettharam@gmail.com

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์

เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารมติเชษฐาราม วัดจอมมณี หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสารลั้งค์ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารมติเชษฐาราม วัดจอมมณี

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

.....(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้าง
นโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ).....

.....
2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างอิงงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ).....

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ.....

.....

.....

.....

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สืบเคราะห์
ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจ
ง่าย

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18 pt)

(16 pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับได้ใจความ พร้อมข้อเสนอแนะที่
ได้จากการวิจัย และการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีซื้อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

.....(16.pt).....ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16.pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300-350 คำ)

(16 pt)

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt)

Keywords: 3-5 words

(16 pt)

_____(16 pt)_____

[illegible]

เนื้อหา (18 pt)

...(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุป (18 pt)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....